

Tornai József

Evolúciós...

Evolúciós csőd az ember.

Mire vársz még?

*Ne gondold: holnap más lesz
a török, a kínai, a burmai, a rác nép*

*vagy a spanyol, a francia, a szerb,
és a magyar meg a belga.*

*A gének, mint kétféjű borjún,
elvégezték a torzítást rajta.*

*Az új orosz olaj-birodalomban
alig maradtak élve csecsenek,
Irakban síták és szunniták kölcsönösen
fölrobbantják a más hitű gyülekezetet.*

*A zsidó harci gépek egymással versenyezve
vadásszák a szétszaladt
éhezőket. Indiában keresztény páriákat
gyilkol a legfelsőbb hindu kaszt.*

*A belgrádi pátriárka arra
szólítja föl az államelnököt,
öljön meg minél több koszovói
albánt, ha még nem ölt.*

*Szudán tankágyúkkal darabolja
a szomszéd ország négereit,
Afganisztánban egy-egy tálib
száz ellenhívót is égbe röpít.*

*Pakisztán miniszterelnöke merénylőkkel
tünteti el az ellenzék-szerette nőt.
Nálunk öt cigány halálra veri
az apát a kislánya szeme előtt.*

*Amerikában minden hónapban
céltablának nézi diáktársait egy ámokfutó.*

*Szegény kurdoknak biztos nem kedvencük
a bombázós „török induló”*

Indonézia tamil tigrisei

*golyószóróval etetik a falvakat,
Guantanamo-n a jenkik betonkettreceiben
őrülnek meg a zsákba-húzott irakiak.*

*Bármerre nézek, hazudnak, hazudnak
lengő nyakkendő-s politikusok,
guruk szájából a megváltás boldog
ciángázfelhője párolog.*

A minden mindenek mindene

*Nincs rossz-tetősebb, hazug-sárosabb szentély
a világvége-jövendöléseknél!*

*Mit hallok, látok, attól rettegek,
minden száll, bozsog, szilárdul, remeg,*

*percre se szűnik a végpusztulás
helyén a milliárd forma-variáns:*

*csillag, kvazár, galaxis és
állati-emberi ellés-születés,*

*rovarok, kígyók, spórák, skorpiók
lepnek el másik lehűlt tűzgolyót,*

*ha ez a Föld atomcafajaira hull:
gőzöl a szörnyű leves forralatlanul,*

*és nem engedi meg senkinek a lét,
hogyan megállítsa bármint kerekét,*

*forog-forog a hétfájdalmú szív
medencéjében a gyémántkőszőrűs,*

*a mindent széporzó, összerakó halál
hegygerincen, tengerek halcsontvázainál.*

*Dühe szüntébe ne kapaszkodjatok,
tengelyeteken pörgő hús-áldozatok:*

*a sokvilág, a sokvilág, a sokvilág
rajtatok tölti ki bosszúját!*

*Jó lelkek voltak, kik ősrégen azt hívék:
eljő az isten, a nagy, szent herélt,*

*belevágvá karmát e borzalomba,
hogy a fény-sötétség gógjét, ím, lerontsa.*

*De senki-senki, semmi-semmi nem juházhatta meg
jóllakhatatlan üzekedésében az életet,*

*a minden mindenek mindenét, a hatalmas úrt,
és nem volt ellene vágy, nem volt, ki szájából menekült,*

*mert élni-ölni kell, mindig kölkezni és imádni azt a
kan-szukát, aki véres állkapcsát nyalogatja.*

Dicsőséges féreg-ruhám

*Száz halottam a szobámban összegyűlik,
ezer halott a szobámban összegyűlik,
tízezer holt a szobámban összegyűlik.*

*Nem tudom már, melyiküket is ismerem,
nem tudom már, melyik vétett énellemem,
nem tudom már, melyik volt kilenc szerelmem.*

*Egymást tapossák és el is hallgattatják,
tépik, ronggyá foszlatják egymás gúnyáját,
szobám padlóját a földig föl is túrják.*

*Lehet, azt várják, hogy én is halottan
keveredjek el a penész-sokadalomban,
ugyanolyan fehérén és összekarmoltan.*

*Hiába lefektem, éjszaka is ott forognak,
egyik ablakom után másikon kopognak,
bal és jobb fülembé susogják: halott vagy.*

*Cicorász a halál, hisz megvetemedtem,
nem lesz más utam e földön nekem sem,
kezdek vért folytatni csont-szájú seregben.*

*Igen, végem, mert erre szült meg anyám,
sötétség rág majd a nap foga után,
ősz szabja ki dicsőséges féreg-ruhám.*

Darvasi László

Popeye

Családi játék kisebb felnőtteknek és nagyobb gyerekeknek

Szereplők

Popeye

Olíve, akit a darabban Olíviának hívnak
Hangemburg Blútó, kalóz, emberrabló,
főgonosz

Kapitány

Tengerész Joe

Tengerész Jack

Rabló Jenő

Rabló Benő

Világtündér

Sellő, Angolna Viktória Mária

Neptun, a tenger istene

Zulbauer Hugóné, született Kéttonna
Manyika

Donnervetter bácsi

Vrazomír Zulejka, második bé

Kalóz Aladár

Kalóz Elemér

Kalóz Barbika (öt nagydarab, szakállas, de
szőke copfos, szoknyás férfinek képzelem)

Szomszéd, Vitéz Süket Kornél Pataki

Kissirály

1. jelenet

Hatalmas spenótszállítmány tart a városka felé, ahol Popeye és Olívia is él. Csönd, hajóduda, a tenger mormogása. Hullámok, sirályok, a szél hangja. Csönd.

Lassan kivilágosodik, a tatra tengerész lép, szteppelni kezd. Finoman, halkán csinálja, elkezd, abbahagyja, újrakezdi. Szép lassan jönnek, föltűnnek a többiek, a darab összes szereplője megjelenik, tengerészek, halak, Popeye, Olívia, Blútó, Neptun, a Világtündér, mindenki a színré lép, és énekelnek. Egyre jobb lesz a hangulat.

Mert finom a briós, az almaszós,
Mert finom a csipsz, ha sós,
Mert finom a kirántott békacomb,
Mert finom a tejszínhabra varrt csokigomb

Mert finom a tészta,
ha mákos,
és diós,
és lekváros,
mert finom a marcipánból épített kisváros

Mert finom az egész világ,
Amikor, hó, hó, hó, (mert valóban meg-lódulnak) hullámos!

Hahó, hahó, hahó!

Halihó!

Mert finom a csokilap és a tortahab
Mert finom a sós hering és a polipbab
Mert finom a cápa uszonya,
és a pontyok kirántott husija,
és finom a Nap
és finom a Hold,
a hínár,
a szökőár
és az árapály
és a tengervíz,
és finom
a kecs,
a kecs,
a Kecskemét,
és
finom a
finom a
finom a
finom is!
De a legjobb,
a legjobb,

a legjobb
A spenót,
a spenót,
a spenót,
a spenót!

Az ének után csak a Kapitány és a két tengerész marad a hajón!

Tengerész Joe: Azért én a tökfőzeléket is...

Kapitány: Lakatot a szádra, Joe!

Tengerész Joe: Parancs, Kapitány úr. Hallgatok, mint a hullámsír.

Kapitány: Miféle hullámsír?!

Tengerész Joe: Képletes. Elég az hozzá, hogy nekem volt egyszer egy igazi sellőszelmem. Angolna Viktória Mária franciául sírt, olaszul nevetett és angolul aludt. Kicsit horkolt, így yes, yes, exactly, yes, yes, exactly. De szerettem, ha alszik. Volt azért ébren is. Az nem volt mindig jó. Hogy én mennyire óvtam a halászoktól, horgászoktól, rapsicoktól! Úgy lett vége a szerelmünknek, hogy a születésnapjára vettem neki egy francia kosztümnadrágot!

Kapitány: Szép ajándék, szó se róla.

Tengerész Joe: És ő felvette, és tükörbe nézett.

Tengerész Jack: Tetszett neki, nem?

Tengerész Joe: Sok szomorúságot láttam már az életben. De amikor Angolna Viktória Mária fölvette a francia kosztümnadrágot, és az egyik szára így lifegett rajta, így *(mutatja)*, az minden katasztrófát lepipált. Kapitány úr, németül szomorkodott a Mária.

Tengerész Jack: Mert mit csinált, ha németül szomorkodott?

Kapitány: *(a távolság kémléi)* Biztosan sírt. Sírdogált. Sóhajtozott. Tudom is én!

Tengerész Joe: Szipogott kicsit, ja, nein, ja, mein Gott, sajsze. Bocsánat. Mire én... *(sóhajt)*

Tengerész Jack: Mire te?

Tengerész Joe: Megkérdeztem, hogy a felesleges nadrágszárra kössek-e neki tengerészcsomót. Mire ő... *(sóhajt)*

Tengerész Jack: Mire ő?

Tengerész Joe: Jobbról és balról megpofozott a gyönyörű, ilyen nagy *(mutatja)*

uszonyával. Oroszul pofozott meg. Phú... hogy mekkorát csattan egy orosz pofon! És örökre elhagyott. Örökre!

Tengerész Jack: Brutális vég. És a kosztümnadrággal mi lett?

Tengerész Joe: Fölmosórongy lett egy brazil folyami gőzösön, ahol a Kapitányt úgy hívják, hogy Kolumbusz Brazil... de lehet, hogy hazudok. Vagy csak most találok ki. Szeretek kitalálni. Szere...

Kapitány: Kolumbusz? Az unokatestvérem. A hajózáshoz nem ért. De tudja utánozni a papagájokat.

Tengerész Joe: Amitől a papagájok viszont idegesek lesznek, mert azt hitték, hogy csak ők tudják utánozni az embert, és ez fordítva nem megy, pedig igen, mert Kolumbusz Brazil képes rá, és amikor utánozza a papagáját, aki viszont éppen őt, Kolumbuszt Brazilt utánozza, az maga a szintiszta örület...

Kapitány: Kuss! Elég... Elég! Matróz *(Tengerész Jackhez)*, dugja a pofájába a legnagyobb sós heringet!

Tengerész Joe: *(teli van a szája)* Jaj, de fi... jaj de fi... finom, finom, finom. Mert:

Együtt éneklük

Mert finom a briós, az almaszós,
Mert finom a csipsz, ha sós,
Mert finom a kirántott békacomb,
Mert finom a habra varrt csokigomb
Mert finom a tészta,
ha mákos
és diós
és lekváros
Mert finom az egész világ,
amikor hullámos!

Hahó, hahó, hahó!

De a legjobb,
a legjobb,
a legjobb
A spenót,
a spenót,
a spenót,
a spenót!

Tengerész Jack: Kapitány úr! Esemény a láthatáron!

Kapitány: Kalózkod vagy adóhivatali őrnaszád?

Tengerész Jack: Bocsánat, fölveszem a tengerész szemüvegemet! Aha, látom már. Kettőt is látok!

Kapitány: Mondja hát!

Tengerész Jack: De melyiket? A nagyot, vagy a nagyobbbat?

Kapitány: Valamelyiket, csak mondja már!

Tengerész Jack: Mind a kettőt mondani akarom! De csak egyszerre nem tudom. Egyszerre csak egyet lehet kimondani.

Tengerész Joe: Egyszer én is próbáltam egyszerre kimondani, hogy vasmacska és vitorlarúd... Vasvitmacslarúdka. Na, ilyen lett.

Kapitány: Jelentse, matróz, mit lát a két szép szemével!

Tengerész Jack: Bocsánat, félszemű vagyok.

Kapitány: Akkor a fél szeme után jelentessen!

Tengerész Joe: Jobbra két fok, balra három fok, a számból is hiányzik már vagy öt fog!

Kapitány: Kuss Joe, vagy az összes fogad hiányozni fog!

Tengerész Jack: Jelentem, Joe két fogát én vertem ki tegnap uzsonna után, annyit fecsegett.

Tengerész Joe: Locsogtam is.

Tengerész Jack: Jobbra bálna háta, balra lakatlan sziget!

Kapitány: Honnan tudja, hogy lakatlan?

Tengerész Jack: Nincs füstjelzés. Nem látni kikötőt. Kompkapitányt! Részeg matrózokat! Mólót! Világítótornyot! Robinson Crusoe kalyibáját!

Tengerész Joe: És Péntek negyvenkilences talpnyomát a parti homokban?

Tengerész Jack: Hú, hú, hú, micsoda bálna!

Tengerész Joe: Kapitány úr, megvakarhatom a bálna hátát?

Kapitány: A hajópadlót vakargassa, maga marha!

Tengerész Joe: Mert amikor még a tengerészóvodába jártam, megígértem a néni-kémnek, hogy mindig segíteni fogok a bajba jutottakon, a rászorulókon és a beszorulókon. Például egy dagi matróz beszorul kabinvécebe, úúúú, én azon is segíték. Nemhogy egy szegény viszketős bálnán! Kapitány úr, egy ekkora hát mennyivel jobban viszket! A csikóhal háta kicsit viszket! De egy bálna hátán mekkora lehet a viszketés!

Kapitány: Joe, honnan a fészkes fenébről tudja, hogy viszket neki?

Tengerész Joe: Ferdén úszik, ferdén fröcsköli a bálnaszökőkutat, ez a bálnaviszketés nyilvánvaló jele.

Nagyobb hullám billenti meg a hajót.

Kapitány: Vigyázzanak, vigyázzanak, elszabadulnak a hordók!

Tengerész Jack: Nyugalom, hordócskák, nyugalom! Ne guruljatok a bütykeinkre, mert nektek fog fájni! *(szekercét lenget)*

Tengerész Joe: Ennyi spenóttól bezöldül az egész világ! A kiskutyák, a nagykutyák, a sánta kutyák, a fakutyák, a kislányok frizurája... még a maradék fogaim is zöldek lesznek. *(mutatja a hiányos fogazatot)*

Kapitány: Körbeadtam a menetlevelet, nem?!

Tengerész Jack: De én... én, az az igazság, nem olvastam, Kapitány úr.

Kapitány: Hogyhogy nem?! Parancsba adtam, maga agysejttemető!

Tengerész Jack: De én... nem tudok olvasni. Én csak írni tudok.

Kapitány: És amit leír, azt sem tudja elolvasni?

Tengerész Joe: Jelentem, nem. De azért tudom, mit írtam le.

Kapitány: Honnan tudja, ha nem tudja elolvasni?!

Tengerész Joe: Hát mert én írtam. Logikus, nem?

Tengerész Jack: Kapitány úr, én olvastam a menetlevelet, hogy a spenótot visszük a pólyás ordítóknak, a kisgyerekeknek, a nagygyerekeknek, a felnőtteknek, a cso-

dabogaraknak, a koplalóknak, a torkosoknak, a nassolgatóknak, az esti meséknek, a délutáni meséknek, az igaz történeteknek, a szomorúságnak, a jószágoknak, a boldogságnak, a...

Tengerész Joe: És Zулbauer Hugóné, született Kéttonna Manyikának.

Kapitány: Micsoda?!

Tengerész Joe: Zулbauer Hugóné, Kéttonna Manyika, a nagynénikém először babfőzelék párti volt. Aztán krumplifőzelék párti volt. Aztán sóskafezelék párti! Aztán serstészelet bakonyi módra párti.

Kapitány: Mert szörnyű az égzengés, a vihar! Szörnyű a hajót mélybe rántó óriás polip! *(a locsogó Joe matrózhoz)* De a legszörnyűbb a hülye matróz, Joe, annál nagyobb istencsapása nincsen!

Tengerész Joe: Igen, Kapitány úr. Az én álláspontom is ez. A hülye matróz anyaszomorító, és, hozzáteszem, apaszomorító is, sőt nagymama szom...

Kapitány: *(hörgö)* Elég, elég, elég... én nemzeti hőst csinállok belőled!

Tengerész Joe: Örök hála, kapitány úr. Mindig is szerettem volna nemzeti hős lenni. És... és hogy tetszik csinálni?

Kapitány: Úgy, hogy nyomban agyonverlek.

Tengerész Joe: Idős nemzeti hősök nincsenek?

Kapitány: Neptun, segíts. Jaj, de fárasztó. Inkább vakargassa a bálna hátát, Joe!

Tengerész Joe: Parancs, Kapitány úr. Máris vakarom! Vakarom.

Vakarom, vaka, vaka, vakarom!

Hú, de zsibbad a karom!

De ha zsibbad, nem bánom,

Fény csillog a bálnaháton!

Vaka, vaka, va... va... va... *(lát valamit, félelmeteset, de nincs ideje szólni)*

Váratlanul ordítózás hangzik, s a következő pillanatban kalózok támadják meg a hajót!

Kalózok: Támadás! És Halál és Árulás!

Roncsolás és Koncolás és Boncolás!

Támadás és Halál és Árulás!

Kalóz Aladár: És lopkodás!

Tengerész Joe: Bocsánat, én inkább egy kis átmeneti kómába esnék...

A kalózok vezetője Blútó. Hatalmas, szakállas, félelmetes alak. A Kapitányt, a matrózokat harc nélkül kötözik meg.

Kalózok együtt éneklnek:

Elfoglalni egy hajót
Az nem nagy ügy
Az nem csoda
Mint árbocrúdon
a levélrügy.
Elfoglalni egy hajót
Az jó buli,
Lesz ingyen rum és
sült husi!
Elfoglalni egy hajót
Az nagy kaland,
Szólhat érted a nagyharang
Elfoglalni egy hajót
Az hősi tett
Az nem holmi csacska képzelet
Elfoglalni egy hajót
az élvezet,
Jaj, de szeretünk rablás
és árulás
és koncolás
és roncsolás
és boncolás
és lopkodás
tégedet!

Rablás, rablás, bitorlás!
Miénk lesz minden vitorlás!
Rablás, rablás, bitorlás!
Miénk lesz minden vitorlás!

Csend.

Blútó: Nos, tervem egyszerű és hatásos, és csak annyira gonosz, amennyire gonosz tud lenni.

Kapitány: Megbánod még ezt, te... te... te...!

Tengerész Jack: Mert milyen terve van, kedves halálfej fejű Halálfej Kalóz úr? Kicsit gonosz, vagy nagyon gonosz?

Blútó: Ó, te kíváncsi világ! Tudni akarod, hogy én, a nagy Blútó mit akarok?

Kalózok együtt kiáltják.

Kalózok: Igen, tudni akarjuk a gonosz tervet!

Amibe belevagog a cápafog...

Blútó: Is! Az én gonosz tervembe belevagog az egész világ!

Tengerész Joe: Bocsánat. És akinek már nincs foga? Kihullott magától, vagy a fogorvos húzta ki, vagy kiverték...

Blútó: Mi van ennek a pofájában?! Propeller?

Tengerész Joe: Mondjuk, műfogsorral is lehet vacogni... bocsánat.

Csend, nézik egymást.

Tengerész Joe: Khm, khm. Válaszolhatok, halálfej fejű Halálfej Kalóz úr?

Blútó: He?!

Tengerész Joe: Igen, valóban sokat beszéllek. És őszintén mondom, engem is idegesít. Néha teljesen ideges leszek saját magamtól. És tudja, halálfej fejű Halálfej Kalóz úr, hogyan védekezem?

Blútó: He?!

Tengerész Joe: Nem figyelek oda. Mondhatok bármit, fecseghetek, locsoghatok, mit nekem az! Én hátat fordítok magamnak. A fületem is befogom! Hadd mondjam csak, kit érdekel. Jó stratégia, mi?

Blútó már fölötte áll, felemelt ököllel.

Tengerész Joe: Bocsánat, bocsánat. Hallgatok.

Blútó rendezkedik, parancsokat osztogat.

Blútó: Hordjatok át mindent erre a hajóra. A hangenburgjaimat! A halálfejes pizsamámat! A halálfejes karúszómat! A halálfejes fogmosó poharamat! A halálfejes vőlegényruhatáramat! A halálfejes alsónadrágjaimat! Ez a hajó jobb, mint a miénk, ezzel vitorlázunk tovább. A mi hajónkat süllyeszétek el! Gyerünk, gyerünk, léha

népség! Rakodás, pakolás, sürgölődés! Lékelés!

Kalózok sűrögnek-forognak, pakolnak.

Tengerész Joe: Különbön egyszer a nagynénikémet is megtámadták.

Blútó: He?!

Kapitány: (súgja) Ez az, Joe, darálja csak neki!

Tengerész Joe: Rablók. Útonállók. Megtámadták Zulbauer Hugóné, Kéttonna Manyikát.

Blútó: Micsoda?! Hány tonna?! Kicsodát?!

Tengerész Jack: (magának) Hogy nekem miért nem volt Manyika nevű nagynéném!

Kapitány: (súgja) Ez az, Joe, kergesse őt is örületbe!

Tengerész Jack: (magának) Tessék, akár milyen marha egy ember, hős lehet belőle. Tiszta Amerika.

Tengerész Joe: A balfácán útonállók esőben támadták meg a nagynénikémet, hogy elvegyék a retiküljét, a kalapját, nyakbavalóját, a fülbevalóját, a brosskitűzőjét, az elefántcsont hajcsatját, a... (Blútó emeli az öklét)... mindenét. Nem, a ruháját azért nem. Nagy lett volna. Nem számoltak azzal, hogy esik. Mert Zulbauer Hugóné Kéttonna Manyikánál ott volt a kék nyelvű, sárga huzalos, piros vásznes esernyője. Jöttek a rablók dérral és dúrral, meg... meg dirrel is, pont olyan tekintetet vágta, mint a halálfej fejű Halálfejes Kalóz úr most, mire Manyika nagynéném összecsucpta az esernyőjét. És igaz, hogy megázott, viszont a rablók hátán ekkora (mutatná, nem tudja) hurkák lettek!

Blútó: Ekkorák?!

Tengerész Joe: Meg ekkorák is.

Blútó: Ha nem hallgatsz el azonnal, te agyament vízfolyás, vitorlavarró túvel stoppolom be a szádat, és a legnagyobb vasmacskával a nyakadban löklek a vízbe.

Tengerész Joe: Jut eszembe, tetszik tudni hogy dorombolnak a vasmacskák?... Jó, jó, jó, hallgatok.

Blútó: Kuss, hangod se legyen. Lecsapom a nyelvedet.

Tengerész Joe: Meg se szólok. Nem. Dehogyan. Beszél... Egy szót sem. Nyikkanást se. De még csak levegőt se veszek... Ja, az nem megy. Levegőt vehetek, Kalóz úr?

Kapitány: (súgja) Jól csinálja, Joe, kergesse őrületebe.

Tengerész Joe: Áááá, a kergetés nekem nem megy.

Kapitány: Csak beszéljen, beszéljen!

Tengerész Jack: Inkább lázadjunk, Kapitány úr! Harcoljunk! Legyünk mi a hősök!

Kapitány: Jack, jobb ha megőrül a Halálfej!

Blútó járkal, nézegeti a hordókat.

Blútó: (magának) Enyém a világszállítmányi spenót. És mindjárt enyém a szerelmem is. Spenót és szerelem, e kettő kell nekem! *(eltűnődik)* Nem. Kell a fenének az a hülye spenót. A spenótot a tengerbe öntöm. Ezt a zöld taknyot csak Popeye szereti, az a füstölő kémény. Az a... az a daranyelvű muszklimajom! Hú, hogy utálok. Hú, hogy egyszer hogy elkalapálok. Olyan lesz a feje... na, milyen? Olyan, mint a palacsintásütő! Hahaha!

Tengerész Joe: Bocsánat. Bocsánat! Popeye-t mondott, tisztelt halálfej fejű Halálfej Kalóz úr?

Blútó: Azt... a fő ellenségemet. Ismered?

Tengerész Jack: (súgja) El ne áruld, te marha.

Tengerész Joe: Nyilván azért fő ellensége, mert erősebb, mint...

Blútó: Nem erősebb. Csak ha...

Tengerész Joe: Csak ha?

Blútó: Csak ha... titok. Majd hülye leszek elfecsegni! Nem mondok én a spenótról semmit. Nem mondom én el, hogy ha Popeye spenótot eszik, akkor...

Tengerész Joe: Jóllakik.

Blútó: Ha csak jóllakna, de van itt még...

Tengerész Joe: Áááá, tudom már, hascsikarása lesz.

Blútó: Nem lesz hascsikarása.

Tengerész Joe: A nénikém szerint az a fő különbség a hascsikarás és a macskacsikarás között, hogy az egyik kívül van, a másik meg belül van. De! Es itt jön a lényeg, halálfej fejű Halálfej Kalóz úr! És ez nagy tanulsága az életnek, és különösen azok számára, akiknek hascsikarása van...

Blútó: Elég. Elég. Én kirázom belőled a szuszt.

Tengerész Joe: Végül mind a kettő, a hascsikarás és a macskacsikarás is kívül lesz!

Blútó: Búcsúzz nyomorult életedtől, pofamalom!

Tengerész Joe: Fő ellenség ez a Popeye, mert okosabb?

Blútó: Nem okosabb, csak szerencsésebb.

Tengerész Joe: Szebben beszél?

Blútó: Hadar, mint a szélkakas.

Tengerész Joe: Jobban lát?

Blútó: Félszemű az ebadta. Hahaha, bunyóban kivertem neki. *(bunyózik)*

Tengerész Joe: Értem. Világos.

Blútó: Mi a világos?

Tengerész Joe: Van neki.

Blútó: Van. Hát persze, hogy van. *(elgondolkodik)* De miye van neki?!

Tengerész Joe: Úgy ilyen magas *(mutatja)*. Karcsú, mint egy jacht vitorlarúdja. Hullámos a haja, mint az esti kikötői víz. Igéző a tekintete, világítótorony fölött a hajnali ég. Hangja selymes, mint a hínár!

Blútó: Igen! Igen! Igen!

Tengerész Joe: Szerelem. Ilyen egyszerű! Van ennek a Popeye-nek egy szerelme. Magának nincsen. Illetve van, csak az nem az öné, az másé, ezé a Popeye-é, és az teljesen jogos fájdalom, ha az embernek van szerelme, ami mégsem az ő szerelme...

Blútó ordít.

Blútó: Elég! Olívia velem fog kézen fogva járni a világ kikötőiben! Olívia az enyém! Enyém a mosolya! Az álma, az ébredése! A lelke! A haja hullámozása! Enyém a...

Csőnd.

Tengerész Joe: És gondolom, a nagylába ujjja is.

Blútó megindul.

Tengerész Joe: Khm, khm, örültem szereti... Értem. Én is... voltam szerelmes. Nagyon... durva érzés.

Tengerész Jack: Fel is pofozta az a sellő.

Blútó: Miféle sellő?

Kapitány: Oroszul pofozta meg.

Tengerész Jack: Egy francia nadrágkosztüm miatt.

Blútónak elege lesz.

Blútó: Így jár minden fecsegő, locsogó pofamalom! Jó étvágyat, cápák! Zabáljátok fel a pofalmot!

Blútó megemeli Tengerész Joe-t és bele-dobja a vízbe.

Tengerész Joe: Áááááááááá!

Blútó: (a vízbe kémlel) Na, ennek annyi.

Tengerész Joe: (a vízből) Mennyi?

Blútó: Hát... hát ilyen nincs!

Tengerész Joe: Halálfej fejú Halálfejes Kalóz úr, nem dobná utánam a mentőövet is, kicsit messze van a part, azt hiszem! Meg egy kis szendvicset, meg egy palack bor, meg...

Sötét.

2. jelenet

Lakás szobája, itt él már együtt Olívia és Popeye. Képek a falon. Jegyesek. Olívia telefonál. Fel s alá járkál, pongyolában van, hajcsavarók a hajában. A lakásban itt-ott Popeye fotója függ. Illetve Popeye és Olívia fotója is. A telefonáló Olívia nem veszi észre, hogy a lakásba settenkedik két álarcos rabló. Lábujjhegyen követik Olíviát, aki telefonnal a kezében járkál. Ráncigálja maga után a zsinórt. Néha a két rabló megbotlik benne. El is hasalnak, de Olívia sokáig nem veszi észre őket.

Olívia: Hogy kérdezhetsz ilyet? Hát nagyon. Én annyira várom, hogy... Hogy

mondhatsz ilyet? Én a te esküvődnek is örültem, mamuskám, csak tudod, akkor még nem éltem. Na, látod. Kettőt kell aludni, és ...igen, igen. Akkor vezet oltár elé az én drága, az én egyetlen, az én sziklaöklű, szép szavú, nyílt tekintetű, furfangos és csodálatos...

Rabló Jenő: Te, kiről beszél ez?

Rabló Benő: Rólam?

Rabló Jenő: Akkor inkább rólam.

Olívia: ...vőlegényem.

Rabló Jenő: (lemondóan) Vőlegénye, persze... (néz nagyon) Benő, ez így nem jó.

Rabló Benő: Mi nem jó, Jenő?

Rabló Jenő: Én ezt a tyúkot nem rabolom el, Benő.

Olívia: Nem veszek francia kosztüm-nadrágot, anyuskám. Szoknyában leszek. Nem miniszoknyában. Térdig érő, elegáns szoknyában. Még beszélünk, anyuskám. Csók, csók, halihó!

Rabló Jenő: Én ilyen csúnya nőt nem rabolok, Benő. Engem erre senki sem kényszeríthet.

Rabló Benő: De akkor a főnök kockacukrot csinál belőled, Jenő. És megetet a versenylovával.

Rabló Jenő: Blútónak még hintalója se volt, nemhogy versenylova.

Olívia észreveszi a rablókat.

Olívia: Üdvözetem! A vízvezeték-szerelők?

Rabló Benő: Nem, hanem...

Rabló Jenő: De igen. Megjavítjuk a csapot és...

Rabló Benő: Nem a vízvez...

Olívia: Ja persze, a gázosok. Az egyik konvektor úgy kattog, hogy néha átdörömböl a szomszéd is... pedig kicsit süket, szegény...

Rabló Jenő: Megjavítjuk, és megyünk is.

Olívia: Hogy maguk milyen rendesek. Én még olyan konvektorszerelővel nem találkoztam, aki időben jött volna.

Rabló Benő: Mi nem konvektorszerelők vagyunk, hanem...

Rabló Jenő: Népszámlálók.

Olívia: Micsoda?

Rabló Jenő: Megszámláltuk kegyedet. Be is írom a füzetembe, egy nagyon csúny... khm. Egy hölgy. Köszönjük szépen, megyünk is.

Olívia: Maguk nem vízvezeték-szerelők, nem konvektorosok és nem is népszámlálók. Tudom már! Maguk rózsafüzéres hittérítők!

Rabló Jenő: Áldott légy, gyermekem, mondd, akarsz-e huszonöt kiló rózsafüzért és egy vadi új füstölőt venni?

Rabló Benő: (halkan, nyomatékosan) Emberrablók vagyunk.

Rabló Jenő: (kelletlenül) Jól van... hát igen, nőrablók.

Rabló Benő: Menyasszonyrablók.

Olívia: De hát a menyasszony én vagyok!

Rabló Jenő: Sajnos.

Olívia: Hogyhogy sajnós?!

Rabló Jenő: Sajnos nem megy. Sajnos.

Olívia: Mi nem megy... sajnós?

Rabló Jenő: Kegyedet nem rabolhatjuk el.

Olívia: Miért is nem?

Rabló Jenő: Mert... izé. Nem érünk rá.

Olívia: De hiszen már rám rontottak.

Rabló Benő: Lopakodtunk, kérem.

Rabló Jenő: Nem megy a nőrablás. Sajnos.

Olívia: Elárulnák, miért nem megy maguknak momentán a nőrablás?!

Rabló Jenő: Csúnya.

Olívia: Kétségtelen, csúnya dolog.

Rabló Jenő: Nem a rablás csúnya. Az már meg van szokva. Az izgalmas.

Olívia: Akkor mi a csúnya?

Rabló Jenő: Kegyed.

Olívia: Micsoda?! Kicsoda?!

Rabló Jenő: És... és nem kicsit. Kis csúfság nem ügy. Félrenéz az ember, úgy rabol. De kegyed annyira csúnya, hogy el se tudom fordítani a szörnyülködő (mutatja) tekintetemet.

Olívia: Hogy... hogy... hogy én csúnya vagyok?!

Rabló Jenő: Semmi kétség. Annak tetszik lenni. Kegyed első szempillantásra csúnya,

és még egy jó kis emberrablás sem szépíti meg.

Rabló Benő: Na, na, na, annyira azért nem rusnya.

Olívia: Rusnya????

Rabló Jenő: Te nem rázkódsz össze, ha csak rápillantasz? Csupa libabőr az orrod, Benő.

Rabló Benő: Az borvirág, Jenő, és nem libabőr.

Olívia: Én... én ragyának látom.

Rabló Jenő: (Olíviára) Egy... ripi-ropi deszkaparadé. Lapos... mint egy vasaló-deszka.

Olívia: Karcúsú vagyok, mint az üvegtulipán!

Rabló Benő: (elgondolkodik) Lapos... lapos. Nekem egyszer volt lapostetűm is.

Rabló Jenő: Normális frizurája sincs.

Olívia: Most csinálom a Csodafrizurák (lengeti) divatlapból!

Rabló Jenő: Mosolya sincsen.

Olívia: Nekem? (mosolyog) Tessék!

Rabló Jenő: Ettől a mosolytól a legelső jelenetben kiürülne egy gyerekszínház!

Rabló Benő: Pistike meg Juliska visítva rohannának az első vámpír fagyizó felé.

Rabló Jenő: A nagymamájuk elájulna.

Rabló Benő: Az anyukájuk migrént kapna.

Rabló Jenő: Az apukájuk... úúúú... bebújna a székek alá, ott vacogna, mint egy elfelejtett hógolyó.

Olívia: Pofozzam fel őket?

Rabló Benő: Nahát, milyen agresszív.

Rabló Jenő: A hangja éles, kellemetlen.

Rabló Benő: Látod, Jenő, ha nem rabolod el, kikaparja a szemedet. Szemgolyót pedig bajos lopni. Ha nyitva a tag szeme, látja, hogy el akarod lopni. Ha meg csukva van, mert alszik, nem tudod kipiszkálni, mert csukva van. Érted, Jenő?

Rabló Jenő: Kész slamasztika. Én már sok embert elraboltam, egyszer még egy igazgatónőt is az igazgatói irodából, de ilyent még nem pipáltam.

Olívia: Pipálni?! Hah, maga nem is tud pipálni!

Rabló Jenő: Szivarozni szoktam. Uzsonna után. Meg a főnök születésnapján.

Olívia: Na, várjanak! Leülök, gondolkodom kicsit. Ez... ez az egész mégiscsak olyan abszurd. Hol van Popeye? Miért akarnak ezek elrabolni? Kinek?

Csend. Olívia gondolkodik. Rablók várnak.

Rabló Jenő: (az óráját nézi) Bocsánat, de, délután háromkor a pszichiáteremnél kell lennem.

Olívia: Türelem. Még gondolkodom.

Rabló Benő: Engem meg a gyógytornászom vár.

Olívia: Jól van, telefonálok.

Rabló Jenő: Röviden, ha lehetne.

Olívia: (már tárcsáz is) Halló... Halló, rendőrségi ügyelet? Totál Brutál rendőrkapitány úr? Nem? Ja, megint te vagy, anyuskám... Hát hogy mellőttem. Hogy mi van? Elrabolnak. Mikor? Most. Félek? Nem. Hogy néznek ki? Férfiak! Jóképűek? Ááááá, az egyik nem is borotválkozott. A másik meg, te jó ég, a másik nem vett nyakkendőt. Koszos a cipője. A körme. Fogat mosott? (*Rabló Jenőt magára lehelheti*) Úúúúú! Ebben az évben még biztos nem. Nyeglék. Szentelenek. Modortalanok. Önzők. Biztosan nézik a focit, és üvöltenek, mint a hajóduda. Ahogy monddod, anyuskám, jó modor egy szál se. Virág? Ugyan, miket gondolsz. Ezek ilyen új emberrablók. Ezek modernek. Ezek már nem hoznak virágot, bombont, parfümöt. Rád ront, mint egy kanász, durván elrabol, és kész. Új idők, anyuskám. Modern világ!

Rabló Jenő: Én modern?! Nekem már az üknagyapám is konzervatív volt.

Rabló Benő: (nézelődik) Konzerv... konzerv... Miért van itt annyi spenótos konzerv?

Rabló Jenő: Jól van, raboljuk el. Phú...

Rabló Benő: Tényleg, tehetünk mást? A főnök kitapossa belőlünk a tegnapelőtti palacsintát is.

Rabló Jenő: Bocsánat, Olívia. Sikoltozni tud?

Olívia: Meg akar süketülni, jóember? Ah, rosszember!

Rabló Benő: Látod, sikoltozni is fog! Jó kis rablás lesz. Te meg behunyod a szemed, úgy rabolsz. Megkérném, sikoltozzon!

Olívia: Segítség, segítség! (*eszmél*) Tudják meg, maguk bárdolatlan fajankók, hogy holnap...

Rabló Jenő: (*jegyzetfüzetet nézeget*) Nézem máris... igen, holnap iskolába menet raboljuk el Cseke Petikét, harmadik bé, nagy váltságdíj a tét.

Olívia: Holnap én férjhez megyek!

Rabló Jenő: Aha.

Rabló Benő: Aha.

Olívia: Nem hiszik?

Rabló Jenő: De, elhisszük.

Rabló Benő: Csak...

Olívia: Csak?

Rabló Jenő: Csak nem biztos, hogy ahhoz, akivel gondolja.

Olívia: Nem?

Rabló Benő: Már megbocsásson, de különben miért rabolnánk el?!

Olívia: Szent spenótos doboz, ez vérezen komoly.

Rabló Jenő: De még mennyire az!

Rabló Benő: Na, gyérünk, rablás, rablás!

Olívia sikoltozik! Mert megkötözik és viszik! Végül betömik a száját. Olívia a lábaival dobog! Aztán csend. Szomszéd öregúr hajol ki a szomszédos ablakon, nézelődik. Majd átjön.

Szomszéd: Ej, megint az az átkozott konvektor. Hát nem megmondtam, hogy szereltessek meg! Könyörögtem. Fenyegetőztem! De ezek csak cuppogva csókolóznak! Nem lesz ennek jó vége, én mondtam, én, Vitéz Süket Kornél Pataki. Egyszer még megüti valamelyiket a guta... De az is lehet, hogy engem üt meg... (*átjön, kiált*) Olívia kisasszony! (*magának*) Popeye nincs itthon, őt láttam elsietni a kikötő felé még kora reggel. De Olívia. (*kiált*) Kisasszony! Izé... menyasszony! Hé! Hó, halihó!... (*ajtó tárva-nyitva, újságok a földön, dulakodás nyomai, hajcsatok a földön, felemel egyet*) Ilyet csak akkor veszít el egy menyasszony, ha... ha... ah, itt... borzalom történt! Olíviát elrabolták! Nahát. Addig hörgött a konvektoruk, míg be nem következett a tragédia! Hm. (*gondolkodik*) Nem az én asztalom. Nem az én konvektorom! Vagy mégis? (*el*)

3. jelenet

Popeye a kikötőben ül, a mólón pipázik, kedvetlenül horgászik. Ismerősöknek lengeti a kalapját. Mellette egy Kissirály ül.

Donnervetter papa, Manyika néni, kisgyerek jön majd, és mindenkinek lesz valami égető problémája, amelyre Popeye lehetne a segítség, de ő még nem tud segíteni, mert nincs spenótja. Nagyon várja már a spenótszállítmányi hajó érkezését, de az csak nem jön!

Popeye: Hiába kémlelek, hiába várok, csak nem billeg ide az a fránya, drága hajó. Nem és nem. (a Kissirályhoz) Te látsz valamit.

Kissirály: Szép a tenger.

Popeye: A spenót nem szép? Viharba kerültek?

Kissirály: Vagy zátonyra futottak.

Popeye: Csendes időt jelentett a tengerészmeteorológia. A kapitány tapasztalt! Hah, itt senyvedek el.

Kissirály: Szegény Popeye. Hogy házasodjon meg korgó gyomorral, spenót nélkül?! Még azt se lesz ereje kimondani, hogy igen. I...iiii...g. Nem megy. És Olívia vár otthon és epekedik. (elszáll)

Popeye: Megyek, mindjárt megyek haza. Csak a spenót érkezzen meg!

Nem a spenót jön meg, hanem Kéttonna Manyika néni, mérges.

Néni: Szóval?

Popeye: Szóval?!

Néni: Azt ígérted, Popeye, hogy segítesz befoltozni a tetőt.

Popeye: Úgy is lesz, Kéttonna Manyika néni. Amit Popeye megígér, az már készen is van.

Néni: Úgy van készen, hogy becsepeg az eső a konyhába, vazze.

Popeye: De csak ha esik, Manyika néni!

Néni: És befújja a szél a faleveleket, a galambtollat, a macskaszőrt, a kutyaszőrt. A polgármester levágatta a pofaszakállát, hol találtam meg? A frissen sült máros bejglin.

Popeye: Pofaszakállas mákos bejgli, Manyika néni. Maga találná fel!

Néni: Lusta lettél, Popeye, te rút, szibari-ta váz! Nem értem én, mi van veled.

Popeye: Én meg azt nem értem, hogy szakadt be az a tető, Manyika néni.

Néni: Hogy... hogy, nem bírta a terhelést.

Popeye: Milyen terhelést.

Néni: Hát valaki... izé sétált a tetőn, telihold idején.

Popeye: Holdkóros az a valaki?

Néni: Mondjuk úgy, megigézi a hold. És sétálgat egy kicsit a tetőn. Nem olyan nagy baj az.

Popeye: Amíg az be nem szakad. És ki az az illető?

Néni: Kicsoda? Kicsoda?! Én, vazze. Na de most nem ez a lényeg, Popeye. A lényeg az, hogy lusta lettél.

Popeye: Jaj, Manyika néni, nem lettem én lusta...

Néni: Csak a szerelem! Azon jár az eszed. És a rászoruló?! A bajbajutottak! Jó, az ember megnőszik, de azért még nem felejt el a barátait.

Popeye: Én sem felejttem el, csak... csak várok.

Néni: Hogy saját magát foltozza be a tetőm?! Neked gyerekjáték lenne.

Popeye: Várom kell, Manyika néni. Jön... a spenót.

Néni: A spenót?!

Popeye: Az az igazság, függő vagyok.

Néni: Függő? Hogyhogy függő?!

Popeye: Spenótfüggő.

Néni: Ez... olyan, mint a kábítószer?

Popeye: Nem olyan, mert a spenót engem erőssé, okossá tesz.

Néni: És hogy jöttél erre rá?

Popeye: Az óvodában csúfoltak, végül a fejemre borítottak egy spenótos tálat. A spenót belecsorgott a számba. És aztán összedőlt az óvoda. Mert szétvertem. De aztán újjáépíttem. Szébb lett, mint valaha.

Néni: Spenótom nincsen. A városi boltokban is hiánycikk. És miért az?

Popeye: Izé... mert mindet fölvásároltam.

Néni: Tökfőzelék nem jó?

Popeye: Jó, csak nem olyan a hatása.

Néni: Krumpli, karalábé, cékla?

A néni krumplit, karalábét, céklát dobál Popeye kezébe, aki nyomban dobálgatni kezdi őket, mint egy cirkuszi mutatványos, egy ideig megy is, de hamar elejti őket.

Popeye: Nem, nem, sajnos nem megy.

Néni: Szólhatnék a tetőfedőknek. De olyan ügyesen nem tudja megcsinálni senki, mint te, Popeye. Neked mászni se kell. Te csak földobálsz a cserepet a helyére! Nem segítesz nekem, vazze. Isten áldjon, te spenótfüggő.

Popeye zavartan, szomorúan néz utána. Jön Donnervetter Papa, bottal jár, öreg, hosszú fehér szakállal van.

Papa: Lopod Isten drága napját, tenge-rész.

Popeye: Most itt, holnap ott. Holnapután meg amott. Ááá, nem naplopás ez, Donnervetter papa, csak várakozás. Látja, milyen türelmetlenül pőfékelek?... Pedig tükör a tenger, nincs hullám, nincs.

Papa: Tudom én, Popeye, hogy a kert nem hullámszik.

Popeye: Milyen kert?

Papa: Az én kertecském.

Popeye: Nem feltétlenül, Donnervetter papa. Egy kert is hullámozhat. Föld-rengéskor, például. Vagy ha cirkuszból szö-kött elefántok ugránoznak rajta.

Papa: Az én kertemen nincs se földren-gés, se ugráló elefánt. Az én kertecském is vár, Popeye.

Popeye: Esőre vár, ugye?

Papa: Rád, Popeye.

Popeye: Rám?! Ugráljak rajta tán?

Papa: Nem azt ígérted, hogy megkapá-lod, kigyomlálod, felásod? Én már öreg vagyok, ásni nem tudok, de a virágmago-kat, a hagymákat még elültetem. És locsol-gatni is tudok. Csúf lesz a kertem, üres, ha nem segítesz.

Popeye: Segítek, Donnervetter papa, segí-tek, csak, izé, itt most van egy kis dolgom.

Papa: Dolgod?

Popeye: Halaszthatatlan.

Papa: Az a dolgod, hogy pőfékelsz, és lóbázod a lábadat, na hiszen.

Popeye: Donnervetter papa, ez egy élet-fontosságú dolog.

Papa: Megváltoztál, te Popeye. Nem is értem. Régen olyan készséges voltál. Szólni se kellett már jöttél is.

Popeye: Jönnék én most is.

Papa: De mégse jössz.

Popeye: Mindjárt, mindjárt!

Papa: Na, jól van. Majd felásom én azt az átkozott kertet. Vagy eladom. Nem is ásom fel. Vigye, aki akarja. (el)

Popeye feláll, néz az öreg után, kétségek gyötrik, aztán szomorúan visszaül.

Vrazomír Zulejka jön, második bé. Csak áll szomorúan, lóbálja a táskáját.

Popeye: Zulejka, talántán rossz jegyet kaptál?

Zulejka: Nem, nem kaptam rossz jegyet.

Popeye: Az egyik copfod gyorsabban nő, mint a másik?

Zulejka: Nem, nem.

Popeye: Védőoltást kaptok holnap az iskolában?

Zulejka: Nem, nem, nem!

Popeye: Ááááá, tudom már, világos, mint a keszegpikkely, Zulejka, te szerelmes vagy! Mákvirág Józsika, harmadik bé!

Zulejka: Fejbe is verdesném én Mákvirág Józsikát az iskolás táskámmal, ha szerelmes lennék belé.

Popeye: És aztán borogatnád a púpokot a homlokán. Még pusztit is adnál rájuk.

Zulejka: Pfu, pfuj! Elég ebből! Csak te segíthetsz rajtam, Popeye!

Popeye: Segítek, hát persze, hogy segítek. Mikor nem segítettem? Már a babakocsid kerekét is kicseréltem!

Zulejka: A házi feladatomban kell segíte-ned, Popeye.

Popeye: (máris hadarja) Egyszer egy az kettőből egy. A négy lábú lónak négy lába van. Az ember leghűségesebb barátja nem a cica, hanem a kutya. A kis virágot öntöz-ni kell. A nagy virágot is öntözni kell.

A hálnak kopoltyúja van. A bálnának tüdeje. Neked is tüdőd van. Pedig nem is hasonlítasz a bálnára. A kislányokból nagylányok lesznek. A spenót jobb, mint a tökfőzelék.

Zulejka: Nem, nem, nem!

Popeye: Azt állítod, hogy nem jobb a spenót?

Zulejka: Nem erről van szó.

Popeye: Á, nem akarsz holnap iskolába menni. Dugd a reggeli teába a hőmérőt! De ne a jeges teába.

Zulejka: Szeretek iskolába járni, Popeye, csak...

Popeye: Csak?

Zulejka: Tornából házi feladatot kaptunk.

Popeye: Hohó, bukfenc, karnyújtás, guriga!

Zulejka: Holnapra be kell mutatni a cigánykereket!

Popeye: Hohó, huhú, halihó. A cigánykerék! A világ legegyszerűbb mutatóványa! *(felpattan)* Na, a cigánykereket úgy kell csinálni, így... hogy, na... fölteszed a kezedet, és... fölteszed...

Zulejka: Már föl tettem.

Popeye: Jobban nyújtsd ki!

Zulejka: Jobban nyújtom.

Popeye: Áááá, most meg túl magas.

Zulejka: Így jó?... Most meg mi van?

Popeye: Bocszsz. Most nem lehet cigánykereket hányni.

Zulejka: Hogyhogy nem lehet?

Popeye: Délután háromtól négyig tilos.

Zulejka: Honnan vetted ezt a marhaságot, Popeye.

Popeye: Olvastam. Hallottam. A rádió mondta. A tengerészek mondták. A tenger locsogta, a felhő üzent, a sirályok rikácsolták. Most nem lehet.

Popeye leül.

Popeye: Ide figyelj, Zulejka. Mutatok neked mást. Jobbat. Például a pipát így forgatod a szádban. *(forgatja)*

Zulejka: Popeye, de én nem pipázom.

Popeye: Ja, tényleg. Akkor forgasd a szemeidet. Így ni! Látod, hogy forognak? Megmutatod tornaórán, csillagos ötös!

Zulejka: Popeye, Popeye, de ez nem cigánykerék.

Popeye: Vagy a füledet. Így tudod mozgatni a füledet. Mint a vezér nyuszi. Fel és le. Fel és le. Oldalt és keresztbe!

Zulejka: Popeye, csalódtam benned. Majd segít valaki más. Szervusz, Popeye, forgasd a szemeidet, mozgasd a füleidet, mint egy nyuszi! Mint egy önző, hadarós nyuszi!

Zulejka szomorúan el.

Popeye: Hadarós? Hát persze. De hát mi mást hadarhattam volna? Hogy... hogy spenót nélkül még egy pékinas is laposra ver a péklapátjával. Jaj, szegény fejem. Olívia azt se tudja, hol vagyok. Nem jó ez így. Valami nincsen rendben. Rosszat érzek. Spenót nélkül is érzem, hogy baj közeleg!

Tengerész Joe úszik a tenger felől.

Tengerész Joe: Hé, hó, halihó! Popeye, Popeye!

Popeye: Mi van hát Joe, te vitorlaszaggató naplopó, te bálnavakargató, te locsogó-fe-csegő? Tán úszóversenyről lapátolsz?

Tengerész Joe: Nem, Popeye úr. *(kikec-mereg a vízből)* Brrrr! *(rázza magát)* Brrrr! Brrrr!

Popeye: Hé, hé, Joe, eloltod a pipámat!

Tengerész Joe: Hú, de hideg volt, hú, de sokat kellett úszni! *(mutatja)* Tempó, levegő, tempó! Cápát odébb rúgni, tempó. Levegő! Elég az hozzá, hogy Manyika nénikém azt tanácsolta, ha rossz hírt kell közölnöd, kérj előtte egy kupica rumocskát.

Popeye: *(ad)* Rumocskát. Na, tessék.

Tengerész Joe: Azt is mondta a nénikém, ha nagyon rossz a hír, akkor kettőt.

Popeye: Kettő? Na, tessék.

Tengerész Joe: Hármat.

Popeye: Na, na, na, olyan rossz hír a világon nincsen, hogy én három rumocskát adjak neked.

Tengerész Joe: Van, Popeye, van.

Popeye: Mondd hát, vagy kiszorítom belőled a szuszt! *(magának)* Dehogyan szorítanám.

Tengerész Joe: Elég az hozzá, hogy Manyika nagynénikém egyszer azt mondta, hogy...

Popeye: Fejbe verik, képen törlik, meggyomrozzák azt, aki folyton mellébeszél.

Tengerész Joe: Ó, ezt meg honnan tudta, Popeye?

Popeye: Micsodát?

Tengerész Joe: A nénikém azt is mondta, hogy...

Popeye: Ki a hírrel, te fecsegő!

Tengerész Joe: El... izé... elrabolták.

Popeye: Mit raboltak már, mondd!

Tengerész Joe: A... a... a... aaaaa.

Popeye: (*Tengerész Joe folyamatosan rázza a fejét a kérdések után*) Az Eiffel-tornyot? Az Empire State Buildinget? A Big Bent? A Colosseumot? A Kremlt? A Brandenburgi kaput? A kecskeméti Cifrapalotát?! Nem?! Tudom már!

Tengerész Joe: Hát igen. Elrabolták.

Popeye: Ez szörnyű. Ez horizontálisan és vertikálisan is katasztrófális!

Tengerész Joe: És srézavizé is.

Popeye: Szegény, szegény Fehér Ház.

Tengerész Joe: Fehér Ház?!

Popeye: A rabláskor benne volt az elnök?

Tengerész Joe: Miféle elnök?!

Popeye: Az amerikai, pupák! A Fehér Ház az a ház, amelyik fehér, mert csak fehér festéke volt az elnöknek, aki ott lakik. Volt. Mert elrabolták.

Tengerész Joe: Nem, nem azt rabolták el.

Popeye: Hanem akkor mit, nyögđ már ki, te szószomorító pofamalom.

Tengerész Joe: A... hú, de nehéz ez így. Szemtől szembe, ilyen szörnyűséget kimondani.

Popeye: Nem a Fehér Házat. Egy pirosat? Egy kéket? Sárgát? Valami zöldet?

Tengerész Joe: Zöld, zöld, zöld, igen, zöld. Langyos. Meleg! Forró! Forró! A világ spenótszállítmányát rabolták el, tisztelt Popeye úr. Huh, csak kimondtam.

Popeye: Óóóóóóó... Mi az a... Ki az a... Jujujuj, hogy az a penészes bálna-uszony!

Tengerész Joe: Én úgy küzdöttem, én úgy védtem, én, de tudod, a rettenetes túlerő.

Tíz hajó támadt ránk. Tizenöt. Huszonöt és fél. Ekkora tarackokkal! Bimm, bumm, és kalamajka!

Popeye: És... és ki rabolta el?

Tengerész Joe: A nagy a... a rémes, a retteneteses halálfej fejű Halálfejes Blútó kapitány.

Popeye elkomorodik. Pipára gyűjt. Járkál, reppelni kezd...

Blútó, te álnok,

Blútó, te sunyi

Blútó, te sáros,

Blútó, te Darth Wader Tele-Tubi!

Te már hamburgert zabáltál,

a bölcsi eperfás udvarán

És kecsapot nyomattál

A dagi dadusra,

Lajosra és Marisra,

na és rám

Mindig csak püfölnél,

ütnél és rugdosnál

Szakállad sohase nyíratad fodrásznál

Oroznád legdrágább kincsemet

Olíviát, ja, és a spenótos hekkemet

A lelked is és hájas és fekete,

Hogy a tenger kapna be

Olyan vagy, mint a köd,

amit a lép felbűfög

De akárhogy csűröd és csavarod

Akárhogy tekered, vakarod,

akárhogy kavarod

akárhogy nyomatod,

Teletubi Blútókám,

Én akkor is okosabb

és erősebb maradok

Blútó, ha vezgál,

Blútó, ha provokál

Akkor is Popeye győz,

Meg Blútón a háj,

a háj,

a háj!

Blútó, ha vezgál,

Blútó, ha provokál

Akkor is Popeye győz,

Meg Blútón a háj,

a háj,

a háj!

Popeye ocsúdik.

Popeye: Joe, rohanj Kéttonna Manyika nénikédhez, mert mindjárt esik, és beázik a tetője.

Tengerész Joe: De... de Popeye, én nem értek a lyukas tetőhöz. Én csak a tengerészethez értek. Vitorlát fel, vitorlát le, és fantasztikusan tudok tengeribeteg lenni!

Popeye: Akkor is segítened kell a nénikédnek! Állj egy vödörbe a lyuk alá, és te fogsz ázni, nem Manyika néni lakása.

Popeye: Lángész vagy, Popeye!

Popeye: (magának) És mi minden jutott volna még az eszembe, ha spenótot is ettem volna.

Tengerész Joe: Megyek, rohanok! (visszafordul) Mondd, Popeye, műanyag vödörbe vagy bádogvödörbe álljak... Ja, jó. Lehet fadézsa is, értem én, értem én! (elrohan)

Popeye sóhajtozik, eregeti a pipafüstöt.

Popeye: Elrabolták a spenótszállítmányt! Ekkora tragédiát! Ekkora katasztrófát! Valamit tennem kell. Nincs mese, cselekedni kell! (feláll... visszaül) Valamit tennem kell. Valamit tennem kell. De mit?!

Szomszéd rohan lélekszakadva.

Szomszéd: Először azt hittem, a konvektor! Hogy megint az az átkozott konvektorotok durrog, csattog, szörcsög és köhécsel!

Popeye: Ó, influenzás a konvektorunk, Vitéz Süket Kornél Pataki úr?!

Szomszéd: Mit mondasz, he? (hiszen tényleg süket) Aztán azt hittem, hogy egy rendőrségi szirénázó autó!

Popeye: Olívia kihívta a rendőrséget?

Szomszéd: Mi? Ja, igen, igen. Előbb meg kell csináltatni.

Popeye: Manyika néni tetőjét? Az... az már tervben van.

Szomszéd: Pontosan. Aztán utánuk kell eredni!

Popeye: Kik után?

Szomszéd: Tehát a terv. Első a konvektor. A szörcsögés, hörpögés leállítás. A második lépés: utánuk eredni. A harmadik lépés: Olíviát visszaszerezni.

Popeye: Visszaszerezni, kitől, mitől?

Szomszéd: Nyilván nem önként ment velük.

Popeye: Hanem?

Szomszéd: Verem. Nem, nem kell verembe dobni. Hagyd már azt a konvektort, Popeye, azt már megbeszeltük. Olíviáról van szó.

Popeye: Olíviát elrabolták?! Vicc! Húúú, de rossz, de nagyon rossz vicc!

Szomszéd: Cicc?! Cicc?! Nincs itt semmiféle cicuka!

Popeye: Nem Zana Zolikát, Zombori Gabikát, vagy a kecskeméti angolkisasszonyokat rabolták el?!

Szomszéd: Édes istenem, te milyen értetlen vagy, Popeye! Olíviát elrabolták! Nincs többé gyűrűs menyasszonyod, Popeye! Illetve van. Csak titkos helyen. Börtönben sínylődik. Talán éppen most kínozzák, csavargatják a kezét, a lábát. A fejére csöpög a poshadt víz. Egerek, ekkora patkányok futkároznak körülötte. Penészes kenyérral etetik. A hajába pókot tesznek.

Popeye: Nem. Nem. Elég, Vitéz Süket Kornél Pataki bácsi!

Szomszéd: Mi ég? Ég valami? Különben az is lehet, hogy kopaszra borot...

Popeye: Mondom, elég!

Csend, leszáll hozzájuk a Kissirály, hallgatja őket.

Szomszéd: Én, Vitéz Süket Kornél Pataki mondok, hogy ebben a világban annyi szörnyűség elképzelhető, hogy... nagyon sok. És ami elképzelhető, el is képzeljük. De a durrogó konvektornál rosszabb nincsen. Mert azt még én is hallom. Pedig mostanában mintha baj lenne a jobb fülemmel. És a ballal is. Még szerencse, hogy középen nincsen fülem. Különben az is süket lenne. (el)

Popeye: Csapás csapás után. Ki bírja ezt?!

Kissirály: Van szív és lélek, amely elbír ennyi kínnal?

Popeye: Popeye a tengerész, nem éri vész.

Kissirály: Dehogynem. Vész vész hátán. Popeye, légy észnél!

Popeye: Igen, ez a legfontosabb.

Kissirály: Ebihalból nem lesz cápa, csak béka. De a tragédiából lehet happy end!

Popeye: És lesz is! A kérdés most csak az, hogy...

Kissirály: Szerelem vagy a spenót.

Popeye: Olíviámat arra rabolták el.

Kissirály: A spenótot arra vitték! (mutat ellenkező irányba)

Popeye: Ha a spenót után megyek, elvesztem a szerelmem. Ha a szerelmem után megyek, elvesztem a spenótot, amivel viszszaszerezhetem a szerelmemet.

Popeye: De... de ki rabolta el Olíviát.

Kissirály: Gondolkozz, Popeye, ki állhat minden baj mögött. Sötét erő!

Popeye: Hogy az a Blútó... Blútó!

Kissirály: Te mondtad, Popeye. És nem is tévedtél. Nem is tévedtél!

Egyszerre szél támad, elsötétül a nap, majd vakító világosság támad. Eső hull, máris abbamarad. Hó hull, abbamarad. Süvít a szél, abbamarad.

A magasból, színes, giccses, barokkos kosárból, melyet talán rózsaszín halálfejek is díszítenek, aláéreszkedik a Világtündér. Popeye csak bámul. Szájában kialszik a pipa.

Világtündér: (értelmes, szkeptikus) Én melegítem föl a földgolyót, olvasztom a jégsarkokat, én nassolgotam az esőerdőt, én remegtetem a földet, enyém az árvíz, a földcsuszamlás, a cunami, a szökőár, az aszály, a sáskajárás, a halálunalmas színházi előadás, ez mind az én kedvtelésem és kedves játékom. Szép vagyok, nem? Hát persze, mert Világtündér vagyok. Trendi, menő és egyelőre szingli, és... és, mit tagadjam, kissé szeszélyes. Ja, és globális is vagyok!

Popeye: Szép kis globálisság, mondhatom!

Világtündér: És te ki a szent fazék vagy, te kicsi, tetovált kémény?

Popeye: Popeye a nevem. Tengerész vagyok, és nincsen olyan baj, amit meg ne oldottam volna. Eddig.

Világtündér: Öntelt vagy, mint egy málnaszörpös pohár. És ha egy hajtásra kiiszlak, kispajtás, hm? Szerényebben, csillagom, vagy a világ végéig sodor egyetlen fuvallatom.

Popeye: Ami azt illeti, Tündér, most tényleg bajban vagyok. Elrabolták a szerelmemet és a spenótomat.

Világtündér: Komplikált a probléma, valóban. Ilyet a viharegyetemeken se tanultunk. Spenót vagy szerelem? Segítsek neked, szépfiú?

Popeye: Tudnál?

Világtündér: Jut eszembe, hiszen ti gyilkolásszátok a szegény bálnákat, a delfineket. Alávaló dolog!

Popeye: Én aztán soha! Az egyik barátom még vakargatja is a bálnák hátát.

Világtündér: Vagy úgy. Vaka, vaka... vakargatja. Hát akkor jöjj csodás kosaramba, szállj velem, tengerész! Repülünk kicsit, és megtaláljuk a megoldást. Popeye tengerész, de most repülni fog. Na, jöjj már!

Popeye mászik a kötélhágcsón.

Már bent vannak a kosárban.

Világtündér: Csodás innen a világ, ugye, Popeye?

Popeye: Se Olíviát, se a spenóthajót nem látom.

Világtündér: És a hegyek, a városok nem csodásak?

Popeye: De innen látom a hegyeken a fákat, a bokrokat, és a házakon a zsalugáteres ablakokat. Nem látom a kicsi kerteket. Amiket fel kell ásni, khm. Vagy a foltozásra váró tetőket, khm. Nem is beszélve a cigánykerékről! De most Olívia, és a spenót jobban...

Világtündér: Na, várj csak, kedvesem, lépj ki arra a báránybundás felhőre, onnan jobban látsz mindent. Tetőt, kertet, fát, kismacskát, hullámocskát, a spenótot és Olíviát.

Popeye kimászik. Ott áll a felhőn, imbolyog.

Popeye: Szép-szép, de továbbra sem látom!

Világtündér: Várj, Popeye, megyek én is. (utánamászik a felhőre, szorosan egymás mellett állnak, a világtündér megfogja Popeye kezét)

Popeye: Igen, khm.

Világtündér: Hát nem csodás itt kéz a kézben, a világ fölött? Ez az egész a miénk, Popeye!

Popeye: Úgy érted, hogy...

Világtündér: A tiéd és az enyém. Kettőnké.

Popeye: Lemondok a részemről...

Világtündér: Tudod, ilyenkor mit tesznek a megilletődött férfiak.

Popeye: Visszasegítik a hölgyet a kosarába?

Világtündér: Nem, nem, nem!

Popeye: Szednek neki... izé... felhőtulipánt, szélrózsát minden irányból, vagy keselyűtollat?

Világtündér: Nem, nem, nem!

Popeye: Adjak egy szippantást a pipám-ból?

Világtündér: Te buta! Ostoba tengerész! Te nyámnyila. Csókolj meg, ölelj meg, harapj! Szoríts magadhoz! Mondd, hogy szép vagyok, hogy szeretsz! Csak engem! Mondd, hogy én vagyok a mindened!

Popeye: De... izé... igen, lehet, hogy épp most a mindenem vagy tündérke, de...

Világtündér: Te most konfliktusozol?!

Popeye: Tündérke, én Olíviát szeretem! Az én üvegtulipánomat! Az én nádszálkis-asszonyomat, az én... és...

Világtündér: Ezt most nagyon elrontotad, tudod?

Popeye: És a spenótot is szeretem. Az én... hogy is mondjam csak, függetlenségemet. A spenót. Igen.

Világtündér: Így állunk, gaz, képmutató csábító!

Popeye: Én... én senkit sem csábítottam!

Világtündér: Idecsaltál a bodros felhők közé, ígérettel, kacsingattál, csücsörítettél...

Popeye: ...pipával nehéz.

Világtündér: Nyalogattad a szádat, dörögöltél, mutogattad az... izmaidat... te... pipaszatír! Tűnj a szemem elől!

A világtündér lelöki Popeye-t a felhőről, aki a mélybe zuhan.

Világtündér: (dörzsöli a kezét, közben levél hull ki a zsebéből, ez majd Popeye következő jelenetében lesz fontos) Na, ennek annyi. Toccs vagy loccs. Vagy, úúúúú, daing... és jobb bele se gondolni. Ámen és fakereszt. (sóhaj) Egy buta, nyámnyila és pipaszagú férfivel kevesebb a világon. Hah! Drága Blútó, elégedett leszel velem. (eltűnődik) Meg vagyok én örülve!

A kosarába lép, előveszi a laptopját. Nézi.

Világtündér: Nahát! Bergengóciában négyszázezeren jelöltek be a Facebookon. Egy kis szökőár, és ennyi barátja lesz az embernek! De nekem nem barát kell! Nekem szerelem kell. Szerelem. Blútó, Blútó kell! (rohanva, szállva el, hatalmas zúgás, égzengés, recsegés, ropogás)

Sötét.

2. felvonás

1. jelenet

Blútó hajója part szállt a kisvárosban. Az embereinek magyarul, kalózkok, rablók együtt, tömegjelenet.

Blútó: Ismertetem tehát a programomat!

Kalózkok: (kórusban) Igen! Igen! Igen! Mondd el a programodat Blútó kapitány!

Blútó: Van olyan, aki nem kíváncsi a programomra?

Kalózkok, együtt: Nincsen olyan elvete-mült, Blútó kapitány!

Kalóz Aladár: Én szívesen néznék tévét, most adják a Kampókezű kalóz szerelmeinek százötvenedik részét.

Blútó: Adok én neked Kampókezű szerelmeket, te alávaló! Te áruló! Te... Még hogy a... (és kináspángolja, kirugdossa a színről a kalózt... visszajön, liheg) Na tehát!

Kalózok (Elemér és Barbika): Na tehát! Na tehát!

Blútó: Célom tehát, hogy átvegyem a világhatalmat. Megszüntetem, betiltom, kiirtom a spenótot. A szépséges Olíviát elveszem feleségül.

Kalóz Barbika: Én biztosan elkönnyezek majd két doboz halálfejes pézsét az esküvőn.

Blútó: Megszüntetek mindent, ami más. Megszüntetek mindent, ami különbözik. Minden ugyanolyan lesz.

Kalózok: Ugyanolyan, ugyanolyan!

Blútó: Mindenki szakállas lesz. És kövér.

Kalóz Aladár: (visszajön) És akinek az állán nem nő szakáll?

Kalóz Elemér: Bocsánat, nekem csak a hátam szőrös.

Blútó: Akin nincs szőr, arra ragasztunk. A nagymamák, a nagypapák, a kiskutyák és a... is szakállasak lesznek.

Kalóz Barbika: Az én nagymamám kövér és van szakállja is.

Blútó: Csodás nagymamád van, Kalóz Barbika! Kitüntetjük! Kampókéz érdemérem a te bajszos és kövér nagymamád-nak!

Kalózok: Hurrá! Hurrá!

Blútó: Ha minden dolog egyenlő, akkor minden dolog legyen ugyanolyan is. Nem kell kisebbnek, nagyobbaknak, fürgébbnek, lustábbnak, szorgalmasabbnak lenni. Én olyan vagyok, mint te, te olyan vagy, mint én. Ő is olyan, mint mi vagyunk. Csak egy kivétel van.

Kalóz Elemér: És kicsoda az az egy kivétel?

Blútó: Hát ki lenne, pupák?! Én! Én! Én!

Kalózok, együtt: Óóóóóóó! Te vagy a kivétel, Nagy Blútó!

Blútó: Egy kivételnek lenni kell, ezt megérthetitek. Egy kivétel mindig van.

Nektek is az a legjobb, ha én vagyok. (Kalóz Barbikához) Mondd, te szeretnél kivétel lenni?

Kalóz Barbika: Hát... izé, nem is tudom...

Blútó: Te nagyon lusta kivétel lennél.

Kalóz Barbika: Valóban, szeretek délig cicáskodni a halálfejes paplanomban.

Blútó: Na látod. (Kalóz Elemérnek) És te szeretnél kivétel lenni?

Kalóz Elemér: Egyszer azért kipróbálnám én is.

Blútó: De hiszen te olyan okos vagy, Elemér.

Kalóz Elemér: Mi tagadás, tényleg az vagyok.

Blútó: És mert olyan okos vagy, okosabb lennél mindenkinél.

Kalóz Elemér: És az rossz lenne nekem?

Blútó: Magányos lennél, mint az ujjam. Mindenki buta, lüke, tökkelütött és gya-gya, csak te vagy az okos. Senki se értene. Senki se fogná fel, mit mondasz. Senki se vágná, senki se kapizsgálná. Jó lenne az neked?

Kalóz Elemér: Hát tényleg nem.

Blútó: Na látjátok! Kivétel csak én lehetek. Ez az én keresztem. Ez az én vérerejtékes küldetésem. Engedjétek meg nekem. Könyörgöm.

Kalózok: Megengedjük, Blútó kapitány! Megengedjük, Blútó kapitány!

Blútó: És mondok még valamit.

Kalózok: Mit? Mit?

Blútó: Szoktatok ti hazudni?

Kalózok: Nem szoktunk. Soha!

Kalóz Aladár: Még véletlenül se.

Kalóz Barbika: Még csak se.

Blútó: Dehogynem szoktatok. Füllentetek, hazudtok, árulkodtok, beárultok. Így van? Nekem őszintének kell lennetek.

Kalózok: Igen, így van, Blútó kapitány!

Blútó: Szoktatok verekedni?

Kalózok: Nem szok... De szoktunk verekedni!

Kalóz Barbika: Én karmolok is!

Blútó: És lopni?

Kalózok: Lopunk, rabolunk, elbitorlunk!

Blútó: Rendben, kalózaim. Mivel követek engem, és engedelmesek vagytok,

ezután is lophattok, hazudhattok, verekedhettek. De kitől nem lophattok és kinek nem hazudhattok?

Kalózok: Tőled, Blútó, mert te vagy a legnagyobb kivétel.

Blútó: Pontosan. És nem kell szeretni senkit. Rajtam kívül. Higgyétek el, az sokkal jobb. Akit szeretsz, annak adni kell. Azzal foglalkozni, törődni kell. Csupa nyűg! Szóval én ezt vállalom. Most már tudjátok, mi különbözteti meg a dika túrát a demog gráciától?

Kalóz Aladár: Tudjuk, tudjuk!

Kalóz Barbika: Bocsika, én nem tudom.

Kalóz Elemér: Hirtelen nekem se jut az eszembe, pedig én okos vagyok.

Blútó: A dika túrában túrni, túrni, hazudni kell, kátrányos fenekűek. A demog gráciában pedig szabad! Értitek?

Kalózok: Értjük, értjük.

Kalóz Barbika: Kajakra vágom, vagyis akkor tök mindegy, hogy dikat úra vagy domo grácia?

Blútó: Nem, mert mi most miben fogunk élni?

Kalóz Aladár: Demi... demo... dimi... dömö...

Kalóz Elemér: Gráciában! Kráciában!

Blútó: Enyves füstkarikát az orrotokra! Dik-ta-tú-rá-ban fogunk élni, mert az a jobb! Mert ott KELL hazudni! Kötelező! És kinek kell hazudni?

Kalóz Barbika: Neked, Blútó?

Blútó: Nem, nem, nem. Én a kivétel vagyok, hogy dőlne rád az Eiffel-torony, Barbika. Nekem forever igazat kell mondani. Ti egymásnak hazudhattok, mint a vízfolyás, meg én is hazudhatok nektek. Jó lesz így?

Kalózok: Igen, igen! Csak egymásnak hazudunk, Blútó kapitány!

Blútó: Na és tudok egy fantasztikus étrendet.

Kalózok: Óóóóóó!!!! Mondd, Blútó kapitány, mondd!

Blútó: Reggelire Hangemburg! Tízóráira hangemburg! Ebédre hangemburg! Uzsonnára hangemburg! És vacsorára...

Mind: Hangemburg!

Blútó: És ünnepnapokon?

Kalózok: És ünnepnapokon?

Kalóz Barbika: Ja, akkor én fogyózom ám, bocsika.

Kalóz Aladár: Redvás almáspite?

Blútó: Hülye! Ünnepnapokon. Csipsz... csipi, csipi csipsz!

Blútó és a kalózok énekelnek.

Ez lenne jó, és ez lenne szép
Hangemburg világ és csipszes tál
Ez lenne a legszebb étrendi kép
Csak nőne rajtunk a haj, a haj, a haj!

Lesz szakállunk és kampókezünk,
És a kampókézzel hangemburgot falunk!
És ünnepeken csipszekkel vetélkedünk
És isszuk a rumot, míg meg nem halunk!

És te is
Meg ő is
Meg én is (*Ez Barbika*)
Meg ti is (*közönség*)
Egyformák vagyunk!

Ez lenne jó, és ez lenne szép
Hangemburg világ és csipszes tál
Ez lenne a legszebb étrendi kép
Csak nőne rajtunk a haj, a haj, a haj!

Lesz szakállunk és kampókezünk,
És a kampókézzel hangemburgot falunk!
És ünnepeken csipszekkel vetélkedünk
És isszuk a rumot, míg meg nem halunk!

És te is
Meg ő is
Meg én is (*ez Barbika*)
Meg ti is
Egyformák vagyunk!

Kivéve Blútót, aki kivétel,
Kivéve Blútót, aki vezérel,
Kivéve Blútót, aki szép, nagy és erős is
És aki orlikban durván szőrös is (*Ez Barbika*)

Kivéve Blútót, aki kivétel,
Kivéve Blútót, aki vezérel,
Kivéve Blútót, aki oly bátor,

Kinél nem találsz
jobb (Elemér)
bölcsebb (Aladár)
dögösebb (Barbika)
dika tatórt! (együtt újra)

*Közben a Világtündér elszáll fölöttük!
Kendővel integet! Bólogat.*

*Világtündér: Blútó kapitány! Én hősöm!
Tengeri vitézem! (magának) Meg vagyok én
örülve!*

Blútó: Izé! Mizé! Már vártalak, tündérke!

*Világtündér: Ahogy kérted! Megtettem!
A halálos mélybe taszítottam a pipaké-
ményt. Gyilkos lettem. Miattad! (magának)
Megéri ez nekem?*

Blútó: Fantasztikus. Köszönöm szépen.

*Világtündér: Nem jössz fel hozzám egy
csókra? Kettő is lehet.*

*Blútó: Megyek, drágám, megyek... izé,
csak még van egy kis elintéznivalóm.
Átvesszem a világhatalmat, és már ölelem is
a... a derekadat!*

*Világtündér: Várlak, szerelmem. Négy
csók egymás után. Őrület! (magának) Hogy
én milyen hülye vagyok!*

*Blútó a Világtündér után néz, törli a hom-
lokát.*

*Blútó: Khm.... (vissza a kalózokhoz) És...
kedves barátaim, alattvalóim, khm... rossz
hírrrel kell szolgálnom. A fő ellenségünk-
ről van szó. Bármennyire is felfoghatatlan,
nincs többé!*

Kalóz Aladár: Átállt?

Blútó: Nem, nem, nem.

Kalóz Barbika: Nahát, gonosz lett ő is?

Kalóz Elemér: Idő előtti nyugdíjba ment?

*Blútó: Vegye le mindenki a kalapját.
Akinék nincsen, kérjen kölcsön. Hajtsuk
le a fejünket. Tud valaki sírni? Én tudok...
brühühü.*

*Kalóz Aladár: Bocsánat... miért is
sírunk?*

*Kalóz Barbika: Bocsika, én még csak szi-
pogok. (körbékínál) Pézsé?*

*Blútó: Popeye... Popeye! Brühühühü!
Kalóz Elemér: Ááááá, gyógyíthatatlan ten-
geri betegségét kapott.*

*Blútó: Igen, igen, brühühü, a tengerbe
veszett!*

*Kalóz Barbika: Ó... Jaj, Popeye-t is
elérte a végzet. Pedig egyszer szívesen
kardozgattam volna vele! Cudar, kegyetlen
világ!*

Kalózok éneklik:

Popeye-nek annyi,
Mert már vége van
Nem gyújt pipára, nem hadar,
Izmos karjával nem kavar

Nem éri többé semmi baj,
Csak alszik, csak durmol csendesen,
Hever a tenger legmélyén,
Nyilván egy kissé nedvesen

Popeye a múlt idő,
Popeye a volt,
Elmúlik mint egy
semmise folt,
egy semmise folt,
egy semmise folt!

Popeye-nek annyi, amennyi,
De leginkább semennyi
Nem lehet onnan kihúzni,
Vizont jó, hogy nem kellett temetni.

Popeye halott és ez biztató
A jövőre nézvést mindenképp
Álmainkat ringatja hintaló
Nincsen jó matrózra többé példakép

Popeye a múlt idő,
Popeye a volt,
Elmúlik, mint egy
semmise folt,
egy semmise folt,
egy semmise folt!
A spenót sem kell már senkinek
Spenótot esznek a heringek!
Szegény,
Szegény,

Szegény
spenótos heringek!

Kalóz Barbika: Bocsika, én sajnálom a csikóhalakat is.

Jön a Néni, Donnervetter papa és Zulejka, itt inkább szavalnak.

Néni: Mert az eső csak behull a tetőn át!

Papa: És a kertemben nő a gazvirág!

Zulejka: Már a Cigánykeréktől se jó a láz!

Néni: És öcsikém a tetőlyuk alatt éppen bőrig áz!

Papa: Nem kellett Popeye-nek más baja!

Zulejka: Csak ült itt és várt a spenótra!

Papa: Csak a magáét mondta-hadarta!

Néni: Nem kellett Popeye-nek más baja!

Zulejka: Bukfenc vagy hullahopp, mindig már énnekem.

Néni: Csak szemerkél, de beázok rendesen.

Papa: Nem segít Popeye már senkin sem.

Zulejka: Csak ült itt és várt a spenótra.

Bácsi: Csak a magáét mondta-hadarta.

Néni: Nem kellett Popeye-nek más baja.

Együtt: Csak ült itt és várt,
csak várt,
csak várt
a spenótra!

Blútó: Emberek! Polgártársaim! Véreim! Izé! Elég a szomorúságból! Popeye-jel több gondunk nincsen. Nem keseríti tovább az életünket. És most jöjjön a legcsodásabb hír: Bemutatom a menyasszonyomat!

Olíviát behozzák. Olívia keze meg van kötve, a szája föl van peckelve.

Kalózok (Aladár, Elemér): Ó, be szép! Be, gyönyörűséges. Be ragyogó! Be...

Kalóz Barbika: Be, be, be, take it easy, please. Azért ne essünk túlzásba, jó?

Blútó: Drágaságom, szépségem! Angyalom!

Olívia tehetetlenül, dühösen forgatja a szemét.

Blútó: Hát szeretsz! Mindig is engem szeretted! Tudod, hogy én macsó vagyok, angyalom.

Kalóz Aladár: Úgy látom, fogja az adást.

Blútó: Azt is tudod, virágszálam, mi az a macsó?

Kalóz Elemér: Én tudom, a macsó az a férfikacsó.

Kalóz Barbika: Szőrös, csúnya kacsó! Bocsika.

Blútó: Máris tövig pirulsz. Máris engem akarsz!

Kalóz Aladár: Imád a nő, kapitány.

Kalóz Elemér: Beléd van zúgva, nem vitás!

Kalóz Aladár: Epekedve bámul!

Kalóz Elemér: Bejössz neki, mint résen a huzat.

Kalóz Barbika: Túllihegik, de hát dika túrában így szokás.

Blútó: Ünnepelni fogunk! Ünneplünk egy kicsit, mert az egészséges, aztán megházasodom. Nyomás bagázs! Megyünk rumért, sörért, hubertuszért! *(indulnak)*

Kalóz Aladár: Bocsánat, engem az anyukám eltiltott az alkoholtól!

Blútó: Igyál bodzaszörpöt! Te számár, te számár!

Kalózok: Bodzaszörpöt! Forró csokit, töklevet! Töklevet a tökfejbe!

A Világtündér bejön.

Világtündér: Na, várjatok csak, árulók! Ömlik itt még kalózkönnny, lesz még kalózzajveszékélés. Ültök ti még tuskés ráján, az már biztos! Árulók!

Sötét.

2. jelenet

Popeye éppen föltápáskodik egy lakatlan szigeten. Oda hullott. Porolgatja magát. A pipáját keresi. Megtalálja, ilyeneket mond méltatlankodva, ejnye, na de még ilyet. Nahát.

Egyszer csak levél hull alá az égből, ahonnan ő is aláesett, éppen a kezébe lebeg a papír. Popeye olvassa.

Popeye: (olvassa) „Tündérmém, ha elintézted azt a piszok Popeye-t, többé semmi akadály, hogy a tiéd legyek. A spenót elrabolva! A te sírig hű Blútód!” Hm. Nahát. Ejnye! A mindenit! (Popeye gondolkodik) Így állunk, Világtündér! Te is Blútót szolgálod? Aha, aha. Blútó elrabolja Olíviámat, hogy elvegye feleségül. Nem is szereti, az a lényeg, hogy tőlem elvegye. A Világtündért elárulja. És a spenóttal mi lesz? Blútó a spenótot elpusztítja. Úúú, ííí, áááá, szép kilátások. Gondolkozz, Popeye, gondolkozz!

Egyszer csak kiemelkedik a tengervízből Neptun, a tenger istene. Szigonya van, de a várakozással ellentétben feltűnően nyeszlett tag, úgy néz ki, mint Woody Allen. Szemüveges.

Popeye: Ah, kedves barátom, Neptun, de jókor jöttél, igazán nagy slamasztikában vagyok.

Neptun: Aha.

Popeye: A segítségedre van szükségem.

Neptun: Aha.

Popeye: Mondjuk, elvihetnél a kisvárosomba. Néhány kényelmes hullámmal, mi az neked?

Neptun: Semmi.

Popeye: Hát akkor menjünk.

Neptun: Aha.

Popeye: Mi ez az aha, aha, aha?! Mi van veled, Neptun? Te isten vagy! A tenger ura! Elemek, szelek, viharok parancsolója! Most meg csak egy szomorú szuronyos fickót látok!

Neptun: Aha.

Popeye: Betegség gyötör?

Neptun: Aha.

Popeye: Testi eredetű?

Neptun: Aha... ja, nem.

Popeye: Akkor lelki?

Neptun: Aha.

Popeye: Depresszió, melankólia, paranoia?

Neptun: Aha. Dehogyan!

Popeye: Szóval szerelem. Ki a tárgya? A Világtündér?!

Neptun: Aha... ja, dehogyan. Az a nő cunamit csinál, szökőárat. Sok nekem.

Popeye: Szóval... kibe?

Neptun: Egy... egy sellőbe.

Popeye: Ó... szegény Neptun. De hiszen mi egy cipőben járunk. Én is szerelmes vagyok. És... a menyasszonyomat éppen elrabolták.

Neptun: Aha.

Popeye: Mi itt két szerelmes férfi vagyunk.

Ketten éneklik:

A szerelmes férfi dala

A szerelmes férfi arca fancsali,
a pipája folyton lekonyul,
a szerelmes férfi gyakran kancsal is,
de lelkében számtalan vihar dűl!

A szerelmes férfi szeme karikás,
Nincsen éje és nincsen nappala,
lehet ő isten, hős, vagy paripás,
Nem nyújthat neki vigaszt nagymama.

A szerelmes férfi nyámnyila
A kardja rozsdás és korrodál
A szerelmes férfinak nincs nyila
Szívével nem lát tovább az orrán át.

A szerelmes férfi szomjazik,
a szerelmes férfi nagybeteg
A szerelmes férfi fent van hajnalig
és nincsen más gyógyszere
csak a
csak a
csak a...

Popeye: ...a spenótos hekk.

Neptun: Állj, állj, Popeye, ez nem így van!

Popeye: Igazad van. Bocsánat.

Együtt:

A szerelmes férfi nagybeteg,
Nincsen más gyógyszere csak a
csak a,

csak a...

Popeye: Spenótos hekk.

Neptun: (dühösen) A tengerek! A tengerek!
Apály, dagály, apály, dagály, a tengerek!

Együtt:

A szerelmes férfi nagybeteg
Nincsen más gyógyszere csak a

Neptun: A csók... a csók... a...

Popeye: ...és a spenótos hekk!

Neptun: Ah, veled nem lehet szót érteni!

Popeye: Jól van, jól van, ne dühöngj.
(*énekli*) A tengerek. Apály. Dagály. A csók.
Oké. A spenótos hekk.

Neptun: Tudod, Popeye, az előző szerelmem egy bálnalány volt. Szerette, ha vakargatom a hasát (*a szigonyát mutatja*). De tudod, a fogai. Annyira moszatosak voltak, hogy az még nekem is sok volt. Hányszor szembespriccelt!

Popeye: És az új szerelmed?

Neptun: Gyönyörű! Csodálatos! Egy sellőlány!

Popeye: Sellő, ez igen, gratulálok.

Neptun: Aha.

Popeye: Hagyd már ezt az ahát, Neptun! Végtére is isten lennél, vagy mi a pipadohány?! Meg lehet oldani a dolgokat. Mi a gond?

Neptun: Mert... mert rajta van... egy... ki se merem mondani.

Popeye: Mi van rajta? Sapka? Usánka? Londoni rendőr sapka? Búvárszemüveg?

Neptun: Nadrág.

Popeye: Na, ne. Ez durva. Egyszárú?

Neptun: Kétszárú.

Popeye: Brutális.

Neptun: Előző barátja, egy barom tengerész francia kosztümnadrágot vett neki. És ő gyanútlanul fölhúzta. És nem tudja lehúzni. Én mégis beleszerettem egy apály és egy dagály... után. Francia kosztümnadrág ide vagy oda, szeretem. És már ő is szeretne, de szégyelli a nadrágot. És nem meri viszonzni az érzelmeimet.

Popeye: Annyira durva, hogy magától kialudt a pipám.

Neptun: Fogalmam sincs, mit lehetne tenni.

Popeye: Hát... ő... le kellene huzigálni róla.

Neptun: Igen. De nem lehet. Nem illik hozzányúlkálni.

Popeye: Tapogatni.

Neptun: Simi-simi-simogatni. Egyelőre.

Popeye: És hol van ez a szép sellő?

Neptun: Éppenséggel mögötted. Ugyanis itt szokott kikapcsolódni, itt, ezen a szigeten.

Popeye: (megfordul, tényleg ott ül a sellő, nadrágban) Jó napot kívánok, szép sellő kisasszony.

Sellő: Aha.

Popeye: Aha.

Sellő: Aha.

Popeye: Vágom, ugyanaz a nóta.

Sellő: Aha.

Popeye: Kegyednek is elkomorult az érzelmi élete.

Neptun: Micsoda?

Popeye: Szerelmes.

Sellő: Aha.

Neptun: Aha.

Popeye: Neptun, ne szólj közbe. Bízd ezt rám.

Neptun: Aha.

Sellő: Aha.

Popeye: Tehát egy nadrág okozza a problémát.

Sellő: Közöd?

Popeye gondolkodik.

Popeye: Hogyan ügyeskedjünk le egy sellőről egy nadrágot, ami nem áll jól neki, mert lifeg, és nem is nyúlhatunk hozzá? Mert az etikett. Aha, valami csak az eszembe jutott.

Popeye: Neptun, kössünk üzletet!

Neptun: Éspedig?

Popeye: Én levarázsolom azt a nadrágot. Te cserébe hozol nekem spenótot.

Neptun: Én persze láttam, mit tett Blútó a szállítmánnyal. Az észak-déli áramlattal

sodródna a hordók, a konzervek, a spenótos konténerek.

Popeye: Hi, hih, hi, hívd azonnal a Világtündért, aztán mentsd a szállítmányt.

Neptun: Aha.

Popeye: Neptun, Neptun, bízzál bennem!

Neptun: Aha.

Sellő: Aha.

Neptun: Jól van, Mária, ha te is azt kéred, szót fogadok. Egyetlen embernek engedelmeskedem, Mária. (*Popeye-re*) Neki. És ez nagyon durva. Hiszen isten vagyok. Popeye, el ne mondd senkinek. Hogy... ah, mindegy. Hívom a Világtündért.

Neptun laptopot vesz elő. Bekapcsolja. Nézi.

Neptun: Nahát, ez a nő naponta cserélgeti a profilképét! De a facebookon most nincs fent. A skype-on? Ahá, a jó öreg skype kijelzi a drágát. Sokat lóg a neten. Na, nyomom is neki a hívószót. Néhány pillanat és itt lesz! Voálá!

Csakhamar szél támad, sötétség és villámlás, megjelenik a Világtündér. Igen rossz állapotban van. Nem is nagyon akar beszélni.

Popeye: A múltkor... khm, virágosabban néztél ki.

Világtündér: Aha.

Popeye: Mit is szépítsük, te engem ki akartál nyuvasztani

Világtündér: Aha.

Popeye: (*Neptunhoz*) Hallod, miféle tónusban beszél a kisasszony?

Neptun: Aha.

Sellő: Aha.

Popeye: Aha... Lassan becsavarodok én is.

Világtündér: Aha.

Popeye: Abba őrültél bele, tündérke, hogy lelkiismeret-furdalásod támadt miattam.

Világtündér: Aha... Dehogyan.

Popeye: Nahát. Akkor miért?

Világtündér: Csillagom, neked még nem volt lelki válságod?

Popeye: Volt. Hogyne lett volna. Van is. Jól van, akkor lenne egy kérdésem, ami mindenkit érint.

Együtt hárman: Aha!

Popeye: Itt mindenki szerelmes? Aha. Pedig csak egy apró sziget. Alig férünk el rajta. És mégis mindenki szerelmes. És én is az vagyok. Aha. Neptun, igyekezz, nagyon kell az a spenót.

Együtt: Aha!

Világtündér és Sellő együtt énekel.

A szerelmes nő dala

A szerelmes nő gyakran bamba lesz
Nem érti, miért van úgy, és miért nem így
És esténként elfogy egy mázsa keksz
A könny és a nass sem boldogít.

A szerelmes nő gyakran feltűnő
S csak az nem látja, kiért sírdogál
Aki miatt a lelke temető
Pedig előtte piros ruhában táncikál!

A szerelmes nő gyakran ravasz is
És erre van néki sok jó oka,
Kacsint, alél vagy éppen hisztizik,
De csak nem érti az ostoba.

A Sellő és Világtündér böködi Neptun és Popeye mellét.

Ostoba!

Ostoba!

Ostoba!

A szerelmes nő gyógyszere
csak egy lehet
és az nem más
nem más...

Popeye: Mint a spenótos hekk...

Csönd. A nők ellenségesen nézik Popeye-t.

Világtündér: Talán ütni fogok.

Sellő: Kikaparom a szemét.

Világtündér: Én egyszer már meg akartam ölni.

Sellő: Segítsek?

Újra együtt:

A szerelmes nő gyógyszere
csak egy lehet,
és az nem más,
nem más, mint a

Popeye: Mint a... spe... bocsánat.

Együtt, Sellő és Világtündér: A tengerek.
Apály, dagály, apály, dagály, a tengerek!

*Popeye járkál, pipára gyűjt. Gondolkodik.
Merőn nézi Világtündért, nézi a sellőt.*

Popeye: Szerelmes nők. Őrület.

Világtündér: (Popeye-hez) Most persze for-
ralod a bosszú mérgét az icipici férfibög-
rédben. Tessék. Itt állok előtted, gyengén,
kiszolgáltatva.

Popeye: Békés vagyok, mint az aludttej,
Tündér. Na jó, kissé neheztelek.

Világtündér: Egy gyenge nő vagyok.
Ennyi. Engem éppen úgy árultak el,
ahogyan én téged. Tessék, állj bosszút,
Sailerman.

Popeye: Világtündér, a bosszú nem meg-
oldás. De... de látod azt a nadrágot?

Világtündér: Persze. És a sárga irigység
kerület. *(Sellőhöz)* Hol vetted, drágám?

Sellő: Ajándék. Egy baromtól.

Világtündér: Csak egyszer! Értitek?!
Egyszer kapnék én ilyen nadrágot. Felőlem
még barom is lehetne!

Sellő: Francia.

Világtündér: A barom?

Popeye: A kosztümnadrág.

Világtündér: Soha, Popeye. Soha, érted?!
Egy szál virág. Egy marcipánbonbon. Egy
fülönfüggő. Hogy francia kosztümnadrág?!
Hah!

Popeye: Szerintem a tiéd lehet.

Világtündér: Nem értem. Az enyém?

Sellő: Aha.

Világtündér: Kihíztad?

Sellő: Bocsáss meg, Tündér, évek óta
tartom a formámat. Tenger gyümölcse,
kagylómüzli, nem sorolom.

Világtündér: Kilyukadt?

Popeye: Neki nem kell. Nem szereti.

Sellő: Kényelmetlen.

Világtündér: Drágaságom! Én mindig
nagyon bírtam a sellőket. Komolyan. Az
enyém lehet? Tényleg?!

Sellő: Popeye, fordulj el!

Popeye: Elfordultam.

Sellő: Jól van, Tündér, segíts lehúzni.

Világtündér: Állj! Állj! Popeye, ne lese-
kedj.

Popeye: Csak azt nézem, más nem lese-
kedik-e.

Sellő: Van itt rajtad kívül más?

Popeye: Hé, hó, halihó, van itt még vala-
ki? ... Nincsen.

Világtündér: Elfordulni, saszsem!

Popeye elfordul.

*A Világtündér leveszi a nadrágot. Aztán
magára húzza. Remekül áll rajta.*

Világtündér: Tökéletes. Nem?

Sellő: Aha.

Popeye: Aha.

Világtündér: Neki is tetszeni fog?

Sellő: Kinek?

Popeye: Blútónak.

Világtündér: A kalóz szerelmemnek.
A diktátor szerelmemnek. A hangember
király szerelmemnek! Pedig jobb a viz-
gamutatóim, vihar, szél, áramlás, csuszam-
lás, egyebek, mint Neptunnak, és mégis
övé... a... ah!

Sellő: Mi az övé?!

Világtündér: A szigony. Ő kapta meg a
szigonyt. Őrület! De az is, hogy nekem meg
ez a Blútó kell. Kövér. Büdös. Gonosz. És
mégis szeretem. Meg vagyok én örülve!

Popeye: És közben úgy érzed, nincs
esély.

Világtündér: Pontosan.

*Világtündér páciens lesz, Sellő pszichiáter.
Popeye a szék, négykézláb áll, ráül a Világtündér.*

Sellő: Megfogta már a kezéd?

Világtündér: Többször is.

Sellő: Értem. És ez neked jó volt.

Világtündér: Először elájtaltam.

Sellő: És aztán?

Világtündér: És aztán felébredtem.
Sellő: Értem. Ezek komoly lelki folyamatok. És máskor is megfogta a kezéd?

Világtündér: Simogatta is.

Sellő: És persze újra elájultál?

Világtündér: Igen. A karjai közé.

Sellő: És... és ott hogy érezted magadat?

Világtündér: Tudod, Blútó viszonylag... vagy inkább nagyon ritkán mosdik, ezért kicsit bűdös volt. De ezért jó volt.

Sellő: Értem. De aztán elfogyott a bizalom.

Világtündér: Úgy érzem, sokkal többet tesztek kettőnkért, mint ő.

Popeye: Szerintem is.

Sellő: Karosszék, kuss! (*Sellőhöz*) Nos, látsz-e esélyt?

Világtündér: Őszintén szólva nincsenek illúzióim.

Sellő: Pedig találni kell.

Popeye: Vagy felállni, mert elég nehéz.

Sellő: Kuss! Bízz magadban, drágám. Önbizalom nélkül nem megy. Tudod, mióta pislogtam már Neptunra? Évek óta úszkáltam előtte a legfényesebb pikkelykombinásban, ő meg csak döfögette a kövér, lepukkant lepényhalakat. De tudtam, előbb-utóbb az enyém lesz. Még akkor is, amikor beütött ez a nadrágos ügy. Önbizalom. Kitartás. Bármilyen áron, tündérekém. Ha fel tudod adni, nem is szeretted igazán.

Neptun érkezik a spenóttal. Láncra fűzött hatalmas, ember nagyságú konzerves dobozokat húz be, a tündér végre feláll.

Neptun: Itt is vagyok, hah, hah. Itt a spenót, halihó! Az összes spenót. Már az ausztrál partoknál jártak! (*a Sellőre néz, földbe gyökerezik a lába*) Szent korallszigetek, hogy te milyen gyönyörű vagy nadrág nélkül Angolna Viktória Mária!

Sellő: (*Világtündérhez*) Látod, ennyi az egész!

Popeye: (*fel és alá rohangál*) Jaj, hú, hú, hó, de izgatott vagyok! Spenót. A szívem. A hasam. A májam. Az epém. A... a vérnyomásom. A szám. Kiveszem a pipát. Nem veszem ki a pipát! Spenót! Zöld. Finom.

Varázslatos. Jaj, a szívem, jaj, a hasam! (*bontja is a konzervet*) Hamm, hamm! Az erő velem van! (*hadar*)

Világtündér: Ti értitek, mit mond?

Sellő: Nyilván az egészséges étrendre készül.

Világtündér: Diétára?

Sellő: Tisztítókúrára. Elvonókúrára. Spenótkúrára.

Neptun: Milyen kúrára? (*ő is felbont egy konzervet*) Nem is rossz.

Sellő: Egy falatkát a te szerelmednek?

Neptun: Parancsolj, kedves szerelmem.

Sellő: Ízletes, csak nehogy bezöldüljek tőle.

Popeye: (*már evett, megnőtt az izma*) Úh, óh, huh, de meg tudnék verni valakit. De el tudnám agyabugyálni! Hol egy hegy, hadd vigyem arrébb! (*emelgeti a konzerves hordókat*)

Világtündér: Popeye, tartogasd az erődöt!

Neptun: (*eszik*) Kijelenthetem, sokkal jobb, mint a moszatfőzelék vagy a csikóhal leves!

Sellő: Készíték neked ilyet az otthonomban. Láttad már a víz alatti konyhaakváriumomat? A moszatpárnás algaágyamat?!

Neptun: Ezt tekintsem meghívásnak?

Sellő: Parancsolhatok én neked, te nagy, szőrös isten?

Neptun: Igen, igen! (*suttogva*) De ne mondjuk meg senkinek!

Neptun és a Sellő el. Popeye egyedül marad a Világtündérrel.

Popeye: Gyere, Tündér, van egy kis dolgunk. De előtte... Hah! Huh! Brrrr! Fölrobbanok az erőtől. De előtte dobálhatlak egy kicsit? (*megragadná*)

Világtündér: Határozottan figyelmeztetlek, ne is próbáld udvarolni.

Popeye: Szétvet az erő. Hah! Én csak szállni, repülni akarok, az én Olíviámhoz! Meg Blútóhoz, hogy bemossak neki egyet-kettőt.

Világtündér: A luxuskosaram. (*fütttyent, int, leereszkedik a tündér kosara*) Uram, a legjobb kosárlimuzinom!

Popeye: Igyekezzünk, kedvesem. Hah, brrr!

Világtündér: Nem igaz, hát csak teszi a szépét! Férfiak, borzasztó férfiak!

Világtündér és Popeye elszállnak.

3. jelenet

A kisoáros kikötője. Ott, ahol Popeye üldö-gélt és várta a spenótot. A kalózok már eléggé részegek. Blútó ül, gondolkodik, nézi őket. Talán hangemburgot majszolgat.

Kalóz Aladár: (nézi az egy kampókezét) Nem vagyok én csicsókás, de a kéttornyú, háromcsőcsű kecskeméti pálmafás tenger-partra mondom, most éppen két és fél kampókezet látok!

Kalóz Barbika: Én úgy szeretlek téged, mint Popeye a sóskát, hükk.

Kalóz Elemér: A sóska Jóskát?!

Kalóz Barbika: Hükk. Nem, fiúk, most nem játszom fogócskát!

Kalóz Aladár: Kalandra fel! Foglaljuk el a világot, Thank you very much, és aludjunk! *(lefekszik, horkol)*

Kalóz Barbika: (nézi) Milyen dallamosan horkol ez az Aladár! *(elővesz egy hamburgert)* Én is jószívű vagyok, de bocsika, Elemér, ezt a hangemburgot egyedül kell megennem. Ó, te szép, kövér hangemburg, miért mindig csak én, én, én?! *(beleharap)*

Kalóz Aladár: (ébred) Az összes üres rumosüvegem a tiétek. Én olyan jószívű vagyok, mint a mostohaanyukám, aki erősebb volt a mostohaapukámnál.

Kalóz Elemér: Ti ástatok már el a kincset?

Kalóz Barbika: Hát persze... rengeteg kincset. Dehogysis! Azt se tudom, mi az, hogy ásni. Fásli. A fáslit tudom. Az van rajtam, a visszeres tipi-topi vádlicskámon.

Kalóz Aladár: Én úgy szeretlek benneteket, mint a kecskeméti pálmafás, homokos, bungalós, koktélos tengerpartot. Hol ástatok el a kincset?

Kalóz Elemér: A kincset mindig titkosan kell elásni, behunyt szemmel, az éjszaka lepele alatt.

Kalóz Aladár: Titkos láda! Titkos ásó! Titkos kóma! Kincset csak kómásan szabad elásni!

Kalóz Elemér: És nem szabad megmondani, hogy az Alma-szigeten. A körtefa alatt.

Kalóz Barbika: És hogy a Jonatánalma-sziget vagy a Starkingalma-sziget.

Kalóz Aladár: Dehogysis szabad elárulni, hogy a Savanyúalma-szigetről van szó!

Kalóz Elemér: Ha kínoznak, akkor se!

Kalóz Barbika: Igyunk a Savanyúalma-sziget körtefájára!

Kalóz Aladár: Ti is ott ástatok el a kincset?

Kalóz Elemér: Ti is?

Kalóz Barbika: Én is?

Kalózok: Na, erre igyunk, igyunk, igyunk!

Blútó: Meg rám is igyatok, persze. Drága gyermekeim, az összes kincset ide kell hoznotok, amit a Savanyúalma-sziget körtefája alatt ástatok el. Ti dögök! Ti rumcsapok! A szél fújna ki a szívetekből a dobogást. Hogy a... Jaj, drágáim. Kedveseim! Ide hozzátok a kincseket. De csak azért, hogy ne kivételezzünk. Hogy szépen megosztozunk. Hogy egyformán gazdagok legyünk! Persze lesz egy kivétel, lesz. És ti tudjátok, ki lesz az.

Kéttonna Manyika néni rohan be.

Néni: (rohan) Befoltozták a tetőmet, jaj, de boldog vagyok! Már nem ázok és nem fázok. Tengerész Joe sem ázik-fázik, az unokaöcsikém. Köszönöm, Blútó kapitány, köszönöm!

Blútó: Ugyan, semmiség, Kéttonna Manyika.

Néni: Már csak másfél. Én is fogyózom. De azért köszönöm. Kapitány, hálából sütök neked pitét.

Blútó: Ugyan miért?

Néni: Rétes?

Blútó: Rémes.

Néni: Krémes?

Blútó: Téves.

Néni: Pogácsa?

Blútó: Hamuba sültet, nyanya?

Kalóz Barbika: Hogy menjen világgá?!
Így?! (mutatja)

Kalóz Elemér: A mi dika túr kapitányunk?!

Kalóz Aladár: Aki csak tút, csak túr...

Néni: Nem, dehogyis. Hú, vazze. Mákosguba?

Blútó: Megüt a guta!

Kalóz Aladár: Ki akar megütni, kapi-kapi kapitány?

Kalóz Elemér: A Guta, a Guta!

Kalóz Aladár: Hol vagy te, Guta, mutasd a pofádat, kard, ki kard!

Blútó: (leinti a kalózeit) Hangemburgot, azt hozzá, vénasszony! Na, ereddj, igyekezz! Öt tálca hangemburg rendel! Tíz, rendel! Nyomás, nyanya!

Kalóz Aladár: Kotrás!

Kalóz Elemér: Seprés!

Kalóz Barbika: Tipi-topi igyekvés!

Néni: (megretten) Igen, igyekszem, Blútó kapitány! Hozom azonnal. Hozom, máris. Hú, vazze.

Donnervetter papa fut be.

Papa: Jaj, de boldog vagyok, de hálás vagyok, fölásták a kecskeméti kertecskémét!

Blútó: Ugyan, semmiség!

Papa: Most már ültethetek. Fogok palántázní, hagymázní. Vetek virágmagot. Lesz sárgarépám és tubarózsám. Kardvirágom! Harangvirágom és karalábém. Néhány bokorka krumplicska. Fölkarózott paradicsom. Pöszméte. És málnás!

Blútó: Jó, oké, oké, nem vagyok agyilag náthás.

Papa: És... izé... és padlizsán.

Kalóz Aladár: Az én anyukám marharépat is termelget.

Blútó: (Papához) Mi köze a te hülye málnásodnak az én szent hangemburgomhoz?

Papa: Nem értem, kapitány úr.

Blútó: Hah, lövése sincs az öreg főszernek. Ettél már te, Papa, málnás, tubarózsás hangemburgot?

Papa: Hát... izé... salátásat, egyszer.

Blútó: De nem tubarózsásat. És nem kardvirágosat!

Kalóz Aladár: Kardvirágnyelő hangemburg, höhő.

Blútó: Namármost, Papa! Kis saláta maradhat. Más nem kell. Sili-sali saláta, ok? Maximum. De kifelé a virágokkal, a paradicsommal, a málnával, a pöszmétével, a... satöbbivel.

Kalóz Elemér: Igen, a satöbbivel is ki, Papa!

Kalóz Barbika: Óóóó, te ettél már satöbbit?

Kalóz Elemér: Mérgező, mint állat, Barbika. Ne tudd meg, milyen hascsikarásom lett tőle. Vagy meg akarod tudni?

Kalóz Aladár: Csak a hangemburger egészséges. Mert az hizlal, kövérít, hájasít és elbutít!

Blútó: És maradhat a krumpli, abból lesz a csipsz!

Kalózik, együtt: A csipsz, a csip-csipi-csipi csipsz!

Blútó: A' la mars haza, Papa. Csinálj rendet abban az átkozott kertben!

Papa: (hajlongva el) Igenis, igenis, Blútó kapitány.

Kislány fut be. Boldog, ragyog.

Zulejka: Sziasztok, kalóz bácsik!

Kalóz Barbika: Néni is.

Kalóz Aladár: Cső.

Kalóz Elemér: Csumi.

Kalóz Barbika: Csá... (böffent)... Pardon. Egy kis rumos bélszelecske.

Zulejka: És akkor arra ébredtem, hogy...

Kalóz Aladár: Leég a ház!

Kalóz Elemér: Leszakad az ágy.

Kalóz Barbika: Elborul a kémény, milyen jó kis élmény!

Zulejka: Nem, nem, nem, pupákok! Arra ébredtem, hogy süt a napocska és trillázik a kismadár és... és hogy valaki fölültet szépen. Befogja óvatosan a szememet. És valami rettenetesen finomat ad a számba. Hogy egyem csak meg. És én megettem.

Kalóz Aladár: Én aztán nem adtam a hangemburgomból.

Kalóz Elemér: Én se!

Kalóz Barbika: Én adtam volna, de addigra már meg kellett ennem, bocsika.

Zulejka: Nyomban megváltozott a világ. Kedvesek lettek a dolgok, minden közelinek tűnt, barátságosnak. Puszi mindenki- nek, pupákok. Puszi! Magamra kaptam a ruhámat, és tudjátok mit csináltam?!

Kalóz Aladár: Kiraboltál egy másik kislányt.

Kalóz Elemér: Fenéken rugdostál egy buta kisiút.

Kalóz Barbika: Vagy az egész negyedik bét! Az összes radírt, vonalzót, tornazsákot, hegyezőt és rúzskészletet...

Zulejka: Cigánykereket vettem, pupákok! Nézzétek! Így. (*cigánykereket hány*) Látjátok?! Köszönöm neked, Blútó kapitány. Biztosan te adtál a hangemburgodból!

Blútó: Én?!

Kalózok: Ő?!

Blútó: Ugyan, semmiség.

Kislány: Nagy dolog, nagy! Arany szíved van, Kapitány. Jó a lelked!

Blútó: Nekem?!

Kalózok: Neki?!

Kislány: Köszönöm, köszönöm, kapitány!

Blútó: Mondom, semmiség.

Zulejka: A cigánykerék fontos. A bukfenc. A hulahoppkarika. A művészi szalagtánc. Szinkronúszás! Nemcsak az a fontos, hogy az ember ügyes legyen, hanem hogy bízzon magában. Lehet, hogy nem tudok futni, de akkor tudok úszni. Lehet, hogy nem tudok cigánykerekezni, de attól tudhatok karikát táncoltatni. És ha nem tudok karikát táncoltatni, akkor tudok bukfencezni. Valamit úgyis tudok! Hát nem?!

Blútó: Hát nem.

Zulejka: De igen.

Blútó: De nem.

Zulejka: De igen, de igen!

Kalózok: Most akkor kell bukfencezni, vagy nem?!

Blútó: Vitatkozol velem, vakarcs?

Zulejka: Hát nem Blútó úr tanított meg cigánykereket vetni?!

Blútó: Nem mindegy neked, giliszta?

Zulejka: Na, ha én giliszta, akkor maga meg egy drabális mangalica!

Kalóz Aladár: Mangalica?!

Kalóz Elemér: Cicafajta, féleszű.

Kalóz Barbika: Óriás mangalicacica! Így csinál, hogy röfniaúúúúúú, röfniaúúúúú!

Zulejka: Egyáltalán nem mindegy, ki tanított meg cigánykerekezni. Különösen, ha... ha... ha Popeye volt az!

Blútó: Hahaha, a másvilágról. Megmutatta a szellemujjaival. Szellemmozdulatokkal, szellemhangon, brrrr! (*kísértetiesen mondja*) Mi? Megetetett szellemspenóttal, mi? Hihahihiahi! (*szellemnevetés*)

Zulejka: (*megijed*) Jaj, ne tessék ilyet mondani.

Blútó: Ül a sarokban, nem mozog. Nem is pislog.

Kalóz Aladár: Ha viszket, akkor se.

Kalóz Elemér: Ha facsar, akkor se!

Kalóz Barbika: Ha becsípődik, akkor meg pláne!

Blútó: Sarokba, giliszta! És ha mobilozni mersz bárkinek, én hangemburgerhusit darálok belőled. Nincs internet... iwiw, facebook...

Kalóz Aladár: Csetelés!

Kalóz Elemér: Csatolás!

Kalóz Barbika: Tűzcsiholás?

Blútó: Skype, Barbika, skype!

Zulejka rémülten leül a sarokba, és tényleg nem mozdul.

Blútó: Látjátok, kalózaím, ilyen fantasztikus dolog a dika túra! Ah, nem is az, hogy fantasztikus! (*Barbika közbeszólna*) Kuss, Barbika! Hanem hogy megnyugtató. Nincs viszály. Széthúzás. Hasztalan vitatkozás. Nem beszélnek vissza. (*kalózokhoz*) Most pedig löki-löki-lökdössétek be a szerelmemet. Itt az idő, hogy egybekeljünk.

Kalózok belökdösi Olíviát. Közben megjön Manyika néni a hangemburgos tállal. Szó nélkül áll. Jön Donnervetter bácsi is. Olívia szája bekötve, keze összekötve.

Blútó: Én drága szerelmem, szépséges menyasszonyom!

Olívia a fejét rázza kétségbeesetten.

Blútó: Hát hiányoztam? (kalózokhoz, mert Olívia folyamatosan a fejét rázza, még meg van kötözve, be van kötve a szája)

Kalózok: Igen, hiányoztál neki!

Blútó: És szeretsz, Olívia?

Kalóz Aladár: Imád!

Kalóz Elemér: És... és imádkozik is. Ámen.

Blútó: (leinti őket) És epekedsz is?

Kalózok: Epekedik, epekedik!

Kalóz Aladár: Nekem az epém mel mos-tanában...

Blútó: Hát borzolgatnád már a szakállamat?

Kalóz Elemér: Én látom rajta, hogy hizi-húzogatná!

Kalóz Barbika: Az orrszőrödöt is megborzolgatná, kapitány!

Blútó: Jól van. Megnyugodtam. De mondd, Olíviám, kincsem, alázatos feleségem leszel?

Kalóz Aladár: Hangos szava nem lesz, tiszta ügy.

Kalóz Elemér: Takarít,

Kalóz Aladár: ...mos,

Kalóz Elemér: ...bevásárol,

Kalóz Aladár: ...vasal,

Kalóz Elemér: ...nem horkol.

Kalóz Barbika: De szakállat kell neki is növesztenie, ugye?

Blútó: Neki nem. Ő is kivétel. Olívia, kedvesem. Most leoldom e csúf kendőt az ajkaidról. Csak annyit kell mondanod, hogy igen. Igen! (ordít) Igen! (újra kedves) Jól gondold meg, hogyan cselekszel. Én szeretlek téged. Majdnem jobban, mint az életemet. De azért az életemet mégis csak jobban szeretem, (ordít) és nem fogom tönkretenni egy olyan nőért, aki nem szeret engem jobban az életénél. (kedves) Kapitó? Verstanden? Kimondod szépen, igen. Yes, yes, si segnor! És boldogok leszünk. Én legalábbis az leszek. Na, (a kalózokhoz) szabadítsátok ki!

Az egyik kalóz leveszi a kötést Olívia szájáról. Aki még hápog. Alig kap levegőt.

Az esküvős dal következik.

Kalózok, Blútó éneklik:

A házasság oly fenséges dolog
Két ember egyazon hálóban ébredsz
És mindenki szájában van horog
Amit az egyik a másiknak kivetett.

A házasság érdekes költemény
Közös az ág és a párnák csatája
Leginkább egymásnak hajt a vélemény
Sikoly a hörgésnek legjobb barátja.

A házasság jó is, mert végtelen
És kék is, mint ég a part fölött,
A házasság megvéd a síri végeken
Nő és férfi együtt ültetnek díszzőköt!

A házasság tengernek öble is
Cápa a férj és rája a feleség
És ringa-ringatóznak reggelig,
És ennyi sem lesz feltétlenül még elég.

A házasság az, hogy van kivel
Hogy család, társ és vásott gyermekek
A házasság az, hogy gyakran bírni kell
A házasság az, hogy estére mindenki bereked.

Blútó mint férj nyilván a legkivételegebb
Boldog lehet a deszkalap Olívia
Blútó mint férj a leginkább edesebb
Olívia lesz a kalózház néma asszonya!

Blútó:

Enyém a nő,

enyém a nő!

A házasságom költemény,

Enyém a nő,

enyém a nő!

Enyém lesz minden vélemény!

Enyém a nő,

enyém a nő!

A házasságom költemény!

Enyém a nő,

enyém a nő!

Lábhhoz, remény, lábhoz remény!

Enyém a nő,

enyém a nő!

Ma mindenem oly kemény!

Ám ekkor Popeye hátul leereszkedik a Világtündérrel. A kalózok látják, Olívia is, de Blútó nem látja.

Kalóz Aladár: Óóóó! Ááááá! Úúúú... És... és álmodni szoktunk a dika túrában?

Kalóz Elemér: Rom... rim... rum... rémálmodni!

Kalóz Barbika: Freud Zsigmond bácsi, amikor egy rémálmodó kalózvezért kezelt Puerto Ricóban, azt állította, hogy az álmaink a valóságot tükrözik vissza, de viszont a valóság szintén tükröz, voltaképpen egymásba tükröződünk, és amennyiben... bocsika.

Popeye már ki is ugrik a kosárból!

Közben visszatér Donnervetter bácsi és Manyika néni is. De még nem szólnak.

Popeye: (kiált) Na, mákvirágok! Na hőzöngők! Na, ti szakállszájhősök!

Blútó: Hah, huh, höhyyy, te élsz, spe-nótos?!

Popeye: Már miért ne élnék, hájkirály?!

Blútó: (Világtündérhez, aki szintén kiszáll a kosárból) Elárultál, mérges kígyó!

Popeye: Ne sértegesd, még hurrikánt esz-kából. Ha túlfeszíted, cunamit.

Olívia: De hát... hát, ki ez a nő, Popeye? Mit... mit keresel te vele egy kosárban?!

Popeye: Szívecském, ő csak egy tündér.

Világtündér: Csak? Faragatlan alak. Ha pontos akarsz lenni, Világtündér. (megper-dül, Olíviához) Nadrágom? (Blútóhoz) Wait a minute, please, vizsgáljuk csak meg, hogy ki kit árult el, kedvesem?

Olívia: (Popeye-hez) És te vele, míg én... én szenvedek, amíg ennek a szörnyű embernek a karmaiban, ah. Amíg én kitarok, mert rád, az izmaidra, a lel-kedre, a... a füstölgő pipádra gondolok. Tudod miket mondtak nekem ezek a durva kalózok?! Mit akart velem tenni ez a szörnyeteg?

Popeye: Jól van, mondd. Erőt veszek magamon!

Olívia: Azt akarta, hogy borzolgassam a szakállát.

Kalóz Aladár: Hizi-

Kalóz Elemér: huzi-

Kalóz Aladár: ...gattatni is akarta.

Kalóz Barbika: És, juj, gettetni is.

Olívia: (Popeye-hez) Tessék. Idegen nők kosarában havajozol. Köszönöm szépen.

Popeye: (Blútóra) Jó, most akkor lehuzigálom az ábrázatáról a nagy szakállát!

Világtündér: (közbelép) Ááááá, nem olyan szörnyű ember ez!... (Blútóhoz) Nagyon gáz! Tényleg ezt akartad? Én meg verem magam miattad, mint serpenyőben az élő rák?!

Olívia: Popeye, Popeye, te megcsaltál engem! (tündérre) És ezzel?!

Világtündér: (Olíviához) Na, na, na! Füstölgő pipa nem süt, kislány.

Popeye: Még csak fuvallatilag sem, drágám. (tündérre) Ő segít nekünk. Ő a mi megmentőnk. Mindenki megmentője. Világtündér.

Kalóz Aladár: A mi megmentőnk is?

Kalóz Barbika: Nagyon bírnám, ha csak az enyém lenne. (tündérhez) Leszünk barátrnők?

Kalóz Elemér: (falusi előljáró lesz belőle) Hölgyeim és uraim! Kedves meghívottak! Az egész rohadék kalóztársadalom nevében hálásan köszönöm, hogy meg tetszik menteni engem, hogy főként engem, mert mászt különben nem annyira érdemes. Hálám jeléül fogadja el kalózfalunk megszentelt halálfejét, amit...

Blútó: Kuss! Erős a szituáció, nem látjátok?

Világtündér: Mi nem vagyunk ellenségek, Olívia!

Olívia: Ha Popeye-re fáj a fogad, angyalom, azok vagyunk!

Világtündér: Annyira fáj rá, angyalom, hogy csaknem kinyiffantottam. De aztán persze nem. Csak a Sellőhöz löttem.

Popeye: Jaj. Az úgy volt, hogy a...

Olívia: Ah, ah, ah, a Sellőhöz?!

Világtündér: (forog) Nadrágom?

Popeye: Egyáltalán nem a...

Blútó: Nem ebben egyeztünk meg, Világtündér!

Olívia: Én a kalózok fogságában, te meg tündérrel, sellővel? Nem túlzás ez egy kicsit?!

Kalóz Aladár: Szerintem túlmegy minden határon.

Kalóz Elemér: (számol) Sellő, tündér... a vámpír boszorkány kimaradt.

Kalóz Barbika: Különben rám is úgy nézett, hogy...

Popeye: Hogy?

Olívia: Hogy? Hogy?! Hogy?!

Kalóz Barbika: Hát úgy, na. Leégette az egyik barbi bibircsókomat az izzó tekintete. (*arcára*) Innen.

Blútó: Elég, elég! Válság van, barmok. Egyéni válság, általános válság, morális válság, meg... meg világválság! Össze kell fogni értem!

Popeye: Ne üvöltözz, Blútó, mert én most téged el foglak tángálni. Laposra verlek. Eltángállak, kiverem belőled a szuszt, a mai hamburgert, ha benned van még, a tegnapi is, a szakállas lelkedet, én elagyabugyállak, én úgy bemutatkozom neked, hogy a fal adja a másikat, hogy...

Világtündér: Nem.

Kalózok: Neeeeeeem?!

Zulejka: Szerintem egy kis durvulás belefére!

Néni: Legalább egy csattanós tasli, vазze.

Papa: Berepülne a kertecskémbe, nem bánnám. Kitakarítanám, mint a gyomot.

Popeye: Álljunk meg egy szóra. Olyan nincs, hogy nincsen bunyó!

Világtündér: Van.

Popeye: Ez... ez teljességgel elfogadhatatlan.

Világtündér: Én elfogadom.

Olívia: Én is.

Blútó: És én is... tulajdonképpen.

Popeye: Na nem, én bunyózni akarok!

Világtündér: Nem lehet, tengerész. Megtiltom. Én ezt a kövér, csúnya, hazug, önző, gátlástalan és hálátlan alakot szeretem. (*felkiált*) De mint az állat! (*magának*) Meg vagyok én örülve!

Zulejka: Tényleg örület. És ha rendes, komoly ember lenne?

Világtündér: Nem tudom. Nekem így kell. És nem hagyom, hogy bárki is bántsa. Legfeljebb néha majd én megrendszabá-

lyozom. (*kicsit meglegyinti Blútót*) És majd megmosdatom.

Blútó: Én... én már megjavultam. Azt hiszem.

Világtündér: Persze, én nekem meg szakállam nőtt.

Popeye: Nahát, nahát!

Zulejka: Ilyen a női szív, Popeye.

Néni: Kiismerhetetlen.

Popeye: Jó, jó, ilyen a női szív. De én most akkor kit verjek meg?!

Kalóz Aladár: (mint egy áruügynök) Tisztelt Popeye úr, a figyelmébe ajánlanám kalóz termékeinket, vagyis nagy-nagy szeretettel ajánlom a társaimat, akik rendkívül alkalmasak mindenféle verésre, püfölésre, tockozásra és megrugdosásra. Itt van például Kalóz Elemér, aki nagyon szereti a gyomrozást, öklözést, a...

Popeye: (eltolja a kalózt, Blútó felé indul) Csak egyet hadd nyomjak be neki...

Világtündér: Nem és nem! Különben hogy tisztít orkánfelhőt? Hogyan rendszerezi a viharjaimat? Hogyan osztályozza a földrengéseimet? Figyelni kell a globális fölmelegedésekre is. Bizonyos helyeken úgy melegszen, hogy... hajaj. Na, csók a családnak, én most elviszem a kisiút. (*Blútóhoz*) Szerelmem, karolj belém, indulunk. (*meglegyinti Blútót, magának*) Meg vagyok én örülve!

Kalózok: Szegény, szegény kapitány!

Blútó: Inkább verj meg, Popeye. Öklözd ki a szemem, mint én a tiédet! Kalapálj laposra. Üss agyon!

Popeye: Látod, nem rajtam múlik. Én szívesen megtenném.

Blútó: Mondjuk, tényleg nem.

Popeye: Tudod, változik a világ.

Blútó: De ennyire?

Popeye: Brutálisan. Gyorsul. E-mailt néztél ma már?

Blútó: Csudát, nem volt időm.

Popeye: A múltkor sms-ben írtak meg egy nagymonológót.

Blútó: Adót fizettél már?

Popeye: Idén még nem, de nyilván fogok.

Blútó: Nem. Én annyira utálok adót fizetni. Abba én belebetegszem.

Popeye: (hangemburgokra) Vidd ezeket magaddal, hosszú és kemény utad lesz, diétás, vegetáriánus, tisztítókurás napok, hátha jól jön. *(dugja)* És itt van egy üveg rum is. Puerto Ricó-i. És egy kis spenót. Magyar.

Blútó: Köszönöm, igazán rendes tőled. De azért én, tudod, gonosz és aljas maradok.

Popeye: Persze. Bizonyos állandó értékek nem változhatnak. Neked gonosznak kell maradnod. És... és bármennyire is furcsa, a világnak szüksége van gonoszokra. Például, ha nincsenek gonoszok, a világ csinál. Vagy addig keres, amíg nem talál néhányat. A világ már csak ilyen.

Blútó: Olyan jólesik, hogy így gondold.

Popeye: Nem tesz semmit.

Blútó: De tudod, én majd ármánykodni is fogok. Összeesküvések. Árulások. Lopás, rablás, ijesztgetés. Nyomok rád egy kis vírust. Horror sms-ek. Rémhírek a neten. *(a tündérre)* Ettől meg elszököm, mint az ősi falevél. Visszaveszem a világhatalmat, bedurvulok, és...

Zulejka: Hé, hó, halihó, de hát itt egy csidi-csoda esküvő készülődik, nem?

Papa: Popeye és Olívia ma kelnek egybe! Be van jelentve! Adminisztratív!

Néni: (Világtündérhez) Nehogy most lépjetek le, vazzé. Legyetek ti a tanúk, galambocskáim!

Blútó: Na, még ez is.

Kalóz Aladár: A szemtanúk.

Kalóz Elemér: A koronatanúk!

Kalóz Barbika: (a szájában matat) Igen, tegnap leesett a koronám. De nem a fejemről, hanem a számban.

Megérkezik Neptun és a Sellő. A Sellő láthatóan terhes.

Popeye: Nocsak, barátom, egyetlen nap alatt?

Neptun: Bocs, a sellőknél így megy ez. *(büszkén)* Meg az isteneknél se másként.

Popeye: Gratulálok!

Világtündér: Én az oldalszülést ajánlom. A háton szülnél sok a buborék.

Sellő: Már megvettem a sellőbabateknőt.

Olívia: Na, te hóhányó, te pipafüstölő! Te spenótmatyí! Te dirr-durr kalapács, hát velem nem is foglalkozol?!

Popeye: Drágám, dehogynem! Annyira, hogy én most tesztek is valami fontosat!

Kalóz Aladár: Vajon mit?

Kalóz Elemér: Jaj, mégis verekedni fog!

Zulejka: Csókolózni fog, pupákok!

Kalóz Barbika: Ah, ilyen hirtelen. Én... én erre a gyorsaságra még nem vagyok főlkészülve.

Kalóz Aladár: Csókolózni, most?!

Popeye: Most.

Kalóz Elemér: Nem holnap?

Popeye: Mondom, most.

Kalóz Barbika: Én most lehunyom a szememet.

Olívia: (elérzékenyülve) Drága, hűséges Popeye-em... csókolj... vedd ki a pipát, legyél szíves!

Popeye és Olívia csókolóznak.

Kalóz Barbika: (nézi őket, hunyt szemmel csücsörít, ébred) Jaj, megint majmot csinált belőlem a szívem.

Blútó: Tulajdonképpen csókolózhatnánk mi is.

Világtündér: Majd otthon. Fogmosás után.

Sellő: Mi ma már csókolóztunk.

Neptun: Mondjuk, én még tudnék azért.

Néni intézkedik.

Néni: Jó. Tehát esküvő lesz. Vagyis lakodalom is lesz! Csinnadratta, virágos és lampion! Van hamburger. Van spenót. Menyasszonyrablás tilos!

Bácsi: Én hozom a zöldségeket.

Zulejka: Vetek cigánykereket.

Blútó: Van egy kis elrejtett kincsem. Nászajándék. Elmehtek érte egyedül?

Kalóz Aladár: Én a rumot hozom.

Kalóz Elemér: És én is.

Kalóz Barbika: Én... bocsánat, én csak ticsi-tocsi rumpuncsot tudok hozni.

Neptun: Idehozatom a maradék spenótot! És összeadlak benneteket, végtére is isten vagyok.

Sellő: Felöltöttem a menyasszonyt!

Világtündér: (Blútóhoz) Maradunk. Te is, apukám. Koktélaban baromi jó vagyok.

Zulejka: Egy esküvőre mindenki azt hozza, amije van! (*Popeye és Olívia újra csókolóznak*) Hé, hé, ráértetek erre még!

Együtt énekelik.

Mert finom a briós, az almaszós,
Mert finom a csipsz, ha sós,
Mert finom a kirántott békacomb,
Mert finom a tejszínhabra varrt
csokigomb

Mert finom a tészta,
ha mákos
és diós
és lekváros,
mert finom a marcipánból épített kis-
város

Mert finom az egész világ,
Amikor hullámos!

Hahó, hahó, hahó!
Halihó!

Mert finom a csokilap és a tortahab
Mert finom a sós hering és a polipbab
Mert finom a cápa uszonya,
és a pontyok kirántott husija,
és finom a Nap
és finom a Hold
a hínár,
a szökőár
és az árapály
és a tengervíz
és finom
a kecs,
a kecs,
a Kecskemét,
és
finom a
finom a

finom a
finom is!

De a legjobb,
a legjobb,
a legjobb
A spenót,
a spenót,
a spenót!

Zulejka, negyedik bé, előrelép a színpadon. A többiek némajátékkal eljátsszák az esküvőt, aztán koccingatnak, beszélgetnek mögötte. Közben, főként a kalózok miatt, viszály támad. Összevesznek a rumosüvegen, a pitén, a hangemburgon. Megy a dirr-durr. Blútó szökni akar. A Világtündér elgáncsolja. A néni palacsintasütővel csapkodja a kalózok fejét. A bácsi gereblyével hadakozik. Szóval, nagy hátul a tumultus. Popeye és Olívia kart karba öltve áll. Popeye kicsit menne verekedni, de Olívia gyengéden visszahúzza.

Zulejka: (mit sem vesz észre az egész csihipuhiból) (a közönséghez) Na, sziasztok. Nyilván történhetett volna másképpen is. Lehetett volna egy kis durvulás a végére. Mert így szokás. Egy kis pifi-pufi, hadd szálljon a paróka, repüljön a műfogsor. Készül egy-két dudor, pukli és monokli. Nagy durva harcban legyőzni a gonoszt. Mert így szokás. Hát most nem volt. Olyan nagy baj? Áááá, olyan nagy baj. Nem kell mindig verekedni, ütögetni, húzogatni. A bonyolult dolgokat meg lehet oldani békésen is. Ügyesen. Kedvesen. Szeretettel. Hát ez most ilyen este volt, gyerekek, anyukák és apukák, nagymamik és nagyapik. Ha úgy vesszük, a szeretet győzött, ami mindig bonyolultabb, mint a hajhúzás vagy a püfölgetés. Jó volt, nem volt jó, én azt nem tudom. Mindenesetre, sziasztok, én megyek cigánykerekezni. Aztán? ... És aztán eszem egy kis spenótot. Na, tényleg, sziasztok. Nincs bunyó, nem is lesz.

Sötét, vége.

Tandori Dezső

Apollinaire!

*Ha ismertetek volna,
most nem ismernétek rám.
Apolló név-fia, néked is mondom ezt,
ha még meglévő városaimban élnél,
s ilyen: egyetlen van, ez itt,
ugyanúgy felelnél kimondatlan kérdéseimre,
úgynevezett szavaimra tehát, mint
akárki más.*

*Felednéd, hogy „és nincs szüksége többé semmire”,
mert az étellel méri össze magát,
ismerve szeretett halottat, férfit vagy nőt,
felednéd, mi volt nálad a „bevégett”,
hogyan láthatjuk így „az egészet”, nem,
csak beszélnek, beszélnek neked,
ah, a hozzám oly közeli valaki jól tudja,
akkor van ez, ha
nem jön a megfelelő kapcsolat,
nem is az, hogy válasz, mert kérdés
nem hangzott el, nem kérdés, jön a rossz szóvicc,
és nem vicc ez, sehol semmi „bevégett”,
semmi „egész”,
és mondom csak, hiába mondom, csak hiába,
csak mindhiába mondom,
mind.*

*Most, hogy a legnagyobb szükségem volna rátok,
pedig a legnagyobb szükségem, most, nem
az, hogy most épp, tudom, mindig gyanús, hogy
mindig most épp van, annál, annak,
aki állítólag csak nem találja a...
a-mit-is-nem-talál van vele épp,
hát
nincs egyedül, állítólag ez a legnagyobb társaság,
a népszerű, nem csekély filozófus se mondana mást,
ráadásul
halálos ágyán
azt mondta volna, hallom,
hogy: „Mondjátok meg nekik, hogy (igenis)
boldog életem volt.”*

*Na, barátom, hallom, a világon minden így igen-is-meg-nem-is,
mit jössz!
(S ezt már oly halkán mondják, hogy nem is hallom,
mert ne is halljam.)*

*Apollinaire, ki belehaltál
– most hagyjuk, mibe, a szív sebébe, boldogságába,
vagy a háborúba éppen csak, nem gyötörlek –,
mit nyaggassalak téged is.
Próbálok legalább igéiddel élni.*

*Lezárom a másik szobában
kis sánta verébként zajgépét,
az állítólagos zenét, mit
nagyobb sánta verébként magam is hallgatok;
hogyan is lennék egyedül!
Van eleségem, feleségem,
kutyám, sok medvém, sok nadrágom;
kertem, ha lenne, a más a fészerre rogya;
egyszerű jó takaróm, úti bőröndöm lenne,
van, és kimehetek az ő szobrához,
akitől ezt mind idéztem,
ott ül a bronzszobor
a róla elnevezett tér sarkán,
keze alatt, ha jól emlékszem, ott,
fémkönyv, Mágia a címe,
jó ott ülni,
de még fontosabb,
hogy a nekem már túl magas lépcsőjű villamosról
ne a kerekek közé, a kerekek alá szálljak le, bukva,
és mi mindenre kell figyelnem!
nem emelem eléggé a lábam, már botránnyosan nem,
cipősarkam beleakad az elébbi lépcsőbe, borostyánosan,
talpam megcsúszik a fémszegélyen,
már többször zuhantam előre, vagy hátrafelé, borostásan
kászálódova, vertem be sípcsontomat a fokokba,
csupa seb mindkettő, a két láb csont.*

*Most ezt mondjam? Kit érdekel, ki érti,
miért értené, hol marad le, hogy angyalok védenek,
meddig, honnét kellene már magamnak vigyáznom,
honnét nemezis (végzet) a...nem folytatom,
nem ez is, ez is nem, tréfálnak így. Védenek?
Anyám, holt madaraim, esetleges jó cselekedetek,
fohászok Gyurikáért, a motoros futárért, akinek*

emlékét fénykép őrzi, fémtábla, virágokkal,
egy kerítésen, vagy ahogy az Anna-templom
halottjára mindig megzuhanok lélekben (nagy szavak),
lecsúszott, kicsit ittasan, a járdaszélről,
be egy furgon alá, csak fél edzőcipője maradt ép.
Vagy Kosztolányi sebei, vér, láz,
vérlázító,
sebez.
Géz, vatta.
Nem takar gézzel, vattába nem csomagol.

Járok, épp csak az ő közelében épp, most,
délután a világháborút nézem, lövészárkok,
egy nagy festő csudás lovait, őzeit, kékek, zöldek,
lilák, barnák és sárgák, még nem
teljesedett ki életműve,
harminchét évesen elesett
(végképp, nem úgy, mint én, mikor fának zuhantam
a Duna-parton, a fa felfogott, felfogható okból
estem el, de máskor színjőzanul, vérbe tapadt kéreg
a hajamban, csak madárkám volt itthon,
elláttam őt, végigzuhantam,
hányszor elmondtam ezt, egy köztisztasági
dolgozó barátom volt az egyetlen, aki találóan
azt mondta erre, más bukásomra,
vagy ahogy kétszer is majdnem felszeletelt
egy váratlan felfutó, bukkadó síncsiszoló gép,
nem lettem volna hibás, szabadon léptem volna hátra egyet,
vaktában, miért ne léphetnék, hogy jobban lássam
az eget, Baudelaire vagy Apollinaire felhőit,
bármit, vagy ahogy tényleg gondatlanságból
bementem hét sáv pirosba, ott józanodtam, „mázlid volt”,
mondja barátom tömören; ez egy válasz,
Kosztolányi reszketett, hogy életünk csak – írta –
negyven, ötven, hatvan év, ötvenévesen már szabdalták
toroktól-fejtől, szája üregétől,
a festő meg
hítt a háború megtisztító erejében,
hogy az emberiség majd jobb lesz, jobb lesz
aztán majd az emberiségnek, de akkor
megismerte a lövészárkok mocskát, az egész világnak
azt a mocskát, mely gazdasági válságról beszélni nem áttal,
átalányban, sosem átallányban, nevetünk szövicceimen
a söröző-presszóban, ahol kis társaságunk
összefut, elegyesen, jól érezzük magunkat,

bár, ahogy mondani szokás, rossz a lelkem.
A vér aztán sebkenőccsel pergett le, haját is
mostam, vagy feleségem, aki elől titkoltam a dolgot,
megmosta, megmosta a fejem, még nagyobb
szerencsém azonban vállam
összezúzásakor volt, orvos nyista, persze,
már kirohadó fogaimmal sem megyek,
nem is szándékozom, semmi ily nagyipari magán-
nyilatkozat, szétpattant olajkút és
gazdasági válság, még másfél éve is hittem
e halandzsákban, rettegtem tőlük.

Persze, Apollinaire, Franz Marc, Kosztolányi,
nem azt mondom én, hogy ezek a dolgok mind nincsenek,
nem, hogy az úgynevezett közlésnagyipar-köz
átvette az uralmat a lelkeken,
semmi ilyet nem mondok én, Gyurika, Anna-templom
halottja (nagyanyám neve Turfitt Anna volt,
benne volt nevében a turf, de ez az ócska ízetlenség
– vicc! – érvényét veszti, elmúlt a lóverseny,
múzeumok, városok, könyveket épp hogy olvasok még,
persze, de mennyire, az egzisztencialistákat,
apró érzelmes, romantikus klasszikusokat
a híres C. hercegnőről, ó, Isten, mondaná Hamlet,
Paddingtonról, a csuda medvéről, akinek históriája
megvárt engem, ötven évet várt, én fordíthattam
itteni nyelvre, Paddington, akit megkönnyezek
végül, gazdája-írója szavát, hogy hát igen,
a városban, ha összefutnának is véletlenül,
a kis medve biztosan nem ismerné meg őt,
mivel azonban mindig tudta Paddington, mi a helyes, mi nem,
komoly dolgokban az író tőle kért szívében tanácsot,
tudná, megsüvegelés jár, örök kalapját emelné,
jaj, rajta nem lenne kalap, szíve táján kis
fájdalom, hogy Paddington, az ő medvéje, már a maga útjait
járja – s járja is, igenis, szobrocskája a Paddington
pályaudvaron áll, töménytelen Paddington-emléktárgybolt
közepette, a pályaudvarról kapta nevét, de ő, a medve,
biztosan fordítva hiszi), na tessék, nem mondok
én semmit, nem mondok én, hogy erre mind tessék
odafigyelni, hogy nem ez van, hogy nem megyek sehova,
de sehova, valóban, és tudom, bár mit nem tudok, miért nem,
én lettem az, aki már sehova nem megy, de nem tudnék,
mert egy villamosról, buszról nem bírok már rendesen leszállni,
egy székről – ültömből – felállni,

kész keserveskedés, kellemetlen feltűnés,
mire végre a megkövesedő, rövidülő combizmaid a várt
és kért mozdulatokhoz idomulni tudnak,
messzebb vagyok, mint Paddingtontól szerzője,
én is megsüvegelem a dolgokat, lehunyom szemem
Gyurika táblájánál, Kosztolányihoz leülni, tervezem,
elmondom, kinek-kinek, milyen reménytelen...
mi is? hogy úgyse tudnak mondani dolgaimra semmit,
miközben tele vannak alkalmasint jóakarattal,
jókat nevetünk a tényleg értő kis társaságban
a vicceimen, hogy „sérüléseiben a kórházba belehalt”,
így, sérültségében stb., és a kórházba halt bele iksz, ipszilon,
jókat nevetgélünk, vagy én nem is tudom,
nem is tudom, mit nem tudok,
mit lehetne erre mondani, tényleg.

Ami már versbe kerül, az a vers kérdése,
irodalom lesz, az irodalom kérdése,
„barátom, te íróból így filozófus lettél”,
mondja koccintótársam, aki
értőn hallgatja végig ezeket a dolgaimat, hogy:
„Nem kell, csak jólesik. Nem esik jól, csak kell.”
Netán: „Kedves Olvasóm, köszönöm, hogy könyvem iránt
érdeklődve (könyvem megvásárolva) nekem dedikál.”
Vagy: „Ha valahol ott vagyok már, felállni csak-csak, megy,
de hogy leülni hozzá...” Mert frissen meghúztam a lábam,
egy esésnél. Ezzel még mindig könnyebb felállni, világos?
kérdem, mint így leülni. Az irodalomban, Apollinaire,
mindennek alapja a szó, esetleg a gondolat. Mivel nem tudok
mondani semmit, jární is ezért nem tudok talán. (Merész!)
Nagy merészen nem tudok jární. Vagy: „Más kiköszörüli
a csorbát. Én kicsorbitom/kicsorbulom stb. a köszörűt.”
Egy de-jó-köszörűt-csorbultam! Nem rossz, eddig el is mehetek.

Másutt sok minden ott van már, megírtam,
ahogy jegyzeteimet lapozgatom,
meg általában eleve: ahogy jegyezgetek.

Hallom, verébkénknek szól a rádióból: „Használt
satöbbi-satöbbijét beszámítjuk.” Legyünk
mi is beszámíthatók, beszámítanak
minket.

Ah, mentem át a hét sáv piroson.
Nem értek semmit az utazások. A párizsi
Kennedy-rakpart

*maga az oda három, vissza három sáv
autó, mint a beton, oly tömören.
De én. Mit tanultam?
A három sor autó, de ezt már annyit írtam,
Joggal, ha bárki unja.
Ellenben: ahogy józan és célszerű lettem,
már a negyedik sávnál, ahol a villamos,
negyvennel, tehetetlenül jött,
az én hibámból, nem úgy, mint az orvul bebukkanó
síncsiszoló gépnél, évekre rá, jött, és én tudtam,
stop, és tudtam,
a másik sávon, ellenkező irányból,
jön a villamos-
pótló busz, utána a rendes
ottani járat busz, a maradék két sáv autó
már séta volt. Aztán el is felejtettem az egészet.
Sakkoztam, Duchamp! Éjszaka döböntem rá, mi is volt.
Akadt már jobb élményem. Hagyjuk?*

*Hallom a verébkénknék szóló rádióból: „ Baleset
történt a Vágóhídnál...” (Ld. a kórházba behalt.)
Még ideírom a két japán legény történetét.*

*Mesélem: majd éppen a lábamra hajhásznék megértést! –:
tudok én élni, ám-azért! nem volt könnyű
a sok könyv-kiadást is végigküzdeni, brusztolni,
ambicionálni, ráfigyelni, szerencséért fohászzkodni,
lenni-hogy-kedveljenek-mégis-itt-ott stb., mondom tehát:
a japánoknál, lásd zen filozófia, van ez a hallgatósdi:
két japán legény így találkozik. Hallgatnak.
(Ld. Kosztolányi: nem értik meg egymást végül, ő és
utastársai, hallgaton, mivel ő magyarul hallgat,
azok meg svédül, idéztem.) Azt kérdi végül az egyik:
„Te mit csinálsz most?” (Jó ideges lehetett!) „Magamban
beszélek”, mondja az egyik hallgató japán legény. „Mert
hogy?” – „Nem akarnék vele senkit zavarni.” Jó válasz.
Találkoznak legközelebb, vagy akármi. Esetleg titkon
viccként meséli el „a másik”. Tehát: „Mit csinálsz stb.?”
„Hallgatok.” – „Magadban?” – „Persze. Nem akarok vele
senkit zavarni.”*

*Jaj, Kosztolányi, Marc, Apollinaire.
Ismétlem, magamat idézem, eddig jutok.
Nem is tudom, mit nem tudok, ennyi.
De ennyi tudok. Ennyit már épp tudok. Ég veletek.*

Vári Attila

A macskatolvaj

Lola kopottas kis öregasszony volt, de ruháiban s viselkedésében őrzött valamit a hajdani elegáns dámából. Ízléssel válogatta össze azt, amit magára vett, s bár ismerősei sokféle ékszert láttak rajta az idők során, nem esett túlzásokba, sohasem volt rajta több gyűrű, karperec, vagy nyaklánc, mint amennyi ahhoz kellett, hogy öltöztesse.

Már nem festette magát, talán csak púdert használhatott, s egy nem mindennapi parfümöt.

A főtéri trafik tulajdonosa volt, amelyet anélkül, hogy nevetséges lett volna, csak dohánytőzsdéként emlegetett, s ha valaki sokáig beszélgetett vele a kis boltban, napokig érezte ruháin ezt a megfejthetetlen illatot.

Míntha valamilyen közismert virágra hasonlított volna, s mert a szivarok, cigaretták, különböző fajtájú pipadohányok mellett kozmetikumokat is tartott, köztük sok virágkölnit is, vásárlói meg voltak győződve arról, hogy azok közül a latinos fantázianevekre keresztelt parfümökből használhatja valamelyiket.

Többnyire a fiatalabb vásárlóival beszélgetett. A vele egykorú nők nem jártak már trafikba és nem is szerették Lolát, talán hajdani hódításai miatt, de az is lehet, hogy még most is irigykedve nézték, hogy a nyolcvanhoz közelítve sem hagyja el magát, s ha valaki erre gondolt, visszakövetkeztethetett arra, hogy milyen lehetett fiatalságában vagy asszonylété delén.

Valaha a főtér másik oldalán volt a híres Orgona drogéria, s tulajdonosa saját keverésű kölniken kívül olyan krémeket árult, amelyek alapanyagául valódi gyapjúszírt, lanolint használt, amelyet tisztítatlanul vett egy gyapjúmosóból, s addig szűrte és finomította, hogy a testápolóin már nem lehetett érezni a jellegzetes juhszagot. Tőle rendelt évekkel korábban kétliternyi kölnit.

– Tudja, Lajoskám, nem szeretném, ha úgy halna meg, hogy magával viszi azt, ami az enyém – mondta a nála is idősebb drogistának, aki valaha híres táncos volt, s talán udvarolt is Lolának.

– Ezt, Lola drága, nyugodtan eltarthatja akár ötven évig is. Nem oxidálódik, nem veszít az illata erejéből. Tudja, Lola, amióta maga miatt kikísérleteztem, csak egyetlen idegennek adtam el belőle, annak a francia színésznőnek, aki itt lakott a szállodában a filmesekkel.

Ez volt az az illat a trafikban, ahol lottót, sorsjegyet is árult, s a bejárattól jobbra volt egy asztal, négy támlás székkal, amely nem is annyira a játékosok kedvéért került oda, mint azért, mert hajdanában, amíg ki nem haltak partnerei, éjszakába nyúló kártyacsatákat vívtak, aminek kettős haszna volt. Kitöltötte az unalmasan

telő időt, s nagyon sok vásárló is akadt, akik látva a kivilágított, üvegre festett dohánylevél cégtáblát, a trafikok egyezményes jelét, nem bírva nikotin éhségükkel, remélve, hogy még nem oltották le a fényt, éjfélkor is képesek voltak átgyalogolni a városon.

Ha nem volt álmos, kártyapartik nélkül is addig tartott nyitva, amíg még ébren tudott maradni.

A szivart régiesen bórszivarnak nevezte, s mert már nem lehetett márkás, üvegtokba zárt, vagy alumíniumhüvellyel védett fajtákat kapni, kitalálta, hogy kiszáradás ellen, hogy ne morzsolódjanak szét vevői szájában, hogyan kell tárolni őket, s ebben anyja emléke segített. Ő tartotta úgy hónapokig frissen a ritkán kapható citromot, hogy egy nagy, zárható tetejű edénybe, kisebb üvegebe vizet tett, hogy pótolja a párologtatást, s aztán óvatosan, hogy ne nyomják meg egymást, körberakta a citromokat.

A gyenge minőségű szivarokat, amelyek tele voltak vastag levélerezettel, finánczlábal, ahogy az idősebbek nevezték, egészen följavította ez a módszer, s ha még somkórót is szórt a dohány-rudakra, vevői olyasmit kaptak, amit nem kellett állandóan nyalogassanak, hogy az egyenletes füstképzés miatt nedvesen tartsák, s jellegzetes illatuk pipafüstre, s nem az ammóniával kezelt bűdös kapadohányra hasonlított.

Már nem éltek azok a barátai, ismerősei, akikkel úgy kezdhették volna a mondatot, hogy „emlékszel”, mert vevői közül, korukra való tekintettel, senki sem emlékezhetett Lola fiatalságának éveire, így azoknak, akiknek idejük volt, s leültek az asztalhoz, mesélt. Szülei, nagyszülei életéből mondott el olyan eseményeket, amit a kérdező nem volt honnan tudjon.

Ha éppen olyan kedve volt, hátrament a trafikból nyíló lakásba, s könyökön felül érő kesztyűket, legyezőket mutatott fiatalasszonyoknak, elmagyarázva, hogy egy-egy hajnalig tartó bálba több ruhát is vittek magukkal. Volt öltözője a városi kaszinónak is, ahol a cseléd lányok vigyáztak a kisasszonyok holmijaira, segítettek az átöltözésben, mert azokban a régi időkben még azoknak is kötelező volt szolgálatot tartani, akik nem nagyon engedhették meg maguknak ezt a luxust.

– Minden ruhához más és más legyezőt használtunk – mesélte –, s létezett a legyezőnyelv, amivel tudathatták a lányok az őket táncra kérni akarókkal, anélkül, hogy a kikosarazás szégyenében hagyják őket, hogy nincs kedvük az illetővel táncolni.

– Akkortájt nem volt mosógép, nem voltak gyűrhetetlen anyagok. Teknőben mostak, s a villanyvasalók megjelenése előtt faszenes vasalókat használtak. Azokat a megfeketedett nyitható tetejűeket, amiket ma díszként, szárazvirágtartóként lehet látni lakásokban. Azokat néhány vasalómozdulat után lóbálni, lengetni kellett, hogy életben tartsák bennük a parazsat. Kellott a cseléd a házba, akire rá lehetett bízni a házimunka nehezét. És hűtőszekrény sem létezett, mindennap frisset kellett főzni, ahhoz meg piacozni kellett, s mert óvoda sem volt akkortájt, a családoknál mindig volt gyereklány pesztonka is.

Érdekes dolgokról érthetően mesélt, s úgy, hogy hallgatói akár maguk elé is képzelhették a városi korzót, a ligeti nyári színekört, ahol minden héten volt

operett-előadás, s a korcsolyapályát, ahol jó időben, amíg a fagyok tartottak, esténként szinte báloztak, mert táncolni is lehetett a melegedő melletti pódiumról játszó fúvósok zenéjére.

Nem gazdagodott meg a trafikból, de tisztességesen megélt belőle, mert ismer- te vevőkörét, és nem rendelt a nagykereskedőktől olyan fölösleget, ami aztán elfekvő készletként porosodjon a polcokon.

Ahogy megjelentek azok a presszógépek, amelyek frissen darálták is az adag- hoz szükséges mennyiséget, beszerezte az engedélyeket, s a választék bővülésé- vel megnőtt azoknak a száma is, akik negyedórákra, félórákra ott maradtak, s így Lola, bár egyedül élt, mégsem érezte magányosnak magát.

A kávéja kitűnő volt, nem akart azzal nyereszkedni, hogy a legolcsóbbat vegye, s reggelenként alig bírta kiszolgálni vevőit, akik néha szinte agyonpréselték egymást.

Délelőtt beültek a közeli rendőrségről a nyomozók, néha a kapitány is, aki fia- talabb korában csodálta Lolát azért, mert éjjel is nyitva merete tartani az üzletet, és mégsem rabolták ki, nem kényszerítették a bevétel átadására soha. A kapitány tudta, hogy vannak győztes és vesztes típusok, s azt is sejtette, hogy az áldozattá válásnak van valamilyen motivációja, s olykor viccesen megkérdezte Lolától, hogy hol tartja a fegyverét.

– Ne is tagadja. Tudom, hogy van egy iszonyatos mordálya. Azzal zavarja el a rablókat.

De Lolának nem kellett fegyver. Mint ahogy pletyka sem érte, rossz szót sem kapott, ugyanúgy valamiért elkerülték a csalók, tolvajok is.

Néha sétált egyet a városban, s ha éppen olyan kedve volt, fölment a temetőbe is.

Nem járt gyakran szülei, férje sírjához, azt mondta, lesz elég ideje ott lenni velük együtt.

Egyik ilyen sétáján egy előkertes villa udvarán gyönyörű hófehér perzsamacskát látott, de hiába csalogatta, az unottan ült a bejárati lépcsőn, s ügyet sem vetett rá.

Lola hozzászokott, hogy amit akar, azt el is éri, s egy reggel, amikor szardínia- konzervet bontott a vajás pirítós kenyérhez, eszébe jutott, hogy nagyapja, aki hor- gász volt, hazahozta az apró halakat, s a macskák szinte összeverekedtek érte.

Lolának sohasem voltak állatai, talán egészen kiskorában volt valamiféle madara, de nem emlékezett a fajra, még a színére sem. De ezt a perzsát meg- kívánta. Elképzelte, milyen jól nézne ki, ha mellette ülne a pulton. Nem. Ott a presszó miatt nem lehetne. Inkább csináltatna neki egy emelvényt.

Apróhirdetést adott fel. Hófehér perzsát keresett, de nem kapott választ.

Reggelizés közben a halevő macskákra gondolva tervezgetett, aztán megjött a fiatalasszony, aki amolyan családtagnak számított, s aki, miután elvitte óvodába kislfiát, bölcsődébe iker kislányait, ha nem volt egyéb dolga, beugrott Lolához. Segített neki. Porszívózott, elmosta azt a kevés mosatlant, amit a mosogatóban talált, aztán beült egy kávéra a trafikba, mert szerette hallani azt a régmúlt vilá- got, amiről az öregasszony mesélt. És Lola is szerette a gyermekszájtörténeteket. És azokból volt éppen elég. A lekváros kenyér helyett reklámos kenyeret kért az egyik kislány, aztán azt is szerette, bármikor nevetni tudott azon, hogy az egyik gyerek ebédre pöttyös levest evett, amiről csak nagy nehezen tudták kideríteni, hogy a pöttyös-babos ruhája miatt a bablevest keresztelte át.

Nóra, így hívták az asszonykát, albérletben lakott, s férje reggeltől késő estig dolgozott, hogy megteremtse a legszükségesebbeket.

Lola csak neki mutatta meg a titkos fiókot, ahol anyjától, nagyanyjától örökölt ékszereit tartotta, mert végrendeletében, amelyet nemrég írt át, Nóráékra hagyta minden ingó és ingatlan vagyonát.

Tudta, hogy jó kezekbe kerül minden. Az üzlet, a lakás, de még az a gyümölcsös is, amelyet férjével vettek a várost övező dombok egyikén, s amit most telekszomszédjuk gondozott.

Eleinte arra gondolt, hogy támogatja Nórát, hogy befejezhesse az egyetemet, amelyből már csak két féléve lett volna hátra, de végül arra a következtetésre jutott, látva, hogy nemcsak a gyerekekkel, de a vevőkkel is tud bánni, hogy sokkal jobb helye lesz a főtéri trafikban, mintha éneket tanítana egy iskolában.

Lola nem volt beteges, de néha, talán negyedévenként, migrén kínozza, s ilyenkor pár órára besegített Nóra, akiben teljesen megbízott, s aki még abban is önállóan tudott dönteni, hogy a szállítótól mit és mennyit kell rendelnie.

Lola már szinte el is felejtette a macskát, de egyik sétáján eszébe jutott, s visszakanyarodott a villa felé.

Ott ült most is a bejárati ajtó előtt, s olyan királyi méltósággal hagyta figyelmen kívül a csalogatást, hogy az már szinte bosszantotta az öregasszonyt.

Délután a trafikba jött vásárolni egy tanár, akiről tudta, hogy horgászni szokott, s megkérte, ha lehet, hozzon neki néhány küszet.

– Snecit – javította ki a tanár, s megígérte, hogy hoz, amennyit csak tud.

Napok teltek el, végezte a munkáját. Kávét főzött, cigarettát, illatszert adott el a vevőknek, s egy szobafestővel tárgyalt, amikor estefelé beállított a tanár, s egy kis veder apró halat hozott.

Másnap reggel Lola megkérte a fiatalasszonyt, hogy néhány órára üljön be helyette a trafikba. Kivett a hűtőből néhány halat, becsomagolta és elment cicát szelídíteni.

Becsengetett, de nem nyitott kaput senki, s így nyugodtan kipróbálhatta a csalit. Egészen közel, a lépcsőre dobta a halat, s figyelte, hogy a macskafejedelem hogy szimatol, aztán, mintha nem is érdekelné a dolog, unottan lépegetett a dögölt küsz felé. Egyet nyávogott, s Lola csodálkozott, mert még soha nem hallott ilyen mély macskahangot.

Tetszhetett a cicának a dolog. Pofozgatta, aztán egyik mancsával leszorítva, rágni kezdte az égi mannát.

Lola figyelte, kíváncsi volt, vajon megenne még egyet? S most a lépcső aljára dobta a kis pikkelyest. A cica elfogadta a játékszabályt, lejött a járdára, s megette, habzsolva nyelte a halat. De a harmadik már nem kellett, azt csak a szájába vette, s eltűnt vele a bejárat melletti teraszon.

Mindennapi programja lett, hogy elment cicázni, de hiába tudta lecsalni egészen a kiskapuig, mert a sűrű rácsok között nem lehetett benyúlni utána, s a macska nem akart kijönni még a felkínált halra sem.

Nóra csodálkozott ugyan Lola titokzatos útjain, de nem kérdezett semmit, helyettesítette mindennap, s egy reggel nagyon megijedt, amikor a lakásból sikoltást hallott. Berohant, de nem történt semmi.

Lola, kezében egy szardellapasztás tubussal, korához képest egészen mozgalmas indiántáncot járt.

– Megvan, megvan – ismételte. – Azt hiszem, holnap már nem kell, hogy helyettesíts.

Nem mondta, miért kellett eddig, és miért nem kell ezután, de olyan jókedve volt, hogy Nóra kacagni kezdett.

– Férfi van a dologban, ugye? – kérdezte.

Lola nem válaszolt, csak kacsintott, s kis csomagjával szinte rohant, még azt sem mondta, amit eddig minden reggel, hogy „hamarosan jövök”.

Nem is telt el sok idő, és tényleg jött. Látszott rajta, hogy nagyon kifárasztotta magát. Pelerinje alatt volt valami, mert úgy nézett ki, mintha hasára csatolt volna egy hátizsákot.

Nem a trafikon keresztül ment be a házba, hanem az utcai bejárón át, aztán élőben a macskával megjelent az üzletben.

Nóra nem talált szavakat. Tudta, hogy valamilyen megmagyarázhatatlan ok miatt a kutyák hasonlítanak gazdáikra, de ez a fehér macska, bundájával teljesen rímelt Lola fehér hajával, s még azzal a sápadtsággal is, amit a cipecedés, s a lopás izgalma okozhatott.

Soha nem volt boldogtalan Lola, de most nagyon boldog volt.

Nem is a tulajdonlás töltötte el örömmel, hanem az, hogy bevált a terve. Sikerélménye volt, bár tudta, hogy ilyet soha többé nem fog tenni.

– Honnan van? – kérdezte Nóra.

– Loptom – mondta szégyenkezés nélkül Lola, de a fiatalasszony nem akart hinni neki.

– Képes vagy macskát lopni? – kérdezte, de nem volt a hangjában döbbenet, inkább valami mosolyelőleg bujkált a kérdés mögött, mintha a hitetlenkedés azt jelentette volna, hogy hiszi a piszi.

De Lola öröme nem tartott sokáig.

Délután egy rendőr kíséretében megjelent a villatulajdonos, akinek a szomszédok mondták el, hogy a főtéri trafikos vénasszony járt napok óta a házhoz macskát etetni.

Nem kellett házkutatás, keresgélni sem kellett. A hatalmas hópehely ott ült Lola lábánál és a cipőjét nyalogatta.

A macska jogos tulajdonosa, egy ötvenes éveiben járó hölgy, csak azért nem tudta megütni Lolát, mert a rendőr lefogta a kezét, s az a néhány törzsvásárló, aki éppen az asztalnál kávézott, felsorakozott a trafikos védelmére.

A nyomozó, aki szinte naponta itt itta reggeli kávéját, nem tudta, hogy mitévő legyen, aztán gordiuszi csomónak tekintette sértő és sértett együtt-létét, így megoldásként azt választotta, hogy hazaküldi a macskát gazdájával együtt.

– Tessék nyugodtan hazamenni, én majd fölveszem a jegyzőkönyvet, csatoljuk az ön feljelentéséhez, és a többi már a hivatal dolga – mondta, aztán, hogy megnyugtassa a felbőszült tulajdonost, hozzátette: – vannak szemtanúk, akik látták, hogy itt volt a cica. Ne aggódjon asszonyom, mindent elintézek.

Ahogy elment a dühös asszony, a rendőrnnyomozó faggatni kezdte Lolát.

– Azt tessék megmondani nekem, hogy került az utcára a macska. Mert a feleségemnek is perzsája van, de még az udvarra is csak akkor megy ki, ha pór-szívózik az asszony, vagy ha éppen kedve van hozzá. De a kerítésig soha el nem ment még.

– Az utcán volt – állította konokul az öregasszony.

– Nem tetszett ellopni, akkor úgy kezeljük, hogy talált érték be nem szolgáltatása forog fenn.

– Na és ha bevittem volna a rendőrségre, van macskacellájuk, vagy olyan biztonságos hely, ahol őrizhették volna? – kérdezte Lola. – Mert állatmenhely tudtommal nincs a városban.

– Nincs – ismerte be a nyomozó. – Akkor tehát jegyzőkönyvezhetjük, hogy csak addig akarta magánál tartani a kóbor állatot, amíg megkerül a gazdája.

– Pontosan – mondta Lola, s miután elolvasta a jegyzőkönyvet, amely szerint nem lopásról, hanem kóbor állat hazahozataláról van szó csupán, háromnegyed évszázaddal azelőtt begyakorolt, hurkokból és görbületekből álló jelekkel aláírta, aztán az értelmezhetőség miatt csupa nagybetűvel is leírta nevét. A nyomozó eltette a jegyzőkönyvet.

– Akkor végeztünk. Kérek egy kávét, s hozzá egy olyan illatosabb szivart.

Már a kávéját kavargatta, amikor esdeklően nézett Lolára és megkérdezte:

– Mivel lehet kicsalni egy ilyen dögöt, mert én nem szeretem őket, a tudtom nélkül hozta az asszony a házba, s nem bánnam, ha elmenne a francba.

Lola rákönyökölt a pultra, csücsörített, s földöntúli mosoly ült ki az arcára.

– És fehér a maguké is?

– Igen – bólintott a nyomozó.

– Ha elárulom a módszert, elhozhatom büntetlenül az utcáról?

– Igen – mondta ki a boldogító szót a nyomozó.

– Hát ezzel kentem be a cipőm orrát, s a macska nem bírta ellenállni a szagnak és átpréselte magát a kapu alatt – mondta Lola, és táskájából a pultra tette a szardellapasztás tubust.

A nyomozó úgy kacagott, hogy szivarja vastag hamuja úszóleckét vett a kávésbögrében. Nem bírta abbahagyni a nevetést, s fuldokolva kérdezte:

– Mondja, Lola asszony, nincs véletlenül bankrabló fogó pasztája is?

– Az nincs – mondta az öregasszony. – Tudja, én csak egy piti, öreg macskatulvaj vagyok.

Nyerges Gábor Ádám

Baleset esetén értesítendő

-nak -nek

*ma végre felnőttek módjára
nem beszéltünk a már nem is tudjuk miről
a két tákolt mondat közt elszívott pár szíverősítő csend
azért jelentett valamit:*

- *egyikük egy csekkre gondolt
visszaadandó kabátra
talán egy útra el*
- *a másik koncentrált hogy elfelejtse
a sosemvolt utat
visszafelé*

*mint két megálló közt a feszengő kapaszkodás
míg elmerengsz hogyha most kisiklana
hogyan akkor mit mentenél és milyen áron
és kihez motyognál bele a szikrát szóró csikorgásba*

*közben meg milyen groteszk
hogyan pont itt a senkiföldjén
élsz a leginkább
a melléd aláföled körüléd szorult
másik áldozattal*

*felidézve hogy még az út (vers) elején elcserélted (tem)
az E/1-et
a nő pedig akivel nem félsz csak től
meg azért eltette ha már rá hagyta
de nem veszi elő többé*

Helyi érzéstelenítés

(felettes ének)

*mint akit beoltottak ellene
de azért még egy kevés kellene
a boldogsághoz
(=hogy legalább alulról karcolja az origót
amolyan voltezmégigyse flörtképpen)
és mindenféle Felettes Ének
ordibálnak vele
hogy így járok ha föltépem
a jólsituált sebeket
hogy akkor minden de minden elered
és ha lenne még aki simogassa
a hátrahagyott hegeket
hát ne csodálkozz ha visszaköltözik beléd
egy rím
valakire*

Úton és cipőkön

*Az öregek. A gyerekek.
A rokkantak. A pechesek.*

A vesztesek mennek elől.

*Jobb ha tartják a tempót aki
elbukik, a talpak alá kerül.
Az úton ruhák a cipőkön emberek*

ragadnak.

Ez egy kicsit nehezíti a gyaloglást.

Cuppogva lépkedő nagy szürke sor.

*Ha nem kelsz föl itt hagylak. Jó
Akkor dögölj meg. Bocs, nem*

Úgy gondoltam. Feszeng.
Körbenéz. Esetlen mozdulat.
Meggondolja magát. Megy tovább.

*Nem baj nem baj nem baj mondogatja
a fő hogy menjenek
elől a vesztesek majd a többiek
ez az egész szép
haladó világ.*

Gyerekjáték

*csak nőni fog, ha jőni kell
az árnyékod, pár centivel
csak jegyzetel, megfigyel:
most tölteni, most lőni kell*

*s lőn, mivel
tudjuk jól, csak úgy zihér*

*te meg csak állsz hülyén egy darabig,
majd elfújod a füstölgő ujjakat*

Lázár Bence András

Ütközések (1)

*

*Ígérhettem volna. Elsősorban
magamnak. Aztán persze az
egészből neked is maradt volna
legalább egy félmondatnyi alázat.*

*Megígérhettem volna például,
hogy ha már túl nehéz az ágy,
felöltözök, míg alszol, és viszek
neked édeset, reggelit szemben
a pékségből.*

*De én jobban szeretek figyelni.
Figyelni, hogyan alakul, bomlik
le a másikon önmaga. Hogyan
változik a test, hogyan mozdul
nem törődve szabályaival.*

*

*A ráncaink is csak attól, csak
attól lesznek, hogy redőket
hasít a másik, mint pékek
hűvös lapáttal hajnalban a kenyéren.*

*

*De tudnom kellett volna, hogy
mért van a húsodnak olyan
íze, mint a megrágott kenyérbélnek.
Tudnom kellett volna, hogy
neked nem himni, nem félmondatnyi
alázat, neked ígéret, ígéret, hogy igen
ezt érted, a nehéz ágyból egyenesen
az édesig, neked ez kell.*

*De érzem, ahogy a szájüregemhez
érsz, és elveszel a testben.
Lebomlasz, aztán elmozdítasz.*

*Véget vetsz minden figyelemnek
és redőket hasítasz, mint pékek
húvös lapáttal hajnalban a kenyéren.*

Ütközések (2)

*

*Kiengedtük vitorláinkat.
Két büszkeség. Két ítélet.
A szél harca lesz. Nem
a mienk. Majd eldöntik
felettünk. Eldöntik majd
kettőnk közül kinek
szakad hamarabb.
Ki lesz a vesztes.*

*Addig is feküdjünk ki,
nézzünk kék eget,
tengerpartokat,
ahol mindig meleg van,
nézzük a sópárlókat,
húzzunk fel ampában vizet.*

*És ha már egészen megéheztünk,
ha nem bírjuk csak egymás fejét
a másikéra döntve, bontunk üveget,
régit italt, keserűt. Megitatjuk egymást,
hiszen kettőnk közül nincs győztes.*

*

*Majd a halott sópárlók csontjait
megtaláljuk közös kabinunkban,
ampánkat elsodorja hullám,
nem lesz tiszta ég, vihar lesz,
és mi csak tovább ítélkezünk,
míg nem bírjuk egymás súlyát,
míg a szél eldönti, ki szakad hamarabb,
kinek a vitorlája, ki lesz szabadabb,*

*és akkor, az utolsó ütközésünkben
egymásba kapunk, két büszkeség,
mondod, két ítélet.*

Ütközések (3)

*

*A kertész tud mindent.
Fát ültet. Felméri pontosan:
föld, vízkészlet, magok, érje nap.*

*Ütköztet életet. Vetköztet
halált. Tudja az összefüggéseket.
Tudja, minden így. Minden úgy
működik, mint az ültetés.*

*Két szem, két légvétel.
Két test találkozása. Örök
történet. Nem múlik el,
soha. Változik. Virágzik,
meghal.*

*Csak te ezt nem akarod,
nem akarod elhinni.*

*

*De a kertész tud mindent.
Ütköztet életet. Vetköztet
halált. Két test, két légvétel,
két szempár. Tudja, örök
történet.*

Női kikötők

*Ruhát húzol. Elmész itthonról,
és nem gondolsz vissza rá.
Bőröd megfeszül, óvatos csend
a blúzod alatt. Férfikézre vágysz.
Aztán lemegy a nap.*

*Végigfutnak benned az éjszakák,
a délutánok, öledben megremegnek
férfiak, kiket magadra húztál, fázón, bután.*

*De megpróbálsz nem visszaemlékezni
rá. Hiába mondom neked, ez az otthon,
ez a ház, és takarónkat megtartja az ágy.*

*Téged nem érdekel, így nőttél fel,
nem megragadni, nem. Előre. Nem törődve
senkivel, előre, mint naszádok jeges óceánon át,
nincs horgony, nincs végállomás.
Csak kikötők vannak, csak testek. Tiszta hús.*

*Elmész itthonról, nem gondolsz vissza rá
mennyi éjszakát, délutánt, feküdtünk itt
végig az ágyon fázón, bután,
és mennyire tudtuk: takarónkat megtartja az ágy.*

*Kikötők vannak, testek. De karjainkat
nem ereszti jeges huzat, óvatos csend,
nem ereszti ruhád, összefonja majd
megannyi év, és bőröd lesz a végállomás.*

A szív története

*„Vidám volt Ámor. Szívem volt kezébe,
s tartá selyem közt szunyadozva csendben
az én Madonnám, két karjába véve.*

*Majd felkeltette őt, ki – végre ébren –
égő szívem alázattal megette,
aztán zokogva messze tűnt az éjben.”
(Dante – Vita nuova)*

*

*A történet mindig a szívvel.
Mindig azzal ér véget, hogy négy,
mondom: négy üreg. Azzal ér véget
az összes történet, hogy a szív,
hogyan ez a tied, az meg az enyém.*

*De mondom, hogy négy. Négy üreg,
amiben vér áramlik, és az soha,
az soha nem lesz a tied.*

*Hiába kapaszkodsz karomba,
tűnsz el hátra se nézve az utcán,
hiába görbül az ajkad, ha dicsérlek,
hiába húzom végig nyakadon az ujjaim,
és mindhiába a virágzó fák,
a friss pázsit szaga.*

*Ez feszes, tiszta hús. Idegen,
önműködő gépezet. Ehhez semmi
közöd és ezzel történet véget nem érhet.*

*

*Elképzelem, ahogy zokogva ébredsz,
tudod, hogy ez nem a szívről és, hogy soha.
A tisztást körbejáród, fájnak a fogaid.
A szádnak sós íze van.*

*Aztán belerúgsz a virágzó fákba,
hátranézel félpercenként, viszket a nyakad,
nem mosolyogsz és csak a hús,
csak a hús szagát érzed,
csak négy üreg lüktetését.*

A terület története

*Minden terület véges. Bejárható.
Tavasszal egybenyílnak. A falakat
a kásás fény, a határvonalakat az
érdes levegő bontja meg.*

*Ezt most mondom először.
Remélem, megérted és ez a néma
mozdulatlanság, ami irányítja
itt a törzs, a tested késztetéseit
kevesebb, mint az éjszaka, amit
a bárpultnál álltunk át.*

*Persze én akkor is csak a tarkód
figyeltem, nem a szád, mit mond,
hogyan. Akkor is csak a koponyád, hogy
törik át az arcodról hátadra, hogy
mozdul bőröddel együtt a nyakad.*

*De akkor ott, zakómba kapaszkodva
lényeges lett a terület végessége,
vele együtt a tavasz, és, hogy
ez fontos, és csak az, ami zárt,
nem érinthető igazán.*

*Azt hiszem ez is egy újabb történet,
amit most mondok el először.
És ez nem rólad, mondom: nem.*

*A kásás fény, az érdes levegő
egyszer egybenyitja nekiünk a tavaszt,
és ez a néma mozdulatlanság
amitől csak az lesz fontos, csak az,
ami zárt, ami nem érinthető igazán
nem múlik.*

*És hiába lesz éjszaka, hiába bárpult,
hiába arcodról koponyád, hiába nyakad,
bőröddel együtt a hát.*

Ayhan Gökhan

Mexikói étterem

*a neved partján állok, micsoda
alkoholt töltök magamba, megfoszt
a hullámaidtól a Mexikói étterem
karzatán álldogáló pincér, ülök
szemben veled, két megoldás
határába szakadt asztal pohárral,
tányérokkal, légzésed balkonjáról
nem mozdulok, fehér ingemben,
Zita, nézzünk ki együtt, a név
fehérre sikált, néma ablakán.*

Napló

Miért nem élt még néhány érverésig –
Láthatta volna szívem változását!
Hogy megvettem hűséges szavát,
Amíg a fényben járt! Eltűnt örökre,
Eltűnt, s én itt állok nehéz, le nem rótt
Adóssággal.
Schiller: Tell Vilmos
(Vas István fordítása)

*És a bécsi iparművészeti múzeumban látott
több száz éves bútorok, a Spiegel utcai
régiségkereskedések üvege mögül kinéző
antik tárgyak, mintha az ő kedvéért, az ő
rendezésében láttam volna mindezt,
leírom ide, megjegyzem, lopva végighúztam
a felszínükön a tenyerem, a nagybátyám arcán
utoljára évekkorábban, – ki emlékezhet rá? –
a tárgyak hallgatása, a nagybátyámé, és a Tóth
Menyhért festmény, olyan, akár tegnap láthattam
utoljára. A kinti idő, mintha avarégetés lenne.*

Nem több

köszönettel Tábor Ádámnak

*eladom a lakást, te a földben,
nem mintha
valamit is számítana. Bergman
filmjeiből tanulok anyatejet.
de a lakás az enyém,
a föld nem, az a tied,
megosztottuk egymással
a világ töredékeit.*

Hartay Csaba

Szenvedély

*Hideg kőlépcsőn ülünk
A legelső fokra
Szotyihéjak tapadnak
Nem sietünk sehová*

*Szüleink répaföldön
Fóliában maszekolnak
Örökös szélcsend
Alig járnak autók*

*Nagyritkán egy-egy
Bezárt boltok kirakatában
Távolodik tükröződve
Nem sietnek sehová*

*A délelőtt a délután
Mintha napokig tartana
Kielvezünk minden ízt
Szánkban cigaretta*

*Mostanában ha rágyújtok
Újra az első slukkok zamata
Még nem sikerült
Leszoknom a gyermekkorról*

Poszter

*Reklámokkal
Tömött postaláda
64 új üzenet
Sértődött macska
Hol voltunk
Ennyi ideig*

*Két hét sok
Egy hét kevés*

*A tengerpart
Pár nap
Távlatából
Emlék-giccs
80-as évekbeli
Nagyszoba-poszter*

*Csak a csupasz fal
Táj helyett az alföld*

*Újra felfedezni
A lakást
Ajtókat
Hűtőt nyitni
Nyaralni itthon
Talán évekig*

Álmomban mondtam

*A magától kinyíló
Fekete esernyő olyan
Mint a cigány kutyája*

A kulcsot vitte

*Az esti fagy
Elzárja a jégcsapokat*

*Megszilárdult ropogó
Hókása-keréknyom
Biciklis egyensúlyoz
A fénylő páncélon*

*Hóba fullad
Az eldobott csikk*

*A bolt már zárva
Derengő kirakatában
A kulcsot vitte tábla
A párától alig olvasható*

Kácsor Zsolt

Útmutató haldoklóknak

Nyisd ki a szemed és nézz körül. Láss fehér plafont. Hallj nyöszörgést, krárogást és sóhajtozást, orrodba fertőtlenítőszer szaga szűrjön. Csuklód legyen az ágyadhoz kikötve, csorogjon beléd infúzió. Könnyörögj, hogy oldozzanak el, s reménykedj benne, hogy megteszik. Száradjon ki a szád, és a szívedet szorítsa össze rettegés.

Sírj, sírj, sírj.

Látogassanak meg gyermekeid és unokáid. Hagyd, hogy közelebb hajoljanak hozzád, s figyeld meg, a szagodtól milyen gyorsan hőkölnék hátra. Hozzanak neked narancslevet, de ne igyál belőle. Gyanakodj, hogy itt fognak hagyni örökre. Rimánkodj nekik, hogy vigyenek haza, kiabáld azt, hogy édesanyám, édesanyám, segíts rajtam, édesanyám. Jusson eszedbe, hogy édesanyád ötven éve halott. Sírj, sírj, sírj – menj a többiek idegeire. Ájulj el, majd térj magadhoz. Érezz kínzó szomjúságot, tapadjon össze a szád, és ha este pelenkát húznak rád, jajgass.

Ne tudj aludni.

Ha mégis sikerülne, álmodban épüljön fel az a régi ház, ahol születél. Nézd a tetőn azokat a tenyéryni lyukakat – egy álmosító vasárnap délután unalmodban onnét verted le a cserepeket kővel, édesanyád elfenekelt utána. Nézz be a szobába is, a sarokban ott áll az a nagy, tükrös szekrény megint. Attól nagyon féltél éjszákánként. Azt kiabáltad mindig, hogy édesanyám, édesanyám, kijön az ördög a tükörből, édesanyám. Látogassanak meg gyermekeid és unokáid. Akármit mondanak, vágd a képükbe, hogy hazudnak. Álmodban az öreg ház konyhájában láss újra mosdótálat, sparheltet és hokedlit. Érezd a nyár szagát, és álmodd azt, hogy otthon a fazékban kelkáposzta fő. Menj ki a kertbe, és nézd meg a barackfádat: bénultan csüng a fél oldala. A felnőttek azt mondták neked, hogy éjszaka gutaütést kapott a barackfa – de ne higgy nekik.

Legyél okosabb, mint ők.

Ha reggel meglátogatnak gyermekeid és unokáid, kérdezd meg tőlük, hogy kicsodák. Ha elsírják magukat, sírd el magad te is. Mondj le magadról. Menj az idegeikre, sértődj meg. Érezd kínzó szomjúságot, tapadjon össze a szád. Ne legyen étvágyad. Ha eszel, nyelj félre. Köhögj és fulladozz. Csinálj magad alá, és tórd el, hogy meztelenre vetkőztetve megmosdassanak. Kérdezd meg tőlük, hogy miért nyúlnak hozzád, de a válaszukat meg ne halld. Nyöszörögj, hogy engedjenek haza, és reménykedj benne, hogy megteszik. Sírj, sírj, sírj, és a föléd hajló árnyalakról ne tudd eldönteni, hogy kicsoda. Jusson eszedbe az a régi

barackfa, kérdezd meg gyermekeidet, megvan-e még, beszélj értelmetlenül, és ha este pelenkát húznak rád, jajgass.

Álmodj.

Másnap reggel nyisd ki a szemedet, és könnyebbülj meg: hitesd el magaddal egy percre, hogy minden rendbe jön. Emeld föl a fejedet, és csillogjon élénken a tekinteted. Ha meglátogatnak gyermekeid és unokáid, kelts bennük reményt. Igyál egy kortyot a narancslevükből, és csinálj úgy, mintha jobban lennél. Ha az örömtől elsírják magukat, sírd el magad te is. Veszekedj, hogy oldozzanak el, reménykedj, hogy megteszik. Nézz ki az ablakon, és csodálkozz rá a ragyogó égre.

Jajgass.

A föléd hajló árnyalacról képzeld azt, hogy az édesapád, majd jusson eszedbe, hogy édesapád több mint hatvan éve a Don-kanyarban maradt. Kiabáld azt, hogy a tíz körmöddel kaparnád ki a föld alól. Akkor láttad utoljára, amikor elcipelte a családot fényképészhez, pedig te strandra akartál menni. Az volt az utolsó kép, amelyen együtt vagytok még mindannyian: édesanyád, édesapád, a két testvéred és te. Jusson eszedbe az a régi fénykép, és kérdezd meg gyermekeidet, megvan-e még. Mondd azt, hogy strandra akarsz menni, és nem a fényképészhez, beszélj értelmetlenül, és ha este pelenkát húznak rád, jajgass.

Sértődj meg.

Száradjon ki a szád, és a szívedet szorítsa össze rettegés. Legyél nagyon erőtlen. Éjszaka nézz bele a nagy, tükrös szekrénybe újra, és rémülj meg az ördögtől megint. Édesanyám, segíts. Sikoltozz. Szobatársaidat ne hagyd aludni. Addig nyöszörögj, míg el nem éred, hogy kitoljanak ággal együtt a folyosóra. Rémülj meg és fenyegezd meg az ápolókat. Jusson eszedbe az a régi barackfa, és kérdezd meg őket, megvan-e még. Szavaidat visszhangosan verje vissza az üres folyosó. Nézz ki a nyitott ablakon, s bámuld sokáig a felhőtlen, éjszakai eget. Hallj tücsökciripelést, és jusson eszedbe a falu határában pipacsoktól vöröslő, hatalmas mező. Álldogálj megint az otthoni kertben, a földből húzz ki egy zöldhagymát, gyönyörködj a színében, és kérdezd meg az édesanyádtól, hogy miképpen lehet hófehér, ami a fekete földből kijön.

Emlékezz.

Gondolj arra, hogy amikor édesapádat utoljára láttad, strandra akartál menni, és nem hagytak. A fényképész felé menet édesapád úgy vonszolt maga után, mint egy sivalkodó zsákot. Fél év múlva halott volt, de te egész életedben hazavártad. Kiabáld azt, hogy a tíz körmöddel kaparnád ki a föld alól, és sírj, sírj, sírj – szavaidat visszhangosan verje vissza az üres folyosó. Menj ki a kertbe, és nézd meg a barackfádat: bénultan csüng a fél oldala. A felnőttek azt mondták neked, hogy éjszaka gutaütést kapott a barackfa – de ne higgy nekik. Ha reggel meglátogatnak gyermekeid és unokáid, kérdezd meg tőlük, hogy kicsodák. Panaszkodj, hogy éjszakára kitoltak a folyosóra és magadra hagytak. Hallgasd végig, hogy gyermekeid az ápolókkal üvöltöznek, majd kérdezd meg tőlük, hogy kicsodák.

Rimánkodj.

Egy-egy pillanatra tisztuljon ki a tudatod, és hidd el, hogy minden rendbe jön. A szomszédos ágyon fekvő embertől kérdezd meg, hogy hányadika van,

légy érdeklődő, és ülj föl. Okozz meglepetést. Mondd azt, hogy föl akarsz kelni, oldozzanak el. Lélegezz, vágyakozz, tarts lépést az igyekvő halállal. Ismételd el többször, hogy nem vagyok bűnöző, nem vagyok bűnöző, ne tartsanak engem lekötözve. Szépen kérem, oldozzanak el. Ha reggel meglátogatnak gyermekeid és unokáid, kérdezd meg tőlük, hogy miért nem segítenek neked a szabadulásban. Nézz a szemükbe, és ne hidd el egyetlen szavukat sem. Beszélj a lelkükre. Mondd azt, hogy örömmel megyek haza. Ha elsírják magukat, sírd el magad te is.

Rettegj.

Hesseged el magadtól a gondolatot, hogy a halálos ágyadon fekszel. Tapogasd meg a sárgás lepedőt, és hitetlenkedve csóváld a fejed: íme, ilyen hát egy halálos ágy, ilyen ócska, gyűrött és bűdös. Jusson eszedbe édesapád a Donnál, neki ott vajon miféle nyugvóhely jutott – sírj, sírj, sírj. Ne akarj élni, és átkozz el mindenkire, aki él. Könyörögj az Istenhez, hogy mihamarabb szabadítson meg téged innen. Érezz büntudatot miatta, hogy nem jártál gyakrabban templomba. Ha meglátogatnak gyermekeid és unokáid, tedd őket felelőssé. Kiabáld azt, hogy nem hagytak téged a magad kedve szerint élni.

Kiabálj.

Mondj le magadról. Ne legyen étvágyad. Ha eszel, nyelj félre. Köhögj és fulladozz. Csinálj magad alá, és túrd el, hogy meztelenre vetkőztetve megmosdassanak. Álmodban nézz be a régi házba, mennyire szeretted a szagát. A felmosószer illata elkeveredett benne az ebéd gőzével. A felnőtteknek mindig felnőtt szaga volt, nem értetted, hogy mitől, csak később jöttél rá, hogy a dohányfüsttől. Édesapád ebéd után rágyújtott, és sokáig nem értetted, hogy neked miért nem volt szabad, ami neki annyira jó. Ismételd el többször, hogy nem vagyok bűnöző, nem vagyok bűnöző, ne tartsanak engem lekötözve. Szépen kérem, oldozzanak el.

Imádkozz.

Hallj nyöszörgést, krakogást és sóhajtozást, orrodba fertőtlenítőszer szaga szűrjön. Vasárnap a teremben egy pap járjon ágyról ágyra és a feltámadásról prédikáljon. Amikor melléd ül, hallgasd végig figyelmesen, és könnyebbülj meg. Hidd el minden szavát, és amikor azt mondja neked, hogy ne félj, testvérem, mert bizony kiragyog a győzedelmes, örök élet a sötét halálból, kérdezd meg tőle: miképpen lehet hófehér, ami a fekete földből kijön. Nyöszörögj, hogy engedjen haza, és reménykedj benne, hogy megteszi. Édesanyám, segíts. Ha este pelenkát húznak rád, jajgass.

Vágyakozz.

Nyisd ki a szemed és nézz körül. Láss fehér plafont. Hallj tücsökciripelést, és jusson eszedbe a falu határában pipacsoktól vöröslő, hatalmas mező. Köhögj és fulladozz, legyél nagyon erőtlen. Látogassanak meg gyermekeid és unokáid. Akármit mondanak, vágd a képükbe, hogy hazudnak. Menj ki a kertbe, és nézd meg a barackfádat: benuktan csüng a fél oldala. Tapogasd meg a sárgás lepedőt, és hitetlenkedve csóváld a fejed: íme, hát ilyen egy halálos ágy, ilyen ócska, gyűrött és bűdös. Jusson eszedbe az utolsó kép, amelyen együtt van még az egész család: édesanyád, édesapád, a két testvéred és te. Érezd a nyár szagát, és álmodd azt, hogy otthon a fazékban kelkáposzta fő.

Állj ellen.

Ne akard a gyógyszereket bevenni, és tépd ki magadból az infúziót. Ha vizsgálnak, ne akard, hogy meggyógyítsanak. Ne akarj hazamenni, ne akarj álmodni, ne akarj lélegezni. Mondj le magadról. Szépen kérem, oldozzanak el. Ne akarj lenni, ne akarj nem lenni, ne akarj akarni. Süppedj magadba. Ha meglátogatnak gyermekeid és unokáid, nézz ki az ablakon, és bámuld a ragyogó eget. Narancslevükből ne igyál, gyanakodj, hogy itt akarnak hagyni örökre. Orrodba fertőtlenítőszer szaga szűrjön. Hessegesd el magadtól a gondolatot, hogy a halálos ágyadon fekszel. Csinálj magad alá, és tórd el, hogy meztelenre vetkőztetve megmosdassanak.

Oldozzanak el.

Hétköznap reggel engedjenek haza, és hidd el, hogy minden rendbe jön. A szomszédos ágyon fekvő embertől kérdezd meg, hogy hányadika van, légy érdeklődő, és ülj föl. Okozz meglepetést. Ha jönnek érted gyermekeid és unokáid, légy velük barátságos. Mentő vigyen haza. Fektessenek az otthoni ágyadra. Ne akard többé a gyógyszereket bevenni. Jusson eszedbe az a régi fénykép, és kérdezd meg gyermekeidet, megvan-e még. Mondd azt, hogy strandra akarsz menni, nem fényképészhez, beszélj értelmetlenül, és ha este pelenkát húznak rád, jajgass. Álmodban nézd a tetőn azokat a tenyérnyi lyukakat – egy álmosító vasárnap délután unalmadban onnét verted le a cserepeket kővel. Nézz be a szobába is, a sarokban ott áll az a nagy, tükrös szekrény megint.

Lélegezz.

Veszítsd el az eszméleted, és ne térj magadhoz. Zihálj órákon át, zihálj nyitott, teli szájjal, és lassan merevedjen görcsbe a tested. Tartsd nyitva a szemhéjadat, tekinteted legyen fénytelen.

Hagyjanak magadra.

Gyermekeid és unokáid menjenek ki a szobádból, ne merjenek visszanézni. Maradj végleg egyedül. A föléd hajló árnyalakról ne tudd eldönteni, hogy kicsoda.

Távolodj.

Hallj tücsökciripelést, és jusson eszedbe a falu határában pipacsoktól vöröslő, hatalmas mező. Édesanyám, kijön az ördög a tükörből, édesanyám, segíts. Szépen kérem.

Oldozzanak el.

Lackfi János

Tavaszi körhinta

*Lelkit a macska
az útra kirakta,
álmot aludni a földre hevert.
Karma az aszfal-
tot kikaparta,
rég fűbe harapna, ha lenne ehelyt.*

*Két szeme kancsal,
négy suta manccsal
fára kepezteni úgyse lehet.
Loncsos a farka,
szél noszogatja,
mint cicus egy eleven egeret.*

*Macska belezte
száz verebecske
árnya betölti a torz koponyát.
Szöknek a résen,
a kis repedésen,
játszik a röptük a lombokon át.*

*Sár veri, szürke
léte leszűrve,
roskad a test, mit a föld ma lenyel.
Foszlik agyaggá,
mag ha potyog rá:
nő a kalász, a verébeledel.*

Ómódi dal a magánosságról

*Kondában él ember, mint vaddisznó,
Hemperegven sárban, mint a hízó,
Boritaltól hetvenkedve bízó,
Hús kövérjét bendőjébe húzó.*

*Olyan máskor ember, mint a vadkan,
Csorda-zajban lenne inkább halkan,
Elhúzódik onnét, ahol dal van,
Sörtét növeszt, begubózik abban.*

*Kiben rágcsál szerelem bogára,
Rémeket lát, ha marad magára,
Kilehelné lelkét szegény pára,
Ha nem látná párját valahára.*

*Kinek szívéen van az ország gondja,
Csordultig van véle, mint a spongya,
Enmagának udvari bolondja,
Vállát nyomja a Napnak korongja.*

*Egymaga van mind, ami csak élne,
Szálegyedül félelme s reménye.
Egymaga jött ember föld színére,
Egymaga megy majdan föld méhébe.*

Csiki-csuki

*Van kenguru,
nincsen erszény,
van kereszt,
nincs keresztretjvény.*

*Van út és vas,
de nincs vasút,
rajzolja basát,
semmi-hasút!*

*Van hal és van
tévé-adás,
mégis mondják,
nincs haladás.*

*Emeletes
ház a semmi,
légliften kell
azt belengni.*

*Méretlen
tenger a semmi,
kiskanállal
kell kimerni.*

*Nagy barlang
a semmi szája –
minket esz meg
uzsonnára.*

Fehér Zoltán

Szegény ember sorsát boldog Isten bírja

(Családi levelezésünk mint a Rákosi-korszak dokumentumai)

Ha Móricz Zsiga bátyánk, mint írta önéletrajzi ihletésű első sikeres novellájában, „*megpróbálta az ínségnek legsúlyosabb állapotát is*”, én is elmondhatom ezt családunkról. 1951-ben ugyanis már második évfordulóját „*ünnepelhetjük*” volna annak az eseménynek, hogy a *fordulat évében*, születésnapomon kicsiny nyomdánkat államosították. Az ínséggel nem illik dicsekedni, az okát nem szokás ünnepelni. De emlékezni kell rá.

Az önálló iparosból nincstelen munkanélkülivé vált édesapám vándorbotot vett hát a kezébe, és elindult munkát keresni. Talált is rövidesen a félegyházi nyomdában. Onnan azonban talán egy fél év múlva mint „*rohadt kiskapitalistát*” kirúgták. Ezután a kecskeméti nyomdavállalat kényszerűje lett, de ott sem melegekedhetett meg. Mivel nem akart szűköcske fizetéséből békekölcsönt jegyezni, újból a kezébe nyomták a munkakönyvét. No de Félegyháza, Kecskemét még hagyján. Oda még naponta be lehetett utazni a vicinális vonattal Kécskéről. Akkoriban kezdett kialakulni a talajvesztett falusi lakosságból az az egyre növekvő ingázó réteg, amelynek életrevalóbb része később az újsütetű városi proletariátus alapjait képezte a panelvárosrészekben. Édesapám számára a közeli munkalehetőségek ezáltal megszűntek, így fölutazott Budapestre, ahol akadt végre egy méltánytalan, rosszul fizetett állás, onnan azonban már csak hétvégeken vonatozhatott haza. A pesti nyomorúságos albrélet egy lebombázott, félig romos lakásban a maga hozta vagy vette reggelivel, vacsorával, elemésztette keresetének nagy részét. A „*sikerés*” elhelyezkedésről ő maga tudósított. *Hosszas kilincselés után vége sikerült elhelyezkednem. De csak rokon szakmában. A Kártyagyár Nyomda N. V. vett fel segédmunkásnak. A litográfusoknál vagyok „tedd ide, tedd oda”. Ez nem volna baj, mert a munka könnyű, csak a fizetés gyöngé. Havi 500-at kereshetek, de nem érem el havonta. Szerencsére 1,40 az ebéd, reggelire pedig fél liter tejet adnak ingyen. Így tán 200-at tudok hazaadni. Állandóan valami pótkereseti forráson gondolkodom. És talállok is bizonyosan. Nyári elhelyezkedéséről te is már most gondoskodjál, mert Szolnok nem biztos.*

1950. szeptember 29-én kelt levelében örvendezik magyar-ének-zene szak választásomnak, aztán biztat, bátorít, hogy tanuljak. *Régészkedési hajlamodat is kielégítheted* – írja, persze néprajzira gondolván –, *mert a népzene területén még feltáratlan kincsek vannak*. Aztán egy apró hír új munkahelyéről: *Én kétszáz forintos békekölcsönt jegyeztem*. (Már nem merte megtagadni a jegyzést! F. Z.) *Norma, darabbér még nincs, de hamarosan lesz*.

Én már akkor – mint az a fentiekből látható – mindannyiunk szerencséjére a szegedi pedagógiai főiskola hallgatója voltam, nem láthattam édesanyám hősiességét a nyomorral.

Nem láthattam, de tudtam róla szüleim leveleiből, és nagy ritka hazalátogatásaim tapasztalataiból. Az 1950-es érettségim után, hogy családunkon segítsek, egy szolnoki

magasépítő vállalat asztalosműhelyében adogattam az abriktert kezelő mester keze alá a léceket, meg takarítottam a hatalmas műhelynek nevezett fészert segéd munkásként. Itt szemtanúja és szenvedő részese lehettem az első normarendezésnek, amely majdnem zendülést váltott ki a javarészt volt önálló kisiparosokból létrehozott Nemzeti Vállalat dolgozói körében.

Az 1951-es esztendőben, a főiskola első évének elvégzése után meg, ahogyan édesapám is ajánlotta, ismét pénzkereseti lehetőséget találtam, a kécskei állami gazdaságba szegődtem el nyárra, ahol általános iskolás gyerekekkel tettek egy brigádba, s végeztettek velünk mindenféle látszatomunkát. Fizetésünk jelképes, kosztunk azonban kitűnő volt, így minden este nagy darab, a reggeliből megmaradt sós szalonnát meg néhány karaj barna kenyeret tehettem akatászkámból otthon asztalunkra, miután a falhoz támasztottam ütött-kopott biciklimet. Édesanyám így még rántást is tudott készíteni napi egyszemélyes leveséhez. Innen vonultam be Farkas Mihály gimnasztyorkába bújtatott szovjet mintájú és szellemű seregébe egy hónapos embernőzésre. Amikor a kiképzés végén megejtett káderozás alkalmával a politikai tiszt megkérdezte tőlem, hogy jobb-e nekünk, családunknak most, mint a felszabadulás előtt, elképzelhető, hogy mit válaszoltam. No, ezzel el is vágtam magam előtt a szocialista karrier útját. Viszont örülhettem: nem vitt el az ÁVÓ.

Ez évben indult a szocializmus építésének első ötéves terve, a lángeszű Sztálin elvtárs legjobb magyar tanítványának, hón szeretett atyáinknak, Rákosi elvtársnak irányításával és útmutatásával. Ez aztán betette nekünk. Nem volt elég a veszített háború, a kizsigerező jóvátétel, a meg szállás, jött hozzá még a szovjet rendszer is minden áldásával.

*

Édesanyám elképesztő nyomorban élt öcsémmel kécskei házunkban. Persze, hogy nem tudott nekem segíteni. Nem kaptam hazulról semmiféle támogatást, se pénzt, se csomagot. Hát úgy tettem, mint Nyilas Misi, én segítettem 164 forintos ösztöndíjamból szüleimnek. Az alábbi levélből kiderül, hogy harmincforintnyi pénzküldeményemnek is volt helye otthon. *Megettük* – írja édesanyám. Nyilván valami „*segélycsomagot*” is küldhettem haza, benne ráadásnak húsz forintot, s erre írta ő főiskolás fiának Szegedre az alábbiakat. Édesanyám, különben, négy elemít végzett csupán, de írásainak melege máig megdobogtatja a szívem. Amiről ír, az meg történelmi tanúságtételként is felfogható. A levélpapír anyaga annyira gyöngye minőségű, hogy a barna tinta szétfolyik rajta és átüt a hátoldalakra. Pontosan olyan ennek a levélnek a külalakja, mint az a kor, amelyben született.

Drága Nagy Fiam!

A ládát meg a benne lévőket megkaptuk. Nagyon jól jött: sajnos lisztem sem volt több, na meg a rizskása, s a cukor sem kutya. Nem mintha panaszkodnék, de elég rosszul állunk. Apuka már biztosan írt Pestről, mert ott van. Elment május elsején. Én kértem, maradjon még itthon, amíg még összeszedi magát. Réim rosszul néz ki. Itten utánanéztünk volna valami munkának, hátha sikerült volna. Én megjósoltam neki, hogy nyomdába nem veszik fel, s úgy is lett. Nagy kálváriát járt meg. Végre a Piatnik kártyagyárba akadt munkája, oda nevezték ki, mint segéd munkást kevés fizetésért. Nem tudom, miből vacsorázik. Ebédet 140-ért kap. Vitt fel 3 liter túrót, salátát, 26 tojást, 5 liter bort, s azóta abból él. Én küldtem neki Imrével kenyeret, szalonnát. Pénz egy vas sem maradt, de azért élünk Öcsivel. Őt nem hagyom éhezni. Szegény kicsi fiam! Ha vóna varrni valami, akkor én is jobban eszek. Én is érzem a vitaminhiányt, mert mindig éhes vagyok. Most egy kis pénz áll a házhoz. Kötésért kaptunk egy kis papírt. Kezdem gyártani a zacskót egyedül. Képzelheted! Este majd öcsi is segít. Most elsején nyögtem a villanyt. Ő jegyet váltott. Összejött valahogy az összeg csoda útján, pedig nem hittem volna. Most pedig itt a pünkösöd, apuka is jön fillér nélkül. Vajon lesz-e haszna valami. És nem hogy kalács, kenyér sincs. Zoltánkám, ne várd Öcsit, nem mehet, mert nincs pénz, nincs ruhája. Pedig szeretne menni, de bele nyugodott. Majd pünkösöd utáni vasárnap,

akkorra tán elkel a ruhája, a kinőtt, és vehetek helyette. Lett volna mostanra egy kabát eskábálva az apukáéból, de sajnos nincs szerencsénk. Puki úr csinálta, Nagy István le is próbálta, de mielőtt befejezte, belément a Tiszába. Inokán fogták ki. Ott is temették el. Tették oka: májbjaj, sok ivás és a nyomor. Azt mondogatta: se otthona, se anyja, se Fehér Jóska. Nincs cél. Ő is elmegy, de messzebb, mint Fehér Jóska.

El is ment. Zoltánkám, azt kérded, mi van Zámborival. Sajnos, úgy, ahogy volt bírom, ne haragudj a múltkori 30 Ft-ot feléltük, megettük. De most ezt a 20 Ft-ot viszem, és megkérdem, mennyi jár még. Nem merem ígérni, hogy ki fogom fizetni. Az ember sohasem lát a holnapba Édes fiam, ne haragudj, oly sok rosszat írtam, de én tudom, hogy te erős vagy. Istenem, az ünnepre sem bírok küldeni semmit, pedig mennyire szeretnék. Az inget, ha el is kérem, miután a nyakbősége nincs meg, a pontos méret, mit tegyek. Küldd haza! Öcsi is írt levelet. Én apuka ruhája fordításának az utolsó részletét most fizetem. 100 Ft volt. Kész van. (A további rész hiányzik.)

Kell-e értelmezni ezt a jeremiádát, ezt a személyes vallomást? Azt hiszem, szükséges is, mert benne családunk sorsán keresztül ott tükröződik a magyarországi szovjet rendszer nyomora. S mindezt ma már sokan hihetetlennek gondolják, *pedig igaz*, a szemtanúk, megszervezői meg igyekeznek kitörölni emlékezetükből.

Otthon, tehát a faluban, nincs élelem. Édesanyám ugyan csak a lisztet, cukrot és a rizst említi, de más sem igen akadt akkor a kamránkban. (A rizst körülbelül egy évtizedig burizzsal pótoltuk.) Levelében talán a várható levélcenzúra miatt fogalmaz ilyen óvatosan: *Nem mintha panaszkodnék, de elég rosszul állunk*. Ötvennégy éves édesapámat egészségileg is megviselte egzisztenciájának elvesztése. (*Rém rosszul néz ki.*) Őt, a nyomdászt, a kéziszédőt, anyagmozgató segédmunkásként alkalmazzák a Piatnik kártyagyárban. (S még örült is annak, hogy nyomdai környezetbe került.) Kicsiny fizetéséből alig futja az üzemi ebédre, reggelire, vacsorára otthonról visz egyet-mást, meg volt segédünk, Imre szállít neki utánpótlást hazulról. Édesanyámnak egy fillérje sincs (*egy vas se maradt*), de ha akad valami, azt az öcsém kapja. (*Őt nem hagyom éhezni. Szegény kicsi fiam!*) Édesanyám inkább éhezik. (*Mert mindig éhes vagyok.*) Miből tartják fenn magukat mégis? A szomszédoktól hozott ruhafélék foltozgatásából, varrogatásából, könyvkötésből meg papírzacsó-készítésből. Ez utóbbiból gimnazista öcsém is kiveszi részét. Ebből jön *egy kis pénz a házhoz*. Mégis, havonta jelentkező nagy gond a villanyszámla és öcsém vasúti bérletének kiváltása. Apuka alig keres többet, mint amennyiből önmagát el tudja tartani Pesten. (*Jön fillér nélkül.*) Öcsémet hiába hívtam, látogasson meg Szegeden, nincs rá pénz, de nincs elfogadható ruhája sem. Újat esetleg az eladott kinőtt gúnyájának az árából vehetnének. Remélhető, hogy pünkösöd táján lesz kereslet a használt rongyokra. Másnak sem telik újra. Én sem állok jól ruha dolgából. Elrojtolozott nyakú ingemet haza kell küldenem, hogy azt édesanyám kifordítsa. Öcsémnek édesapám öltönyéből meg Puki úr, a Zámbori szabómester segédje, a Jászapátiból Kécskére költözött régi cimborai alakított át (fordított ki) egyet. Munkadíjának részlettörlesztése azonban komoly anyagi erőpróbát jelentett édesanyámnak. (*Utolsó részletét most fizetem. 100 Ft volt.*) Mielőtt azonban Puki úr elkészült volna a ruha kifordításával, öngyilkos lett. Ennek az embernek a sorsa kortünet. (*Se otthona, se anyja, se Fehér Jóska. Nincs cél. Ő is elmegy, de messzebb, mint Fehér Jóska.*) Tudom róla, hogy a Tisza-parton meztelenre vetkőzött, ruháját szépen összehajtogatta, lerakta, s úgy ugrott bele a jéghideg vízbe. Édesanyámban még működnek a régi ünnepek reflexei. Itt a pünkösöd, apuka hazajön, de nemhogy kalácsot, még kenyeret sem tud majd elébe tenni. Nekem sem tud küldeni semmit az ünnepre. Tizenhét éves koromban – tehát még az államosítás előtt – szüleim meg merték számomra rendelni életem első igazi öltönyét Zámbori szabónál, persze csak részlettörlesztésre. Árának kiegyenlítésével azonban – a levél szerint – még évek múlva is bajok voltak.

*

A nyomorúság lassanként olyan természetessé vált családukbán, hogy már nem is lázadoztunk ellene. Elvégre *akit az Isten kétkrajcárosnak teremtett, az sose szerzi meg a harmadikat*. 1951. augusztus 20-át már az alkotmány ünnepeként kellett megülnünk. Én meg a lesencetomaji katonai táborban töltöttem bús napjaimat. Ekkor írta nekem édesanyám a következő beszámolót. Megértéséhez tudni kell, hogy legközelebbi rokonaink, édesapám kisiparos unokatestvérei, a közeli Kocséron, a Jászapáti hajdani pusztáján létrejött községben éltek. Velük sűrűn találkoztunk. Kölcsönösen meg-meglátogattuk egymást. Őket nem államosították, ezért még segíteni is tudtak rajtunk. *Jó az Isten!* – írja édesanyám. Ő meg varrással igyekezett viszonzni szívességüket. Nekem is nadrágot varr a drága szoknyájából. Az ajándékba kapott malacot képes lett volna gyalog hazahajtani 16 kilométerről. Hogy milyen szűkösen éltek, még az az apróság is mutatja, hogy kutyánk, macskánk is éheznek, a szomszédok látják el őket, „sorkosztosok”. Az ünnepre édesapám itthon volt, s átkarikázott Kocséra is, hogy búfelejtőnek megigyon egy-két litert a rokonokkal.

Drága Nagy Fiam!

Kétnapos ünnep van. Öcsi vasárnap Kocséron volt. Hazajött, és apuka is átment, tudod, búcsú van, de eredetileg berügni. Én viszont itthon maradtam, és jó dolgom van, mert máma nem kell főzni, és végre hozzájutok a levélíráshoz. Tudom, Zoltánkám, jól esne gyakrabban levelet kapni. Én mondom mindenkinek, írjanak. Sajnos a címedet mindig elfelejtem odaadni. Meg, azt mondják, te sem írsz.

Most pedig írok egy jó hírt. Itt voltak Illus néniék Kocsérről a Tiszán. Itt maradtak másnap is, és meglátták Pista bácsival, hogy bizony a disznóól üres, sőt jól be van gyomosodva. Erre fel megszántak, és adtak egy bizony lemaradt, de elég eleven malacot, én siettem, elmentem érte, hogy hazahozzam gyalog. És most bizony 1 drb választási malac 300 Ft. De mondták, hogy ne fáradjak, majd küldik kocsival, addig is ők tartásák. (!) Ott voltam két nap. Mindig varrtam, és átvittem azt a drapp szoknyámat, amit neked akartam nadrágnak. Az utolsó jó darab. De azt akartam, hogy ne legyen egész ingyenbe. Erre fel, ismered Illus nénit, adott neked egy szép ing-anyagot. Igaz, rövid ujjú lesz. Nekem egy kötény-anyagot, 1 bögre zsírt, egy liter mákot, zöldbabot. Pista bácsi a babkirály. 2000 Ft-ot árultak eddig zöldbabból. Lajos bácsiék két tehenet fejnek, ők adtak egy liter túró, 5 kg nullás lisztet. Jó az Isten, fiam! Most a héten majd elmegyek 2 napot varrni. Kecskemétre pedig átküldtem a csellót, meg is vette a lány. (?) Sajnos csak 200 Ft-ot fizettek érte. És majd ha összejön, még hozzá (teszek), öcsinek bakancsa lesz, ami 300 Ft. (...) Apuka már írt volna, de elfelejtette elvinni a címedet. Most már (nem akarja) elküldeni a beszámolót. (...) most már várunk, drága kis katonám, de addig is írjál még Fodoréknak is és Pista bácsiéknak is. A kiscica már nagy, Bátor szintén. És sorkosztos. A kapuba ki-kioson, és biztos téged vár, mert sokszor nem tágít. Kétféle fényképe van. Öcsi elküldi majd.

Tisztüllek és csókollak: Édesanyád. (Itt már az én népieskedésemet parodizálja édesanyám.)

*

1952 januárjában egy adófőkönyv függőleges vonalazású lapjának tiszta oldalára írta „helyzetjelentését”, amelyben engem nem további tűrésre, hanem *küzdelemre* biztatott. Tudom, hogy akkoriban én, a főiskolai hallgató már csak azért sem mertem sertepertelni nagyon a lányok körül, mert jóformán nem volt egy tisztességes ruhám. Anyagi helyzetünkön „vagyonyunk” apró tárgyainak kiadásával próbál segíteni édesanyám. Szüleim mindketten megbetegszene, édesapám már csak a felét tudja az eddiginek hazaküldeni, havi 100 forintot. Kísérleteznek a ház eladásával is, de nincs rá vevő. (Sokan próbálkoznak ezzel abban az időben falun.) Az ajándékba kapott disznó hizlalása is viszi a pénzt, bár ez később megtérülő befektetésnek is felfogható. A helyi pártszervezet pedig, úgy látszik, tesztelni próbálta a koldusbotra juttatott családöt, meddig bírják még. (A levélből csak részleteket idézek.)

Sokkal jobban foglalkoztat az a gondolat, hogy neked mi kellene. Ruha, kabát, cipő. Mit tegyek? Semmi sem akar elkelní. A hegedűt is kínálom fűnek-fának, nincs vonó, rossz, azt mondják. Most van egy reményem. Légy türelmes még egy kicsit. Küzdelmednek, fiacskám, lesz gyümölcse. A házzal mi van? – kérde. Döcög, de úgy látom, eredmény nemsoká lesz. 28-án egy másfél mázsás disznó ígérve van. Lesz még az több is. Várunk kicsit. (A másfél mázsás disznót a ház áraban ígérték. F. Z.) Apuka kétszer is már két napig nem dolgozott. Gyulladásban volt a szeme. Most 100 Ft-ot küldött. 70-nel tartoztam. 30 a malacra megy. Azt is csak sanyargatom, nem baj, de rövidesen levágjuk. Ez oly jó. Én rajtam is kitört a nátha, amikor elmentetek. Már javul az egészségem. Írja apuka, igyak sok bort, vöröset. Azóta sem volt egy pohárral sem. Hol a 8 Ft rája? (...) Hívotnak a pártba, nem tudom, mit óhajtanak. El kék (!) menni. Menjek-e, nem-e? (...)

*

Nyilván elment, s az elvtársak meg lehetek elégedve a kispolgári reakció földre döngölt állapotával, mert az 1952. május 27-én írt alábbi levele semmi javulásról nem tudósít. Sztalin ugyan (mi sohasem mondtuk Sztálinnak) márciusban meghalt, s édesapám, a nagy politikus vérmes reményekkel várta a gyökeres fordulatot, ami aztán mégsem akart bekövetkezni. Mégis a várható változások reményében akarták eladni a házat, hogy majd Pest környékén vesznek helyette. Hogy akadt vevő a házunkra (aki aztán visszalépett, s az előlegét vissza kellett fizetnünk), hogy már mi is rendelkezünk a „szegényember tehenével”, hogy apuka illegális borárusításból egészíti ki Pesten jövedelmét, hogy már tud küldeni fiának 20 Ft-ot, szinte semmit sem változtat elkeserítő állapotukon. Az egyetlen reménységet gyermekeik jelentik, vagyis mi az öcsémel, akik elsőgenerációs értelmiségiek, nagy emberek lesznek. Kiváló tanulmányi eredményem, valamint nézeteim és indulataim leplezése révén a párt lojális és felhasználható kádernek gondolt, habár soha nem léptem be közéjük. Ezért előbb a Darvas József vezette Népművelési Minisztériumba, aztán az Úttörőszövetség központjába szerettek volna küldeni. Azonnal megéreztem, hogy bármelyiknek az elfogadása személyiségem földadását eredményezte volna, ezért mindkettőt elutasítottam, mondván: én tanyán szeretnék tanítani. Gondoltam, ott talán nem lennék annyira szem előtt, s élhetnék a népi íróktól magamba szívott példák szerint. Megvalósíthatnám a magam kis szigetét. Végül persze szó se lehetett a tanyáról. A térképen mutatták meg, hol van Bátya, s ott van szükség magyar-ének szakos általános iskolai tanárra.

Örülök, hogy vágyad teljesült, és nem Pestre mész. Így van ez jól. Fizetésről ugyan nem írsz, de várhatóan kevéske lesz, tengődöl tovább. Ez a mi sorsunk. Apukát rettenetesen bántja, hogy nem tud küldeni pénzt. Mind ide adta, és én adom tovább a házvevőknek. Tudod 4500 Ft-ot adtak előleget, s ebből 500 utazásra ment, 500 eleségre. Vettem egy fejős kecskét. Ehhez kértem 200 Ft-ot. Tehát nyögünk. Apuka, én is fillér nélkül maradtunk. Hogy miből él? Tehát egy hétre el van látva. Vitt 18 liter bort eladni. Literenként 3-4 Ft. Lakás és ebéd egy hét. Hogy mi lesz utána? És itthon a kecske ellát tejjel. Másfél litert ad naponta. A jó Isten hátha ad egy kis munkát, és a jövő héten én segíthetek apukán. El van keseredve, én is mellékesen. Én már régen bírom, most apuka helyett küldök 20 Ft-ot, mert tudom, mennyire kell neked is. Ennyivel kevesebbet adok meg (a tartozásból a szabónak, F. Z.), majd a jövő hónapban többet.

Fiacskám, ne haragudj, hogy ilyen sok rosszat írok. De hát az is bánt, hogy nem leszel itthon az ünnepekre, pedig már oly keveset foglak látni. Apuka jön most minden héten. Oly nagy törődés pedig, főként azért, mert bort visz, amit említettem már. (...) Bakos néni (szomszéd parasztaszszony, F. Z.) meghalt a kecskeméti kórházban. Haza hozták, mint a fiát most egy éve. A szíve nem bírta a fia elvesztését. Pedig lám, te nem hiszed, hogy egy szív is fájhat, különösen az anyák szíve.

Milyen furcsa, én boldog vagyok. Az én fiaimnak csak örülni lehet, és büszke leszek rájuk. Mégis mennyit vérzik a szívem! Tudom, mert oly keveset látlak benneteket. Vagy ez a rettenetes magános-

ság, pláne, amikor nem is várhatunk haza. Zoltánkám, ne haragudj! Tanulj, légy nagy ember! Már az is vagy. Tanár! Érdemes volt emiatt szenvedni. Csókol szeretettel: Édesanyád.

*

Két nap múlva, 1952. május 29-én, már újabb levél született. Kiderül belőle, hogy a vevő visszalépett a házvásárlástól, vagy szülei gondolták meg magukat, de már elköltötték az érte kapott előleget, amit most nehezen tudnak apránként visszafizetni. Spórolnak hát összeszorított fogakkal. *El vagyok keseredve* – írja édesanyám. Apuka megint kecskét akar vetetni, de a család pénzkészlete mindössze 10 forint, ezt édesanyám levélben küldi el nekem, holott a varrásból és egyéb munkákból származó jövedelme továbbra is *igen gyér*. Az újra áruba bocsátott házra már vevő sincs, *úgy látszik, nincs az embereknek pénzüik*. Őcsém mindennek ellenére megengedi magának azt a „luxust”, hogy 35 forintos pólóinget vegyen. Magánjellegű népművelői buzgalmamban kölcsönadott könyveimből néhányat visszaadnak. Nekem meg arra sincs pénzem, hogy hazautazhassak pünkösdre, pedig már várt rám a kislány, első szerelmem is.

Oly régen várt leveled megkaptam. Gondolhatod, mennyire vártam. Ráadásul oly rosszat álmodtam felőled. Azok a gonosz csirkefogók, akik meg akartak támadni. Milyen jó, hogy írtál. Édesapád jön szombaton haza. Ő biztosan örülni fog a hírnek, amit írtál, hogy így határozottál. Talán jobb is. Nem tudom, te tudod. Több fizetés, szélesebb látókör. Istenem, úgy sem lettél volna közelebb hozzám. Annál is inkább, mert a házzal egyelőre visszamaradtunk. Az előleget persze elköltöttük. Most apuka csak arra keres. Most 500 Ft, aztán 1000 visszaadása. Rövidesen le kell zárni. 400 Ft megvan. Ebből kecskét akar apuka vetetni, hogy legyen mit enni. Fejném én. Félek elkölteni, hátha nem tudjuk visszatenni. Az én keresetem nagyon gyér. Most újra árulom a házat, de már, úgy látszik, nincs az embereknek pénzüik, nincs érdeklődő. El vagyok keseredve. Menni szerettem volna már. Szegény apuka is őrlődhet tovább. Nincs megoldás. Csak az ne izgatna, hogy tik (!) is ki vagytok nagyon mindenből: ruha, cipő. A jó Isten gondot visel rátok. Majd csak keresethez jutok. Ha mégis elkelne a ház. Majd rátok is jut valami. Édesapád itthon volt egy hétig. Átformálódva testben, lélekben, ment vissza Ózdra. Milyen jó volna itthon. Őcsinek mondom, majd írjon neked. Olyan kis vaddisznó, nem beszél semmit. Múlt szombaton volt a IV-eseknek a bál Szolnokon. Ők rendezték. Vasárnap egész nap aludt. Az osztályfőnöke kislányával sokat táncolt. Rettenetesen bánt, hogy nem küldhettek semmit. Az össz. vagyonom 10 Ft. És még jobban az is bánt, hogy nem jössz haza pünkösdre. Szinte lehetetlen. Ha mégis jöhetnél, írd meg, édes fiam. Én szerzek pénzt útiköltségre. Az ne tartson vissza. Hát nem jó itthon? Megtudtam azt is, hogy a kislány várt húsvétkor locsolkodni. Látod, ugye mondtam? Még kellemes hírt is írok. 4 darab könyved került haza. Köztük Móricz Hét krajcár. Őcsi vett egy pólóinget. Mint a tiéd volt, 36 Ft. Neked is jól állna. Zoltánkám! Itt küldök 10 Ft-ot a levélben. Ez, tudom, egyenlő a semmivel. Ennyit bírok. Sok-sok szeretettel csókol: Édesanyád

*

1952 már a feszített öt éves tervek éve. Cél az agrár-Magyarországból saját nyersanyag nélkül is a vas és acél országának megteremtése. Továbbá: *Hazánk nem rés, hanem bástya a béke frontján!* Májusban elfagy a termés. Bevezetik az élelmiszerjegy-rendszert. Napi 25 deka kenyér fejenként. Folyik a beadás, a padláslesöprés. 200 ezer parasztember ellen indítanak bírósági pert. Mindehhez az észveszejtő, valóságtól elrugaszkodott hazug propaganda, a mindenkit megbénító terror. (És égiségő Sztalin-szobor.) Édesapám sokszor idézte a régi mondást: *Kutya világ, szűk esztendő, de ránk szakadt mind a kettő.* Alig foglaltam el munkahelyemet Bátyán 1952 szeptemberében, szülei életében is nagy változások indultak meg. Miskolcon élő nyomdász keresztapám komájának (édesapámnak) szerzett egy kéziszedői állást munkahelyén. Fizetése, életkörülményei némileg talán javultak, de így már 300 kilométerre került Kecskétől. A család lelkét, édesanyámat most viszont az én sorsom

alakulása is izgatta. Félt, nehogy valamelyik bátyai lány elcsavarja a fejem, behálózson, ezért anyai jó tanácsokkal látott el. A nyomor azonban most is jelen van. *Különben, élünk, mint szoktunk, nehezen bár, de bizonytalanul* – írja némi akasztófahumorról. A megoldás? *Lemondani*, tudniillik az elérhetetlen vágyakról, igényekről, az emberhez méltó életéről. Tudomásul venni a lehetőségeket. Lám, a diktatúrák mindig erre az emberekben törvényszerűen lejátszódó pszichológiai folyamatokra építenek. Édesanyám már ekkor napszámos munkát vállal: szüretelni jár, cukorrépat pucol, szilvát fejt, lekvárt főz. Levélpapír céljára ezúttal egy nyomdánkban készült segédlevél hátulja szolgált. Amit viszont az öcsém által szerzett Bátor nevű farkaskutyánkról ír, az megint csak az ötvenes évek kor- és körtünete. A szegény állat éhezik, hisz gazdának sincs mindig tele tányérja. Egy rendőr őrmester szemet vet rá, s szeretné magának megszerezni. Ennek érdekében fenyegeti édesanyámat, megemlítve a rettegett Államvédelmi Hatóságot is. Abban az időben egy efféle fenyegetést komolyan kellett venni, mert politikai következményekkel járhatott. Bizony édesanyám lelki nyugalmát is jól felkavarta.

(...) Hiszen tapasztalható, már is nősiténének. Vigyázz, fiam! Mert nem tudod, milyen finom az a háló, mellyel férjet fogni szoktak. Neked még céljaid vannak. Az viszont, hogy így van, azt is jelenti, hogy be- vagyis maguk közé fogadtak. Egyébként tudom, te feltalárod magad. Meg fognak ismerni. Túlságosan, tudom, nem merülsz bele az ismerkedésbe, hisz időd se sok van, és ha volna, néha olvass és írd ezután is. Ennek mindig hasznát veszed. És szórakoztat is. És az olyan lányt, aki tolakszik, még a mai világban is mellőzd.

Különben, élünk, mint szoktunk, nehezen bár, de bizonytalanul: újság nincs különös. Matúz (szomszédunk, F. Z.) ugyan nagyon beteg. Bátor sokat koplal. Öcséd nem gondol rá. Kaptam Ilus nénitől korpát, de nem eszi. Voltam szüretelen, meg főztem, elfáradtam, de egy kis mustot gyűjtök mire jössz. Édes fiam, ha néha szép napokat akarsz szerezni nekünk, írd sokat, mint most is. A te szobád kedves helyem. A könyves polcot szeretem. Sokszor soká nézegetem, mert te is szereted őket, a könyveket. (...) A ház eladása nem megy (...). Zoltánkám, fiam, azt sem írod, hogyan oldottad meg a vacsorát, reggelit. Egyél és pihenj, mikor csak lehet.

A levéllel közel azonos terjedelmű utóiratból bontakozik ki a helyi hatalmak kiskirálykodásának említett példája. Az ilyen mindennapos ügyeket később, önkritikusan, a személyi kultusz *túlkapásainak* minősítették.

A Bátor kutyátokat igen-igen kerülgették. Tudniillik az a vidéki, azaz egy szegedi rendőrőrmes-ter, aki egyben kutyaidomító is, szemet vetett rá. Napokig járt a nyakunkra. Kérte erősen, aztán kiszült, hogy teljesen ingyen. Erre dühös lettem, megmondtam neki, az ára legkevesebb 500 Ft, erre ő 100-at be is ígért. Hozzá tette, ezt is a saját pénzéből, mivel a kutya idejét múlta, harmadik éves. Tehát apaállat célra alkalmas csak. Nem tudom, el tudjuk-e jobb áron és helyre sinkelni. Nála biztos jó helye lenne. Sajnálom szegény dögöt, mert végtelen sokat koplal velem együtt. Azonban a bűn engem terhel érte. És annyi sok veszélyes lehetőséget tárt elém vele kapcsolatban. Többek közt felelősségre vonhatnak, amiért nem jelentettük eddig az Államvédelmi Hatóságnál, mert ezeket nyilvántartják. Most pedig kérdelek tőled, fiam, mit tegyünk. Mert túl kell adnunk rajta. Esetleg ott intézkedj mielőbb. Édes fiam, ez az élet. Nem játék. Komisz problémák elé állít, és a megoldás mindig csak lemondani. Most elmentem cukorrépat pucolni, szilvát fejteni, lekvárt kavarni, szüretelni. De így lesz must, befőtt, egy kis szőlő télire nektek. Őlel szeretettel:

Édesanyád

*

1952. október 31-én Kécskéről Bátyára írta nekem édesanyám a következő levelet. Ekkor már tudnak küldeni hébe-hóba egy kis hazait. Az én válaszból kiderül, hogy szégyelltem volna elfogadni tőlük ezt az áldozatot. Ezt írtam: *Édesanyám csomagját is megkaptam. A szalonmára nincs szükségem, visszaküldöm. Jobban kell az otthon. Az ifjú tanárnak, azaz*

nekem, ruhát kellene vennem vagy csináltatnom, de a fizetésem jóformán elviszi a lakbér meg a koszt. Kécskére már nem szeretnék visszamenni, bár egy ottani tanító ezt *el tudná intézni*. Szüleim további ottani lakása ugyanis olyan bizonytalan, mint a kutya vacsorája. Családunk tehát részese a hirtelen eszeveszett mobilitásba hajszolt magyar társadalomnak. *A vándorbot (nekünk is) a kezünkben van. Lehet, hogy megyünk, lehet, hogy itt pusztulunk.* A magyar ember most a megélhetés kényszere miatt ezerszám *bontja meg a nehezen szerzett fészket*. A Bátor kutya tovább éhezik, ezért tyúkokat lop, édesanyámnak újabb lelkiismereti problémákat okozva. Mivel „luxuskutyának” tekintik, nagy adót vetnek ki rá, amit akár foglalással fenyegetve is behajtának. Levélpapírnak ezúttal egy Stern Béla nevű szolnoki zsidó kereskedő számlanyomtatványait használta föl, amelyek a mi nyomdánkban készültek még a harmincas években.

Drága Fiam!

Oly hosszú ideje várom leveled. Hogy el vagy foglalva, nem érsz rá, ez mégsem lehet magyarázat. Tehát nincs semmi közölni való? Apuka már kétszer volt itthon, vagy háromszor. Zoltán nem írt? A válasz: nem. Miért? Nem tudom. Dühös és nem hiszi. Az utolsó csomagküldeményben én sem írtam semmit. Ezt akarva tettem. Tudniillik nem akartam befolyásolni a szabad elhatározásodat, hogy akarsz-e hazajönni. Tőled függ. Te azt mondod: nem egészen. Vincze Kálmán azt állította, hogy el tudja intézni, hogy Kécskén taníts. De ha neked jobb ott, fiam, legyen. Azonban ruhád hogyan lesz, ez megint talány. Eljött az a fiatalember, te küldted. Túlságosan nem lepett meg elhatározásod. Talán a sors így akarta. Féltve és örömmel gondoltam rá, hogy mellettem lehetnél, újra én lennék az anyád. Nem lehet. A vándorbot a kezünkben van. Lehet, hogy megyünk, lehet, hogy itt pusztulunk. Lakást nem mertem adni a kollégádnak, mert úgy tudtam, nem jössz. Újra árulom a házat. Érdeklődő van négy. Egyelőre vevő egy sem. Na, de reméljünk! Milyen nehezen bontom meg ezt a nehezen szerzett fészket, de apukán segíteni muszáj. Milyen szép tervei vannak. Pedig ha tudná, nekem milyen kevés reményem, és mennyire nincs erőm semmihez sem. Elég gyakran beteg vagyok. Nem baj. Énrám már itt nem sok szükség van. Dolgozok, amikor bírok.

A Bátorkád megvan. Hordom neki az enmivalót Szóráthéktól. Ő azzal nem törődik, hogy kijött 36 Ft kutyaadó, és nem bírom kifizetni, és jönnek érte foglalni. Azonban egy-egy tyúkot elkap, én pedig pirulhatok, amikor keresik. Mert titokban elásom. Ő pedig röhögne, ha merne.

Itt rettenetes rossz idők járnak. Esik az eső gyakran, énrám pedig nagyon hat. A torkom, a fogaim fájnak. Csak tél ne lenne soha. Egy szomorú újság: a becses könyvespolcod 26-án vasárnap 11 órakor lepottyant, a kis ház (egy makettom, F. Z.) szabályosan összetört minden ablaka. Felszögeztem újra. Elég lesz egy darabig megint. Könyvet nem adok senkinek. Ne félj, fiacskám, ha mégis rászánád magad, hogy írsz, írd meg miket kaptál meg. Elment a csomag hiánytalanul. Érdekelne most, hisz értékek mentek. Őcsi is írja rég a levelet neked. Még valami. Ha amatőr képeket készítesz, arra is kíváncsi volnék.

Hogy tetszik a tanítás? Gondolom, szereted a szakmádat. Szép is. Örülök neki, hogy jól érzed magad, hisz ott élsz. (...) Tehát várom leveled. Szeretettel:

Édesanyád

Másszor több jóérzéssel írd a levelet alá. Nem, mint egy vadidegen. Tiszteli Zoltán

(Veres Péternél olvastam, hogy a parasztok soha nem írják levelük végén, hogy csókolja, öleli, hanem csak azt, hogy tisztelteti. Ez készített levelem ilyesféle befejezésére.)

*

Szintén Kécskén született az alábbi kézzel írott levél ugyanebben az évben. Mivel én Bátyán egy vasútépítő vállalat üzemi konyháján étkeztem, nem használtam föl a számomra is kiutalt zsírjegyet, hát hazaküldtem édesanyámnak. (A Dunapataj-Baja közötti vasútnak különben csak a töltése készült el, mivel – állítólag – a trianoni békeszerződés értelmében megtiltották nekünk, hogy Jugoszlávia felé hadi szállításra is alkalmas vasút-

vonulat építsünk.) Úgy látszik, panaszkodhattam arról, hogy mindig éhes vagyok, illetve sose lakom jól, édesanyám azzal vigasztal, hogy ő még többet éheznek, de legalább az öcsém kosztja a menzán biztosítva van. Ha majd bír süteményt sütni, küld. Az évekkorábban varratott öltönyöm árának részleteit még mindig nyöggük, de most már ez a tartozás is az én vállamat nyomja. Öcsém úgy vehet magának cipőt – ha ugyan lesz majd megfelelő méretű –, hogy kiutalást kap rá, az árát meg az eladott használt cipőjének az árából pótolja. Édesanyám éheznek. Varrónői munkájáért alig kap valamit. (*Ruhavarrásért 7 kg korpát.*) Ezért a szomszédoktól kapott ajándék szilvának nagyon örül. Ápolja a rokon kapcsolatokat, unokanővérem levelét elküldi. Másik unokanővéremék (régii vágású úri család) még szolgálat tartanak, de az elszőkik azzal a ruhával, amiért édesanyám még pénzt várt. (Szegény embert még az ág is húzza.) Egyébként minden jegyre, illetve kiutalásra kapható elméletileg. Gyakorlatilag jóformán semmit sem lehet kapni.

Drága Nagy Fiam!

Leveled megkaptuk, jegy jól jött, zsírt hozott rá Öcsi. Épp elfogyott. Pénzt még nem küldtél, már pedig én zengtem (?) Zámorinak. Öcsi cipő árából már elment 100 Ft. Istenem, nehezen bírok eleget keresni. Most kapott kiutalást cipőre. 126 Ft, de csak 38-as van. Őt is ki kellett elégíteni. A közellátástól megkapta az ebéd menzát. Ő legalább eszik. Most megint csoda történt Dankó néni adott vagy 30 kg szilvát lekoárnak, meg be is főzök (körtével). Kaptam egy ruhavarrásért 7 kg korpát. Eredmény. Viszont egy csapás: az Ibolyák szolgálójuk (!) a ruhámmal, amit eladtam, elszőkött. 130 Ft-nak fuccs. Ez az én privát szerencsém. A szemnyest, fiacskám, küldd. Hogy bírok-e süteményt küldeni, még nem tudom. Szeretnék. Fáj, hogy nem laksz jól. Mit tegyek? Én meg sajnósabbat éheznek. Majd ne félj, ha kész leszel, a jó Isten megsegít. Arra gondoldj mindig! Lola írt (unokanéném, F. Z.). Elküldöm. Küldd vissza majd, és írd neki, ha lehet haza. Öcsi is majd ír már. Ezt az igazolványt adták. Küldöm. Csókol: Édesanyád

*

1953. január 23-án Kécskéről küldte édesanyám Bátyára az alábbi levelet. Abban az időben még egész természetesnek vettük, hogy 20–30 kilométert kerékpárral tegyünk meg, 6–10 kilométert meg gyalog. De hát édesanyám ettől is óvott volna. Még mindig jó mellékjövedelem a kinőtt, elkopott régi ruhák eladása. Egyszer-kétszer még egy-egy demizson bort is küldtek nekem postán, hisz a szőlőtermelő Kécskén ez jóval olcsóbb volt. Kell-e beszédesebb bizonyíték a korszak nyomorúságára, mint édesapám egyetlen nadrágjának sorsa? Nem csoda, hogy édesanyám ezeket a mondatokat veti papírra: *A helyzetünk tarthatatlan. Meddig kell még nélkülözniünk?* Én az öcsém ingét hordom, neki meg csak egy van. Egymást pénzzel is, ruhaneművel is segítjük. Különben minden új ruhadarabot, pl. az akkor divatos, szinte egyenruhának számító lódenkabátot is meg kell koplalnom. Nem csoda, hogy soványak vagyunk. Bátor kutyánk helyzete a döghúsetetéssel javult. A vemhes kecskénk (*gedánk* – ahogy édesanyám írja) meg egy jótét léleknel húzza ki a telet. Az egész levél az értem, értünk való aggodást tükrözi, s egyben jó láttele a Rákosi-korszak nyomorúságának, amikor még karácsony másnapján is dolgoznak az üzemekben. S aki nem ment be – mint édesapám, azt keményen megbüntették. Édesanyám jól ismerte az aviatika iránt gyermekkoromban kialakult csodálatomat, ezért írt a falu fölött műrepülő figurákat bemutató repülőgépről. Talán egy Szolnokon szolgáló hajdani Puma vadász oktató brillírozott akkor. Én azonban ma már mintha az 1956-os kécskei tüntető tömeget legéppuskázó szovjet szellemű magyar pilóták MIG-jeinek elődjét látnám benne.

Drága Fiam!

Leveled megint elég soká érkezett, de megjött. Utazásod balsikere ott kezdődött, hogy vasárnap mentél, persze akkor Kecskemét felé nincs vonat. Szörnyű lehetett éjjel kerékpározni. Hideg is volt. Na, és a csomagokat hogy vitted? A kabátot igyekszem eladni. Jó, hogy küldted, amíg tél van.

A borod biztosan elfogyott. Mondtam én, és hogy mikor bírok erre előlegezni, hogy küldhessek, ez bizonytalan. Azért meglesz, ne félj rövidesen. Ezidő szerint még van. Lehet 8-9 Ft-ért venni. Apuka most 17-én volt itthon, a nadrágja teljesen leszakadt róla. Dróttal volt megvarrva, a lábát mind kisebezte. A helyzetünk tarthatatlan. Pénz sosincs, a házzal semmi sincs, még mindig várnom kell. Miskolcra sem írtak, de minek is, az itteni vevő nem jön. Hitelbe pedig nem lehet odadni. Apuka karácsony másodnapjára ráfizetett, hogy itthon maradt. Először. Büntetés 150 Ft, egyhónapi kedvezményes ebéd elvonás, és egy nap szabadság elvesztése. Ez hiányzott még! Újság egyéb nem sok. Pásztor Zoli (unokatestvérem, későbbi fotóművész, F. Z.) írt, amit itt mellékelek. Írj neki szegénykének. Ma meg csütörtök, a piactér fölött csodálatosan szálldosott egy gép oly remekül, a lehető legalacsonyabba ereszkedett, és forgott, hol oldalára, hol a hátára. Hajmeresztő volt, és szép.

Öcsi már viseli az érettségi szalagot. Erről jut eszembe, amikor megjött tőled a 80 Ft, elárulta, hogy ő bizony adott neked az állomásnál 10 Ft-ot, tehát ebből 10 Ft az övé. És csalódott szegényke, mert én azt azonnal oda is adtam Fodor Illus néninek. (Édesanyám barátnője. F. Z.) Tartoztam pont 80 Ft-tal.

És még arra kérek, Zoltánkám, Öcsinek a pólóingét ne nyúzd el, lehet, hogy nyárra nem tudok neki venni, s egyetlen inge. Hanem végy magadnak, mihint lehet egy meleg inget. Az mindig kell. Nem írtad, hogy a sarkad újra megtörte a csizma. Bátorra jó világ van. Öcsi hordja neki a vágóhidról a döglött húst. A napokban egy egész borjút hozott. Kicsi gedát (!) oda adtam Lantosékhoz kvartélyba, amíg megellik, ne fájzon, ne éhezzen. Zoltánkám, alig várom, hogy azt ird, hogy megvan a lódenkabát. Csak arra kérek, inkább későbben vedd meg, ne koplald meg. Úgy fáj, hogy Öcsi is olyan sovány, mint te. Bizony szűk a táplálék. Istenem, lesz-e még valaha jobban nekünk. Meddig kell még nélkülöznünk. Erre nagyon hidegek vannak. Te nagyon vigyázz, meg ne fájz. Igyál meleg teát, kávét, azt magad is elő tudod állítani.

Most jut eszembe: kártyát kértél. Az már nincs nekünk. Egyetlen hibás van még. Ki az a Podi, aki a minisztériumban gratulált. (Főiskolai csoporttársam, aki a nekem felkínált minisztériumi helyet foglalta el. F. Z.) A sok rossz között milyen jó érzés, ugye? Nem hiába tanultál. Csak, Fiam, hallgass rám, ne temetkezzél el abba a kis faluba, ismerkedned kell, látnod és tanulnod, abból elég egy év.

Most pedig búcsúzó, és gondolatban sokszor megsimogatom a hajad. Szeretettel: Édesanyád.

*

Azt tudtam, hogy szüleimnek végül sikerült áron alul eladniuk kécskei házukat. Aztán ingóságaik nagy részét szintén pénzé tették, s csak a legszükségesebbeket rakták vagonba, hogy elköltözzenek a Gömör megyei Kelemérbe, Tompa Mihály egykori parókijának falujába, hogy édesapám naponta hazajárhasson Miskolcra. A családi levélhalmazban kezdtem keresni ennek is dokumentumát. Aki keres, talál. Így én is megleltem azt a ceruzával írt levelezőlapot, amit édesanyám 1953. május 8-án adott fel a putnoki állomáson, amikor a vagonban várakozott, hogy elszállítsák megmaradt motyójukat Kelemérbe.

Drága Fiam!

Kedden indultunk a vagonnal Kécskéről. Ma péntek éjjel értünk Putnokra. Egy terhet már elvitt a kocsik Kelemérbe. Még várom, itt vesztegelek a Bátor kutyával. Olyan sikere volt az úton, hogy egy világhírű művész megirigyelhetné. Mariska nénéddel (miskolci nővérevel, F. Z.) jöttünk: ő kellemes útitárs. Az a szerencse. Alig várom, hogy odaérjen új otthonunkba. Rengeteg dolgom lesz. Szép lakással akarlak benneteket várni, oda írok neked. Egy éjjel elég hideg volt az úton végig, de fontos a május. Öcsikéd boldogan várja a cipőt. Szeretettel ölel: Édesanyád.

*

A levelekből kibomló családtörténet a vége felé mintha kezdene giccses rózsaszínbe hajlani. Mintha minden probléma megoldódna. Pedig a rendszer még szilárdan tartja magát. Nagy Imre föllépése csak átmeneti epizód, de különben ő is csak a szocializmus keretein belül hozna javulást. A levelekből a legnagyobbnak a Bátor ügye látszik. Azt

szegényt bizony az ávosok csalták (lopták) el. Egyébként nincs itt már semmi baj? Vagy belejöttünk a bajokkal való együttélésbe, mint kiskutya az ugatásba? Édesanyám néha fontos dolgokat elhallgat. Nem ír arról, hogy bútoraik nagy részét eladták, hisz kellett a pénz az útiköltségre, szállításra. Kelemérbe a bútorok közül csak egy asztallal meg néhány székkal érkeztek meg. Mikor először léptem be szüleim új házának küszöbén, még ágyat sem találtam. A földre szórt szalmán aludtunk. 1953. május 18-án már az új keleméri ház rendbetételéről értesít édesanyám. Idilli környezetet lát maga körül. Tele van tervekkel, még csak negyvennégy éves. Egy kicsit újra otthon érzi magát, mert menyecskeként erről a tájról, a Sajó mellől, Sajószentpéterről, bányász keresztapjáéktól került le az Alföldre, a Jászságba, Apátira, majd a Tisza partjára, Kécskére.

(...) Alig látom az erdőt, a hegyeket, pedig körülvesznek. Lefoglal a lakás szépítése. Rengeteget dolgozom, ugye mindig mondtam, ez a jó orvosság. Kőművessel karöltve rendbe is tettük már belülről, olyan, mint egy kis paradicsom. A bútor be van festve. (...) Készül a szép iker ágyam nénémeéknél. Talán jó anyának is nevezhetném. Újra eljött csütörtökön felpakolva. Még kotlót is hozott, meg is ültettem. Veszek libát, malacot. Kéri a csúrt 2500 Ft-ért. Kecskét is veszek persze. Isten segítségével. Erről jut eszembe: mivel a falu református, járok szorgalmasan a templomba. Jönnek értem. El sem maradhatnék. Jó szelíd parasztemberek élnek itten. Mivel nagyon is központban van a ház, nem győzi az ember a köszönést fogadni. Elég zajos is a „klub” a kútnál. (A kút a kerítésünk tövében fakadó forrást jelentette. F. Z.) (...) Unatkozni nem lehet. Elég sok a ráérő ember. Különösen mikor megy a csorda vagy a nyáj, ami rengeteg. Jönnek elébe. (...) Mindenki ragaszkodik hozzám. A megszólítást egyelőre kerülök, mert azt hitték, én nagyságos asszony vagyok. Bár amíg takarítottam, pláne a rongyos nyomdász köpenybe, láthatták, hogy nem vagyok kényes. Cirógattak, babusgattak, hogy elfáradok. Apukát még most is úgy mondják, ha jön, hogy jön már az úr. (...) Az előjáróság udvarias nagyon. Most még hátra van a gang rendbe tétele. (...) A kert szintén rendbe van, amiért hála a sorsnak. Egy jó szomszéd, olyan 32 éves, édesanyjával lakik. Nagy magyar, odaátról dobták át, Cseszkóból. Olyan 70 holdas volt. Most sem állnak rosszul. Onnat hordom a tejet. Vágni lehet a fölét. 3 Ft. Tehát ez dolgozik, mint egy napszámos, 25 Ft-ért naponta. Ezeremester. A kert kerítése 4 kocsi tövis az erdőről. Egy része fel van ásva, és veteményeztünk. Mind a legelő kaszálásért, ami még van a telken. Ha végig nézed, alig látod a végit. Alig hiszem, hogy ez mind a mienk. Gyümölcsfák, élő és rengeteg kívágni való. Kettőt kívágtunk oszlopnak. Járdát csináltunk téglaából.

Most pedig leírom, drága fiam, milyen nagy bánatom van. Igaz nem akartam megírni. Az én kutyámmal, Bátorral baj van. Hogy idejöttünk harmadik vagy negyedik nap eltűnt, vagy ellopták, vagy elindult vissza, amit alig hiszek, hogy hazaér. Figyelték a katonák. Idegen civilek. Gyönyörű példány volt, az igaz. És mennyi kinnal hoztuk idáig, és miben van három éve. Itten úgy megszerették. Mindenki. Csoportban siránkoztak. Eltűnt szegény Bátor. Még az óvodások is elmentek nézni. De talán így van jól. A jó Isten tudja. Itt rengeteg a baromfi. Előbb-utóbb baj lett volna. Pedig úgy látszott, megszokott, de néha olyan rendkívüli volt. Nyugodjunk bele. Nekem már kedvesebb dologtól is meg kellett válnom. Ez az élet. Mert a szívnek meg kell szakadni, ha mindennap bánat éri. Fel a fejjel! (...) Feltettem a csillárt, de amikor hoztam be a ládából, az udvaron szörnyen csodálkoztak, mi lehet az. Én mondtam: ebben ég a villany. És még jobban csodálkoztak, hogy hol veszek bele villanyt.

Őcsém a szolnoki gimnázium miatt az érettségiig még a szomszéd Sándor Fábián takácséknál maradt Kécskén. Nekik írta édesanyám: Az ablakot adják el, de 2000 Ft-ból alig lehet engedni, a szentképet is. Az ára a Zámboiéké. (A szabóé az én ruhám ára. F. Z.) Rózsikám (ő a szomszédasszony, akiknél őcsém lakik, F. Z.), az Isten áldjon meg, hogy gondozod a fiamat. Elbúcsúzik a kécskei szomszédoktól: Üdvözlöm Pénzeséket, Fejes úrnak minden jót, Sándor úrnak jó egészséget (...)

*

Én, úgy tűnik, nehezebben viseltem el szüleim elköltözését, s főképpen házunk eladását, az elszakadást gyerekkorom falujától, Kécskétől. Ennek az érzésnek nyilván leveleimben is hangot adtam, aztán erre reagált édesanyám. 1953. augusztus 23-án írt soraiából kiderül, hogy neki sem volt könnyű lenyelni a békát. De azért ahogyan a kicsiny kécskei házunkat, úgy a még kisebb kelemérit is tündérpalatának látta.

(...) boldogságom a sors hamar megsokallta, mert a nap, a májusi nap, hamar elborult felettem. Leveled egy része kétségbe ejtett. Nem mintha új lett volna. Mert én első perctől tudtam, hogy nektek is fájni fog a háztól való megválás, az otthonunk felbomlása. Nekem is a szívem majd belé szakadt. 24 éves voltam, amikor odakerültem. Megöszültünk, megöregedtünk, és ilyenkor már nehéz új arcokat, új embereket megszokni. Én, elhíheted fiam, mindent megpróbáltam, és húztam az időt a ház eladásával. Mindennap csodát vártam, imádkoztam és nélkülöztem rengeteget. Végre nem volt más választás. Apuka is rengeteget szenvedett és koplalt. Mit tehettem? Nekünk már egymás mellett kell élnünk. Tik (!) elhagytok. Az én életem ma-holnap. Eddigi életem oda irányult, hogy tik örüljetek, de most már kimondhatatlanul fáj, hogy ti is szomorkodtok. Ez az ember élete, és ez a kegyetlen sors. Kevés öröm, de sok bánat. Pedig, hidd el, én mindent megteszek, hogy mikor jöttök, szép és kényelmes otthont találjatok. Nem látom a hegyet, az erdőt, pedig ugyancsak körülvesz, a megfeszített munkától. Olyan a ház már, mint egy kis paradicsom. Szép nagy, világos, padlós szoba, helyes köves konyha. Átfestve minden. Zsalugáteres ablakok. Zöldre festve az ajtó is. Az összes falat én kapartam, tapasztottam. Zoltánkám, majd meglátod, beillik régi kuriának, minthogy hajdan az is volt. A porta végét szemmel alig látod be. Gyönyörű zöld, öreg és fiatal fákkal. Gyümölcs sajnos alig maradt. Május közepén dermesztő hidegek voltak, kegyetlen havazott. Tüzelőre eddig nincs gondom. Télre is könnyen beszerezhető. A kert egy nagy része be van veteményezve mindennel. Piacra Putnokra kell járni. Én még nem voltam. Megvöltünk, ahogy, úgy, ketten. Az a 300 Ft, ami megmaradt, hamar el is ment. Amikor elindultunk 2100 Ft-om még volt. Ebből kifizettem 575 Ft-ot a vagonra. Mariska nénédé és az enyémé meg a Bátor jegye 130 Ft, bor 120, piac, bolt, festékek, meszelés 200, otthon fuvar 120 Ft. Putnokról befelé 300 Ft. Így megy a pénz Az utazásunk elég gyorsan ment. Három éjjel és két nap ideértünk. Hideg volt egész úton. Főztünk teát. Hatvanban egész éjjel tologattak örült módra nagyokat löktek rajtunk. Kedd este pakoltunk vagonba és szerdán reggel indultunk. Szolnokon időztünk fél kettőig. Hatvanból indultunk csütörtök hajnalban. Miskolcon 11-től este 9 óráig. Éjjel egy óraker értünk Putnokra. Amikor is útnak indultam Bátorral a sötétben az állomást megkeresni. Alig találtam rá. Ott mondták, reggel ki kell korán pakolni. Én elmenetem azonnal hajnalban fuvaros után. Akit apuka már meg is fogadott. Mivel Miskolcra táviratoztam neki. El is felejttem, Bátorral Újszásztól baj volt, rengeteg. Odahaza vett ugyanis Mariska néni egy hasas nyulat, és ő ezt bekebelezte szőröstül-bőröstül. Aminek a következménye az lett, hogy a vagonban rájött a hamar, és nem bírt tőle szabadulni. Amikor meg a vonat megállt, a zsinetet nem engedhettem el. Ő pedig fa irányában nem tudta elvégezni. Na aztán volt kinja szegénynek, míg végre a cókók legtetetejébe intézkedett. Főként a fotel esett áldozatul. Szerencsére csak a huzatja. Hatvanban aztán elég idő volt szabadon háromszor, négyszer is intézkedett. Addig attól kellett tartanunk, hogy kinyában már megmar. Rengeteg szórt nyeltünk mellette.

Már Putnokról nehezen jött a kocsin. Állandóan a lovakra akart rohanni, míg végre leszálltam fél úton és gyalog jöttünk. Estére értünk Kelemérbe. A kutyák majd lehúztak. Akkor éjjel meg volt kötve. Tovább aztán szépen megbarátkozott. Mindenki csodálta. Gyönyörű példány. Az úton is szerette mindenki. Negyedik nap éjjel aztán eltűnt a kutyám. Tehát tőle is meg kellett válni. Sok volt a gyanús érdeklődő. Elcsalták-e? vagy hazaindult, nem tudom. Mindenesetre azóta még szomorúbb vagyok.

Most pedig visszatérek leveledre. Írod, ott akarsz lenni Kécskén, ha jössz, nem sietsz haza, pedig még az otthonod ott van, ahol a szüleid. És ha behívna katonának hamar, még időd sem lesz köztünk lenni. Ha jöttök haza, hát arra kérlek, szerezzetek kötött üveget, még Szóráthék is adnak majd. Istvánka hazaviszi. Hozzatok 5-5 liter bort. Jót és olcsót. Most pedig Zoltánkám még egy fontos. Nagyon udovarias itt a tanács társaság. Megtudták a buszban apukától, hogy te tanár vagy,

és azóta ostromolnak: gyere haza, azaz Kelemérbe tanítani. Ők mindent megtesznek. 120 gyerek, 2 tanító van. Rád bízom, fiam, jössz-e. Addig ne dönts, hátha megszereted a helyet. Igaz, református község... (...)

*

Szintén Kelemérben íródott 1953. november 16-án az alábbi levél. Én előzőleg néhány kiló örölt fűszerpaprikát küldtem nekik, amit ők némi haszonnal árusíthattak. A fűszerpaprika (mint állami monopólium) árusítása büntetendő cselekmény volt abban az időben, ezért a csomagra tartalomként azt írtam: gépalkatrész. Édesanyám örült a küldött paprikának, de aggódik egészségemért. Szüleim, akik soha nem foglalkoztak földdel, most megpróbálnak gazdálkodni. *Kínlódna tovább.* Érdeklődik Kláriról, szerelmemről. Szorgalmazza az öcsémel, rokonaimmal való kapcsolattartást. Beszámol nyomorúságukról, rengeteg kiadásukról, kínlásukról. Még mindig reménykedik, hogy a közelébe kerülök.

Drága Nagy Fiam!

Napok óta halasztom az írást, pedig biztosan várod a csomagot. Megkaptuk a „gépalkatrészt”, sejtettük mindjárt, mi lehet. Azonban Te szörnyű nagy költségbe verted magad, mink ugyanis zöldpaprikát kértünk, és mivel elkéztünk, már nem is vártuk, (...) de már gondolkoztam rajta, és ha jó lesz, kétszerre vagy háromszorra az árát megküldöm. Nem tudom, tényleg 200 Ft-e vagy több, és kellemesebb meglepetést nem is csinálhattál volna. Most, ha megkezdődnek a disznóvágások, eladok belőle, csak még nem tudom, mennyiért. Kécskén 40-50Ft volt litere, bolti ára 64 ft kg-ja. Egyébként roppant türelmetlenül várom leveledet, fiam. Örökké balsejtelek kínoz, csak már december lenne. És a gyomrod hogy van? Tényleg hízol? Rendesen eszel-e? Hallottam a miskolci utadról. Ugye, ugye baj lett, nem vigyáztál magadra, eredj az orvoshoz föltétlen. Pénzbe nem kerül. Hallgass rám, és íj mielőbb. Itt semmi újság. Két hold föld be van vetve búzával nekünk, és kínlódunk tovább. Most szemet kell vennem 300 Ft. Öcsi pénzéből elvettem 200 Ft-ot. 26-án helyre teszem. Ez 500 Ft. Ennyit hoz apuka. Vesziünk neki ruhát, sapkát, cipő is kellene. Kosztra pedig, amit én keresek szűken elég, amíg engednek dolgozni. Néha rettenetesen kimerülök. Örült forgalom van. Mindig sok a ráérő nép, és egy sem siet. Szabni csak éjszaka tudok. Zoltánkám, még karácsonyig írunk majd, de azért kérlek, ha hazajössz eredj be majd Lacikához az egyetemre. (Miskolcra. F. Z.) G/111/E/16 cím, és hozd haza, mert ha nem jönne, meg is halok. Másnap mehet is vissza, hisz közel van. Na meg itthon is lehet tanulni. Hisz ezért élek még, hogy néha-néha láthatlak benneteket. Én nem mehetek hozzátok. Hozzád nincs mód. Gyere mielőbb Kécskére közelebb, de vigyázz. Ne tegyenek ki a tanyára. Klára (kécskei szerelmem, F. Z.) mit küldött a csomagban? Tán fényképeket. Az ám, írj Mártának (volt vadászpilóta felesége, unokanővérem, F. Z.) a géptok ügyben. Tán oda küldik Pestről. Úgy emlékszem 150 Ft lesz, én azt gondolom, ha meggondolod, hogy jobb helyen szeretnél lakni, eredj egész nyugodtan, te tudod, hogy jobb. Írj hamar. Édesanyád.

*

1953. október 28-án keltezett levél egy csomagban érkezett, édesanyám annak örül, hogy mégsem vonultattak be katonának. Mellékesen arról is szó van, hogy édesapám ingázó munkás. Ilyen akkor már a fél ország. Előbb „fakaruszon”, teherautóból átalakított fűtethetetlen buszon, később vonattal jár be új munkahelyére, az ózdi nyomdába. Reggel fél négykor kel, délután hatra hazaér. Mielőtt édesanyám levelét idézném, édesapám egy ekkortájt írott leveléből mutatnék be egy részletet. Arról ír, hogy jó volna közelebb kerülni hozzánk, mert akkor nem kellene mindennap hajnalok hajnalán (úgy is mondhatnám, hogy éjszakának „vadján”) 3 óra 40 perckor kelni, és 8 óra helyett 12-13 órát távol lenni otthonomtól. Nem beszélve a fűtetlen kocsikról, amikben hetenként háromszor-négyszer részünk van. Öcsém az egyetemi ösztöndíjából néha nem tudja kiváltani a vacsorát, de már tud venni egy-egy ruhadarabot.

Drága Nagy Fiam!

Oly rég várt lapod megjött. Mindig éreztem, hogy valami nincs rendbe körülöttem. Féltem és imádkoztam. A jó Isten meghallgatta. Egyelőre megmenekültél, Csak az a tudat fáj, hogy úgy vonultál be, mint egy árva gyerek, De minden jó, Zoltánkám, ugye, ha a vége jó? Nyugodtabban alszok és várom a karácsonyt, és akkor mindenről beszélünk. Soha olyan örömteljes levelet nem kaptam, pedig mindig írsz valami kellemeset.

De térjünk az anyagiakra. A dobozban van szalonna. Nem sok, de jó. A sült disznóhúst, a titkárék küldték kóstolónak. A hurka elromlott volna. A pálinkát használd jóegészséggel. Kisüsti, házi, varrtam érte. A kalácsot kávéval fogyasztod, az jó szárazon is.

Nem különben egyéb is, a mézes. Zoltánkám, a paprikát próbálok értékesíteni, és mihent (!) pénzt csinálok belőle, küldöm. Te tudod, még nehezen megy. A disznóvágás még később kezdődik. Akkor talán jobban kell. Gyönyörű piros és finom. Elseje után megyek Öcsihez. Az elvett pénzt most pótolom vissza, tudniillik, az övéből vettem, amit kapott 800 Ft-ot. 7-én itthon volt. Nem volt más pénzem, ami kell, és útiköltséget adni. Mostani fizetésből a 800 a szénvétel lesz, és nincs tovább. Remélem karácsonyig lesz munkám több. Írjál! Az órát azért nem küldöm, mert igen nagy szolgálatot tesz. Hajnalban csörög. ½ 4-kor kel apuka, és alszik nyugodtan. Hagynom kell. Majd viszed. Egyébként jól vagyunk. Öcsi most az angol-magyar mérkőzés előtt fogadott a komákkal és vesztett, mégpedig egy 6 Ft-os csokoládét. Pedig a vacsorát megint nem bírta kiváltani. Levontak megint (...) 30 Ft-ot. Itt a házzal várunk, majd csak lesz valami.

Öltözik a gyeregem. 900 Ft-os lódent vettünk. 130 Ft-ért köpenyt. Most spórol nadrágra. Sínadrág kéne. A 800-hoz 200-at teszek: ruha, cipő tán lesz, sapkája sincs meg kesztyűje (se).

Bezárom levelem, mert még máma sok van hátra. 8 óra este, én nem szoktam korán feküdni sosem. Apuka igen. Ma félórát késett a busz, tegnap 1 és 1/2 órát, és mi lesz télen? 15-16 fok a hideg erre, nappal sem enged. Sok szeretettel csókol édesanyád és hála a jó Istennek megmenekülésedért.

*

1953. karácsony előtt írta édesanyám egy levelében, hogy készül a karácsonyra, s akkorra még hús is kerül az asztalra. Akkoriban ez nagy dolognak számított, s nem csak nálunk.

Igyekszek jó karácsonyt varázsolni. A jó Isten megsegít, tudom. Apuka is nagyon várja. Húst oly ritkán eszünk, de akkor lesz.

*

1954. április 4-e ünnep volt. Ekkor kellett megünnepelnünk, hogy az oroszok elfoglalták hazánkat, megszálltak bennünket, megfosztottak szabadságunktól. Mégis a felszabadulás napjának nevezték hivatalosan. Ekkor írta édesanyám az alábbi levelet Kelemérből. A levélpapír a nyomdánk papírárjegyzékeinek egyikéből került ki, de mindkét oldalára lehetett írni. A levél újabb költözési tervről számol be. Most meg Kelemérből Putnokra szeretnének áthurcolkodni, hisz onnan, vasút lévén, könnyebb a bejárás apukának Ózdra. Aztán hír jön kécskei szerelméről is. A rokonok meg házasodnak, szülnék. Enyhül a diktatúra, már földeket is vesznek az emberek, az államosított házakat tulajdonosaik visszavásárolhatják. Néhány pohár bor után még mosolyogni is tudnak a szüleim.

Drága Nagy Fiam!

Vasárnap van, fekete vasárnap. Közeledik a húsvét, az a szép ünnep, amikor a család össze szokott jönni. Nem tudom, újra találkozunk-e? Vagy a sors, ez a kegyetlen, ezt is megtagadja tőlünk.

Most április 4-e, vártam Öcsikét, reméltem, hazajön, hisz neki egy ugrás. Nem jött. Kértem, írtam neki. A múlt szombaton voltam Miskolcon. Szerettem volna neki venni rövid ballonmadrágot, zipzáras inget, de nem volt. Szombat volt. Neki volt 200 Ft megspórolt pénze, adtam hozzá 100-at, majd megveszik. Mártával Mariska néniék itt voltak. Hozott sok minden ennivalót, nekem egy

cséh gyártmányú cipőt, gumitalpú, finom. A Mártáé volt, 60 Ft. De szegény apukának már nem bírom a nadrágját megfoltozni, még mindig azt mondja, nem is kell neki. Ha lát egy jó ruhát vagy kelmét, mindig azt mondja: olyan kéne a gyerekeknek. (...) de mikor ő azt mondja, lehet, csak tőlem függ, de én félek belemenni. S ezen naponta feleselünk. A helyzet a következő: Van egy eladó ház Putnokon. Több is, de ez beköltözhető lesz, de csak augusztusban. Már most ő ezt le akarja előlegezni, Andrásnak a mienket eladni. Persze a differenciát, mivel ezért többet kapunk, megforgatni és jövedelmeztetni. A ház, amit néztünk Putnokon, Juhász kőművesé. Udvara nincs. Szép kis lakás, és 18 000. A mienk 25 000. De a sok sallang. És olyan hosszú idő, három hónap. Viszont a helyzet majdnem tarthatatlan. Ketten keresünk, és sajnos nem találunk, oly kevés. Mit tegyek? Apuka zaklat újra. Én várnék még őszig, de az ingatlan ára meggy fel rohamosan, és akkor azt a 18 000-et nem adják. Egyrészt máris rebesgetik, a magunkéért pedig nem kapunk aránylag többet. Kécskén a Feketék mellett, ahol Zajzonék laknak 60 000-ért kelt el. Na, apuka hallgathat. Ha várunk egy évet, hát bizony jobban járunk. Nem várt. Még arról is ír, hogy a nagy házából, akiket kiköltöztettek, visszamehetnek. Már Dankó néni is otthon lakik. Ami inkább téged érdekel. Úgy látom akcióba lépet a jónép. Nősíteni akarnak. A Klárikáról egyetmást, ha még érdekel. Szép a kislány, elhiszem. Egyet fájlal állítólag: keveset írsz neki. A lányok, tudod, elvárnak többet. És úgy mondja, mindent megtesz a kedvéért. Talán még pedagógiai főiskolára is elmegy. De te ugye lemondta a Kécskére való helyezéséről. Kértelek én is, szerettem volna, de különben írt neked Ilus néni. Azt írja: amit nekem írt levelet, majd azt egyszer megmutatom neked, bizonyára nem lesz neked közömbös. Te fiam, őszinte fiam voltál mindig. Most is kérlek, ilyesmit előbb velünk tudasd. Oly kevés örömiünk van. Legalább egy levéllel szerezhetsz örömet. Vagy olyan nehéz ezt megtenni? A táviratot megkaptuk. Apukával jót mosolyogtunk az aláíráson. Igen találó a „nagyobbik gyerek”. Ezt ő szokta mondani. Ugyanakkor hozattam nekünk egy liter bort. Már karácsony óta nem is láttunk. Nevettünk, mert megártott. Éjjel fáj a gyomrunk, fejünk tőle. No, a kécskeiek kinevetnének érte, nem való nekünk már inni. Egyébként fáj mindig a háta apukának. Ennekem a szívem ritkán fáj, de rettenetes fáradt vagyok. Mindig szedem a csillapítót, mindig szeretnélek látni. Javult-e a testsúlyod, jól vagy-e: Eszel-e? Mit vettél? Rettenetes, hogy nem mehetek hozzád, de remélem ősszel megvalósul ez az álmom. Akárhol leszel, apuka is mindig biztat. Egyébként a búzaföld elég szép, azaz szépen átvészelte a nagy telet. Nemsokára ültetjük a krumplit, kukoricát. Ha a Mindenható ránk tekintene, jó termés kéne. Hallom, Kécskén vásárolják nyakra-főre a földet, szőlőt. Kocsérról is írtak. Ilus néni és Potyi irántad melegen érdeklődik. Veszekszel-e még a gyerekekkel. Jól viseld magad, írja. Egyébként nagyon boldog, mert a kertben az ibolya bimbózik. Agnest megkérte valaki. Ilus néni nem akar hallani róla. Ági is vigyorg, csak rajta nem tud mit szólni (?) máskülönben. De az a baj, hogy Potyi beteg. Belső bazedovja van, ami által a szíve fáj. Hegyi levegő kéne neki. Én írtam mindjárt, hogy jöjjön hozzánk el ide, ennél gyógyítóbb helyre nem is mehetne. Még nem válaszoltak. Szegény Ilus nénéd olyan kétségbe van esve, hogy írjunk neki kimerítően, hogy vagyunk, hogy élünk. Ha hazajössz, sok érdekes levelet olvashatsz. Bagóék is írtak újra József napra. Az apuka hozzájuk írt levelét remek irodalmi műnek minősítették. Potyit várom. Istenem, hogy látom el, mint beteg vendéget. De jó az Isten, velünk lesz. Mert ugye, aki szeret segíteni, azt a jó Isten is megsegíti. Böske néniék úgy vannak, ő december óta most kelt fel, a kis Kati már nincs náluk. Lola még mindig fejőstehén. (Hozzá fordulnak a rokonok anyagi segítségért. F. Z.) Ibolyának másik babája lesz. Program-gyerek. Nem akarnak luxusautót. Mariska néniék disznót vágtak. Vettek motorkerékpárt 10 000 Ft-ért, valami cseh gyártmányt. Gabi bátyád lánya májusban esküdik. Hogy itt mi újság? Különös nincs. A kondás felesége fűbeharapott. Szegényt szívszélhűdés érte a legelőn. (A további rész hiányzik.)

*

Az alábbi, füzetlapon szakadozottan fennmaradt levélen nincs dátum, de valószínűleg 1954 tavaszán keletkezett. Nehéz helyzetük alig enyhült, a gedájuk ellátja ugyan őket tejjel. Édesanyám ismét érdeklődik Kláriról, reméli, hogy elveszem. Úgy érzi, nem készített föl

bennünket elég alaposan az életre. Villamosítják Kelemért. Megy a pénz a föld megmunkálására.

Drága Nagy Fiam!

Negyedik hó 6-án érkezett leveledre már válaszoltam. (...) Voltál-e Kécskén? Remélem, igen, ha már haza sem jöhetsz. Kibékültél-e Klárikával. Ne félj, őt is szeretni fogom, nem vagyok én olyan rossz, ha titeket nem jól neveltelek is. Látod fiam, azért mindenért nagyon sokra becsüllek benneteket. (...) Nagy újság van. Két szép gedánk (!) született. Még a hátam most is fáj, ha lehajolok (...) mert fejni kell az öreget. Na, meg vezetik a faluba a villanyt. 1300-ba kerül. Másnak kevesebb, a parasztoknak. Lesz rádió. Öcsi csinálja, csak a pénz kevés hozzá. Most a földdel vagyok elfoglalva. Kétnaponként voltam kukoricát ültetni (!). A búza is szép. De hideg van erre. 26-án nagy hó esett. Most szántásért fizetek, jön a villany első részlete 130 Ft. (...)

*

A következő levél valószínűleg 1954-ben kelt Kelemérben. Elnyűtt ruháinkat még egymásra testáljuk, de már tudunk venni is néha-néha újat. Nagy dolog volt ez. *Ez már a megvalósult szocializmus!* – szoktuk mondani némi élccel. Édesanyám a varrogatásból szerez valami kis pénzt továbbra is, ha akad munkája, de legjobban a bérbe vett községi három hold tartalékföldben bizakodnak. A napszamosoknak is varrással fizet. Jóságokat nevel. Már vendéget is mernek fogadni, bár nem úgy, mint a háború előtt, amikor szinte mindig akadt a házunkban látogatóban egy-két rokon. Figyeli a helyi pletykákat, és beszámol róluk. Kezd önellátó lenni. Istenbe vetett erős hite nem engedi, hogy elcsüggedjen. Én már második éve Bátyán tanítottam, s a nőülés problémája, a *kit kéne elvenni* kérdése foglalkoztatott. Ebben az életkoromban „váltam le” igazán szüleimről, amit azzal is demonstráltam öntudatlanul, hogy egyre ritkábban számoltam be magamról levelekben.

Drága Nagy Fiam!

Nagysokára végre újra írtál. Annyira nyugtalanított hallgatásod, hogy már egy táviratot akartam meneszteni, hogy felébresszelek. Fiam, mért teszitek amúgy is megviselt idegeimet ennyire próbára? Most is, mint a múltkor, egyszerre jött meg leveled Öcsikéével. Tehát dupla öröm. (...) Lacika érdeklődött tőlem a szürke ruhád felől. Te ugyan nem írtál róla semmit, s így, gondolom, meggondoltad. Most pedig még egy kérdést megkockáztatok. Erre mégis válaszolj. Tudom, itthon van a ballon nadrágod. Ugyan pecsétes és elég fakó, azt gondoltam, te ugyan Öcsire testálltad, én pedig jobbnak láttnám, mivel Öcsi most vesz rövidnadrágot, tehát édesapádnak átalakítanám, ha ugyan nem szűk neki. Nagyon-nagyon nincstelen. Még ugyan nem tudtam rábeszélni. A nyárra lemállik róla az utolsó. Hogy nagy baj, tudom, de meg fogod érteni. Túlságosan nem részletezem, majd szóval. Csak annyit: a múlt évben Lacikának sok minden kellett. Tudod, hogy állt. Azt is tudtad, az apuka fizetése csak tüzelőre kellett a télen. Az az én kis szerény keresetem a kosztra. Már most jön a nyár. Keresetem jóformán semmi. Nincs szezon, vagyis pénz semmi. De mégis azt hiszem: tudod a föld... Ettől várok, azaz várunk mindent. Apuka szegény olyan boldog reménnyel van telve. Ha sikerülne a termés. Én vállaltam mindent. Ezt nem is remélte, a harmadik holdat is. Sajnos most késve mindenki. Ugyan beültettük kukoricával, babbal, mákkal, tökkel. Két asszony, apuka meg én dolgoztunk rajta. Csehország határán van, a tanácsháza felé. Gyönyörű hely. Napszám, vetőmagot levarrom, az is valami. Krumplit vettem 100 Ft-ért. A múltkor voltunk apukával megnézni a búzát, az elég ritka, de szép. Na, még ültettünk napraforgót a szélibe, mivel be kell adni 4 kilót. Egyéb beadás mind búza. Átváltottam búzára 72 kg. Kölcsön 210 kg arató és géprész. Na most ott kimarad egy negyed része üresen, mivel kézzel lett vetve, na meg nagyobb két holdnál, de két hold van beírva. És ezt a részt én magam két nap beültettem kukoricával, babbal, tökkel. Ez illegális. Nem baj. Ki is kelt szépen. Mehetünk kapálni, csak hozzák a sok varrni valót. Ja, igen a napraforgó ültetés után (?) apukával először kaptunk egy kis ízelítőt. Persze délután mentünk ki. Égzengéssel és széjjel hatalmas zápor a nyakunkba. Nem messze van ugyan, de hazáig áztunk. Azóta csak egy kis izomláz, részemről

halálos kimerülés. A Jóisten velünk van. Holnap hétfő, megyünk gordonyozni, azaz acatolni a búzába hárman. Most 26-án fizetem a szántást. Kb. 140 Ft. Villanyszerelés 130, apukának egy ing, mert sajnos csak egygel van egy szószerint. Most pedig talán már írtam is, jön Kocsérról Potyi. (Unokahúgom. F. Z.) Írta a héten. Csak a Jósten tudja, hogy látom el, az valahogy majd meglesz. Csak tik is jönnétek már, hogy ne unatkozzon, szeretném kellemessé tenni neki a nyaralást.

Zoltánkám, tudom, várod az apuka levelét. Sajnos őt hamarabb megcsigázza a paraszti munka, mint még engem. Csupa nátha, és ami még nagyobb baj, fáj a szeme, vérbe van. Most akart írni vasárnap sokat neked. Mihent lehet, ír. Ennekem a fogaim fájnak nagyon. Nem baj. Mindent értetek. Hátha az ősz hoz valamit. Istenem, ha termés lenne! Az idő hideg. Volt ugyan sok eső. De mi lesz, ha nem sikerül. Fiam, te tudsz imádkozni. Tedd meg, ez az utolsó tét.

Talán írtam, eladtam a két gidát 100 Ft-ért. Fát vettem 150 Ft. Most kel 20 kis csirkém 23 tojásból, újra ültetetek. 6 Ft-ért adnak egy naposat, én felnevelem. Sokat. Ugyan itt baromfivész van. A gida három és fél liter tejet ad. Újság nem sok van. Esetleg: a titkáréknak megint lány született húsvétkor, Darai tanítóéknál újra fiú. A postamesternőt elhelyezik, férjhezment. Itt a marhát még most hajtották ki először. A berzencei szilvafák háromnegyed része kifagyott. Az orgona most bimbózik.

Fiam, én ugyan írok egyet-mást, te viszont keveset. Különösen a lány-ügyedről, Tudod, hogy nekem mindenről lehet beszélni. Édesanyád vagyok. Egyébként Kécskéről mindenről tájékozva vagyok. Két levél van itt, ha érdekelne, el is küldeném. Vagy, ha hazajössz. Én csak azt mondtam, te ne beszélj le a további tanulásról, a diploma mégis valami. Esetleg legyen pedagógus Klári. (Orvos lett. F. Z.) Az rövidebb idő. Az meg csacsóság, hogy nem bízol benne, hogy túl szép lány hozzád. Hát te mire becsülöd magad? Hol az önértet? Te nem egy buta parasztgyerek vagy. Sőt! Ehhez tartsd magad! Ők tudják, mit csinálnak. És ha ruhát veszel, vigyázz, egy szabót kérj meg, vagy válassz, vagy a Pannát (későbbi feleségemet, F. Z.), be ne csapjanak. Öcsike jön 29-én. Elsején behívják katonának. Te mikor jössz? Szép a kertem, és Andrásé felibe, mert bekeríti tövissel. Gyümölcs nem lesz. Az itteni igazgatót a zádori buszból egy asszony meg akarta verni, mert a fiát megütötte az iskolába. Írjál fiam sokat! Őlel Édesanyád.

*

Megint egy dátum nélküli levél az újkécskei iparostanuló iskola segédlevelének hátoldalán. (A segédlevél a mi nyomdánkban készült.) Kiderült, hogy a keleméri föld nem hozta azt a termést, amit vártak, sőt 900 forint ráfizetést jelentett. Újabb nagy változás. A terv megvalósult. Szüleim Kelemérből Putnokra költöztek, a patak utcájába, ami mára szinte teljesen cigányteleppé változott.

Drága Fiam!

Tudom, nehezen érted meg az én firkálásomat, amit utóbbi leveledben is írsz. Apukát kértem, írjon, de tudod, milyen kényelmes, na meg éppen elfáradt jobban. Vasárnap reggel bement Putnokra, hogy a ház-szerződést aláíratja az eladóval, na meg Berecékkel. Ezek nem ellenkeznek. Tehát az ők nevükről (!) egyenesen megy az András nevére. Nem ellenkeznek. Zoltánkám, hogy jobban megértsd, megpróbálom értelmesen megmagyarázni, esetleg nem úgy mint apuka, de mégis.

Eladtuk a házat 30 000 Ft. Ez titok a tanács előtt. Vettünk 25 000-ért Putnokon. Kifizetett érte András 20 000-t azaz húszezret. Ötezer pedig november elsején, a beköltözéskor ad minekünk. Minekünk pedig ötezer forintot ad. (!) Ebből kifizessük (!) Berecétet, de ezer forintot meg az adót meg a kamatot. Aztán marad az ügyvéd, 700 Ft, és vagy át kell mindjárt iratni a putnoki házat, vagy veszünk malacot. Létesítünk egy kis tőkét, ha lehet. A ház elég kicsi. Áll négy helyiségből. Padlós szoba, köves konyha, ami lehet előszoba, konyha, kamra, ólak. Egy hosszú kert, kis udvar, villany. Kút az utcán van. Három darab gyümölcsfát látok. Már kapnának érte máma 28 000 Ft-ot. Ha eladnánk, beköltözés november elsején. Ezek Pesten vettek házat 60 000 Ft-ért.

No, már most újra megpróbálom részletezni a terméseredményt, addig is, míg Apuka ír. Akkor se lesz ugyan se több, se jobb. Szóval tudom, átlagos rossz termés gabonából. Termett nekünk öt mázsza

negyven kiló. Ez éppen kifutotta a búzába való kiadást. Kölcsön búza: két mázsa tíz kiló. Aratás, két mázsa (beadás és a géprész). Érted már, Fiam? Most pedig a pénzkiadás. Volt rá a szántás 300 Ft, vetés, boronálás 300, búza hazahordása 200, gépléskor vacsora 100 Ft. Tehát ráfizetés 900 Ft kereken. Ebbe maradt 50 kiló búza és ocsú. Azonban a babszüret is megvolt. Kb. 50 kiló bab lett tisztán. Apukával megszenvedtünk érte. Meleg volt. Taligán hoztuk haza száraztul. Kukorica is lesz, de az nem olyan szép, mint ígérkezett. A csirke döglük. Nem baj, fiam, majd csak helyre vergődünk idővel. Ne félj, neked is könnyebb lesz, ne ess kétségbe, hogy kevés a tudásod szellemileg, többet pihenj. Kisebkek legyenek a terveid (!) egyelőre. Adósságod ne legyen, arra vigyázz!

*

1955 májusában írta édesanyám a következő levelet. Ír itt a levéltitok-megsértőkről. Más leveleim valóban nagyon lassan jutottak el haza, s ezért feltételeztük, hogy cenzúrázzák. Aztán ír a nyomorról, ami mégis jobb a háborúnál. Pedig tán mindegy, hogy melyik emészti el az embert, a háború vagy a nélkülözés. Amikor a szabadságról „filozófál”, már a hivatalos propaganda hatása érződik édesanyám szavaiból. Még hogy „szabadság”? 1955-ben?

Drága Nagy Fiam!

Leveled megkaptuk, amit régen vártunk. Ugyanis most elég hamar ideért. Dátumod szerint 3 nap alatt. Ha jól tudom 23-án adtad fel, és 26-án itt volt. Már a dátumot pontosan nem tudom, mert a leveled Apuka zsebében van, ő pedig május elsejei órségen van a nyomdában. De azt pontosan tudom, hogy 3 nap jött. Úgy látszik, azok a pribékek most nem késleltették. Tudod, gondolkoztam, és Te is gondolkozzál, nem olyan lehetetlen, hogy a levéltitok sértegetők a barátaid valamelyikében keresheted, akik pusztán kíváncsiságból teszik, de az is lehet, hogy megbízásból. Én ugyan, fiam, nem is kívánom, hogy sokat írj, különösen olyat ne, amin ők csemegézhetnek. Egészséged, hogyléted érdekel. Az anyagi helyzetről tudom jobb nem beszélni. Hiszen az bánt, hogy nem vagyok ott veletek. Messze vagy és nem segíthetünk, mert mi is csak őrlődünk. Mit akarnak ezek tudni? Hogy még táncolunk örömiünkben a jóléttől, hogy még lassan pusztán kenyérből sem ehetünk eleget. De hát nyugodjunk bele, mert hisz fontos a szabadság. Emlékszel, amikor azt mondtam, csak egyszer együnk egy nap inkább, csak ne legyen háború. Pedig tán mindegy, hogy melyik emészti el az embert: a háború vagy a nélkülözés. És mégis azt mondom: ne szóljunk semmit, minden jobb, mint a háború. Várom (...) a nyarat, akkor újra feltámadok. Jöttök haza, és hogy Anica (menyasszonyom, későbbi feleségem, F. Z.) jöhet-e, az csak természetes. Ha Te meg akarod hívni, mi szívesen látjuk. Az anyagiak meg majd megoldódnak valahogy. Akkor már lesz zöltség, lehet legelni (persze a gedának), könnyebb lesz főzni. Egyébként vágunk 2 hét múlva. Ahogy egy két éves kislány mondta a szomszédban, terebélyesedik erősen a szőke poca. Két kotlósom ül már. Egyik a nappaliban (ez egy kis túlzás, hogy nappali, F. Z.) költ is csibét. Tehát jön a tyúk-gólya is. Hogy még jobb hírt is írjak, amint mondtad, a jó Isten a tavasszal megküldte az én egészségem is. Ez valami csoda. Megenném a vasat is, és tán meg is híznék, úgy érzem. Lacika 2-án volt itthon. Jön május 26-án egy pár napra, aztán lesz a vizsga. Kellene neki egy ing, de most már van egy kevés munkám, lehet, hogy veszek. Más újság nincs. Miskolcra nem mehetek december óta. Onnan sem jönnek. Még Mariska nénéd sem. Félnék a szegény rokontól mind. A húsvét nagyon szomorú és csendes volt. Nagypénteken voltam templomban. Abban bíztam és bízom, hogy a jó Istent sem hagyod el, hisz ő velünk van mindég. (!) Az Ördög cica megvan. Sovány, bogarászik. Az idő most már itt gyönyörű. Oly szép a tavasz, hogy nem érdemes szomorkodni. Apuka minden fizetéskor hoz egy kis virágot is, de nem dalolja hozzá, hogy nem tudok én neked csak virágot adni. Úgy is tudom. Most már sok minden jót kívánok, és szeretettel csókol Édesanyáid és Anicát is üdvözlöm és várom: Apuka

*

Putnok, 1956/12. Ez az alábbi levél keltezése. Nyilván házasságkötésünk, szerény lakodalmunk után született. (Jellemző, hogy templomi esküvőnket éjfélkor, csak a pap

barátunk meg két tanú jelenlétében mertük megtartani.) A levél előzménye valószínűleg az volt, hogy a lakodalom alkalmával én a népi írók ideológiájának szellemében bíráló megjegyzéseket tettem Ibolyáék (jómodú unokatestvéremék, F. Z.) városias, a falusiakétól eltérő viselkedésére. Édesanyám néhány mondata jól jelezi az akkori idők általános szegénységét, az én könyvszagú felfogásomat, s még írói hajlamomra is céloz.

Drága Fiam!

(...). Zoltánkám, kezdem megérteni, hogy tényleg szörnyű ez a kaszt-rendszer: pesti, úr és falusi paraszt. Hát te is ilyen elfogult vagy? Hát csak a parasztember, hát más nem küzd az életért. Hát apuka meg más szegényember mit eszik? Pástétomot? A gazdálkodó embernél, hogy bizonyos időszakokban nem érnek rá főzni, azt elhiszem, de nem éppen azért, mert nincs. De vannak emberek, akik mennek dolgozni éhen, és hazamegy, és nincs semmi. Vagy megy a boltba és vesz egy kg krumplit, ¼ kg zsírt, ½ kg lisztet, mert azt a fizetést, amit legtöbb ember kap, csak úgy oszthatja be. Még bab sincs, mert nem kell egy liter 5 forintért.

Hiányzik neked az élettapasztalat. Kevés helyen fordultál még meg, így pedig sohasem lesz belőled író. (...)

*

Levelezésünkől kibontakoznak szétszórt családunk mindennapjai az 1950-es évek elején. Az ország általános helyzete, a társadalmi feszültségek szülik a levelek elkeseredett mondatait. Sokan megírták már, hogy az általános nyomorúság, a kíméletlen terror mennyire hozzájárul az 1956-os forradalom kirobbanásához. A forradalomnak mi, vagyis a családunk, vidéken élvén, csak szemtanúi lehettünk, de öcsém a miskolci egyetemen belekerült annak forgatagába. 1956. október 25-én, az első megmozdulások hatására azon melegében kezdte írni nekünk beszámolóját, amit alább idézek, majd Putnokon fejezte be. A levél azonban csak a forradalom bukása után érkezett meg. Körülbelül ekkortájtban kaptuk meg édesapám beszámolóját is. Előbb ezt mutatom be. Érdemes összehasonlítani az 59 éves édesapám és 21 éves öcsém levelét. Édesapám a maga keserű élettapasztalatával sokkal visszafogottabban ír. Nem mer lelkesedni. Fél, hiszen őt tizenkilenc után a fehérek meg a csendőrök, negyvenötben meg a kommunisták verték már félholtra. Íme, édesapám 1956. november 12-én kelt levelének részlete:

Kedves Gyerekeim! Próbaképpen írom e lapot. Ha megkapjátok, jó, ha nem, arról sem tehetünk. Putnokon csend és nyugalom volt és van. Itt Ózdon volt egy kis „ribillió” okt. 29-én hétfőn. Három ember lett a „népitélet” áldozata. Borzalmas volt. Én ugyan nem láttam, de szemtanúuk elbeszéléséből tudom, hogy előbb félholtra verték, majd lábuknál fogva akasztották fel az illetőket. Miskolcon egy héttel előbb hasonló események zajlottak le nagyobb méretben. Édesanyátok kétségbe volt esve Öcsiért. Szerencsére a tanítás ott is megszűnt, így öcsétek is hazajöhetett. Azóta itthon van. Nem is megy vissza, csak ha a tanítás megkezdődik. Édesanyátok azonban még mindig nem nyugodott meg. Nagyon a szívére veszi a szomorú események sorozatát. Sajnál mindent és mindenkit. Emberileg ez érthető, de az a baj, hogy ezzel ő saját magának nagyon sokat árt. S a legnagyobb hiba: nem hallgat az okos szóra.

Végül pedig az öcsém élménybeszámolója.

Kedves Zoltán és Anica! Az egyetem történetében példa nélkül álló események zajlanak le mostanában itt nálunk is. Hétfőn kezdődött a diákszemlélettel. Nem írom le, azt látni és hallani kellett volna. Szervezett, az egész országra kiterjedő egyetemi mozgalom egyik igen fontos mozzanata volt ez. A negyedéves gépészek 11 pontos követelését fogadta el viharos lelkesedéssel egyhangúlag az éjjelig tartó parlamenti ülés. Másnap 600 példányban ment az ország minden részébe ez a memorandum. Még most is gépelik a mi számunkra. A fő fejesek ellenzik, és igyekeznek leszerelni bennünket, de a di-győri munkások is velünk vannak. Tegnap este Gerő beszédén annyira felháborodott a társaság, hogy azonnal ki akart menni tüntetni. Legalább egy kisebb fajta Pest lett volna

belőle, de a városi párt főgórék olyan ügyesen leszerelték a lelkesedést, hogy csak éjjel vettük észre, hogy jóvátehetetlenül elszalasztottuk a legcélszerűbb időpontot. Becsaptak bennünket. Lefoglalták az összes pesti vonalat, Pestre és Veszprémbe küldött küldötteinket elfogták, s még nem tudjuk, mi van velük. Tele vagyunk nyomozókkal, megjött a tüntetés-tilalmi rendelet, zúg-morog mindenki, de a karhatalommal még sem áll ki senki. Legalább is egyelőre. Forr a világ... Ma reggel megjött a hír: megalakult az új K. V., élén Gerővel. Nesze semmi! Olaj a tűzre. Újságokat nem engedték megjeleneni, mert benne a 11 pont és a parlament teljes anyaga jött volna. Pestről semmi hír, még újság sem jött. Ma még lehet valami.

Ebben a percben érkezett a hír: statárium van, és Miskolcon fegyveresek őrzik a „rendet”, várnak minket a puskacsó elé. Ezt is megértük. Köszönhetjük ezt a Gerő féle parancsnoknak, meg annak, hogy tegnap este bedőlünk városi pártbizottság kiküldöttjének. Öt darab párttitkár agítált bennünket, hogy ne menjünk be, s nem mentünk. De ha ide ki mernek jönni még egyszer, baj lesz.

Ezt a levelet s a gépelt példányokat ma már nem lehet elküldeni. Mindent megszállt az ÁVO, és senki sincs biztonságban. De majd valahogy eljuttatom. Miskolc rokonszenvez velünk, de a főfejek ellenünk akarják uszítani őket. Tegnap este főlesküdtünk a népre, de már széthúzás van. Már vannak „jófiúk”, akik nem látnak tovább az orruknál.

Késő délután folytatom. A helyzet már (vagy ismét) rendkívül feszült. Leírhatatlan, milyen felháborodást váltott ki a ruszki vérengzés. Mi is küldünk táviratot, de azt nem fogják a rádióban felolvasni. Már a tanársegédek, oktatók is teljesen mellettünk vannak. Gyűlést nem lehet tartani, de a parlament vezetősége határozatot hozott. Ha a táviratot nem fogadják el, a köpniáló Gerő nem lép le, holnap sztrájkolni fog Diósgyőr. Ha ez nem sikerül, akkor sincs még veszve minden, de akkor már kevés a remény. A hejőcsabai úton reggel golyószóróval várták az egyetemistákat. S most olyan hírek jönnek, hogy Pesten egyetemistákat lőttek agyon, akik zászlót vagy követelést vittek. S ha ez igaz, akkor több mint sok.

Most jöttem haza Miskolcra. Estefelé elhatároztuk, hogy bemegyünk szimatolni, hogy mi a helyzet. Semmi nem volt. Azonban alig hogy beszálltunk a buszba (aminek viteldíját 1 Ft-ra szállították le 1,50-ról, hogy befogják a szánkat), kb. 20 autó katona (ruszki vagy ÁVO-s) egy sereg ágyú, lőszeres, gépfegyveres, stb. végigvonult a városon ki Győrbe. A katonaság megszállta Diósgyőrt. S alig értünk ki Hejőcsabáig egy sor T 34-es, néhány páncélautó golyószórókkal meg egy csapat ruszki arccal az egyetem felé vonult fel. Teljes készenlétben. Vigyáznak ránk, nehogy elfelejtjük, hogy „demokratikus” államban élünk. Íme, milyen jól megtanulták ők a fasiszta módszereket, hogy leleplezték magukat, hogy megmutatták az egész szovjet imperializmus igazi arcát. Leközpésre sem méltó, amit művelnek. Az egyetemi pártvezetőket már le se köpi a társaság, pedig igazán jóindulattal közeledtünk feléjük, a párt talaján állva, csupán a magas pártvezetőket akartuk leváltatni. (Nem akartunk sem jobb- sem baloldali restaurációt.) A városi pártbizottság embereit pedig egyszerűen utolsó csirkefogóknak nevezik, akik egy kicsit is gondolkoznak. Gyalázatos dolgok történnek. A ruszkiakra nem számítottunk, így már minden veszve van. De az új rendszer is csak ruszki szuronyokra támaszkodva lesz képes fennmaradni ideig-óráig. Hacsak a mi 11 pontunk leglényegesebbjeit meg nem valósítják. De arról már egyelőre lemondhatunk.

Ma este itt megkezdődött a tüntetés. Egyelőre csak kis méretekben, de lehet, hogy nem is lesz nagyobb. Kijöttek ide hozzánk, hívtak, tartsunk velük. Nem mentünk. Ezt aránylag helyeslem. Kissé csöcselék társaság volt, és okatlan vérfürdő lett volna. Miskolcon különben már volt egy kis mozgás, leállították a ruszkiakat. Kiszúrtak egypár autógumit, megvertek néhány muszkát, stb. Háromezer ember gyűlt össze az utcán. Mi azonban nem akarunk vérfürdőt, ellenünk uszítanak a várost. De parlamenti harc lesz a győriekkel együtt. Küldöttség megy Pestre azzal, hogy addig Borsod megye sztrájkol, amíg Gerőt, Pirost meg egy néhány közutálatnak örvendő senkit vissza nem hívják, el nem küldik a fenébe. És még néhány más.

A politikát kezdem ismét megutálni, de ez már részletkérdés. Ilyesmik történtek Miskolcon, de eredmény még nincs. Azért harcolunk tovább, harcolgatunk, de ez már szerintem csak utócsatározás.

Eddig a mese. Irtó álmos vagyok, a mai nap már úgymint befejeződött. Magyar vér folyt Pesten ruszki kezek által, ez elég volt egy életre tanulságnak.

1956. 10. 28. vasárnap

Itthon folytatom, Putnokon. Tévedtem. A harc nem utóvédharc volt, hanem a kezdet kezdete. A tüntetést végrehajtottuk. Miskolcon nincs ruszki csillag és címer, sőt nincs ruszki, és szervezett ávó sem.

Csak röviden. Csütörtökön kb 50-ezer ember és 2000 egyetemista gyűlt össze az egyetemen. Viharos tüntetés volt. „Ruszki, mars ki!” „Segítséget Pestnek!” „Rákosit a Dunába, Gerőt, Pirost utána!” stb. jelszavakkal. Azután irány Miskolc, s nem maradtak csillagok. Nagyon nagy vonalakban így volt. De a harc ezután kezdődött. Pénteken reggel a nép az ávó elé vonult, és az elfogottakat követelte vissza. A válasz sortűz és kézigránát volt. Ez volt egyben Borsodban az ÁVO önkéntes halálos ítélete is. Délben már az ávós főparancsnokság ott lógott a zenepalota előtti szovjet hősi emlékművön, az ávó épülete pedig fölrobbantás előtt, iratok elégetve a munkásoké. Felfegyverzett munkáscsoportok cirkáltak a városban, ávóست kerestek. A sajtó, rádió Miskolcon az egyetemistáké és a munkásoké. A hatalom a Munkástanácsoké és az egyetemi Diákszékeségé. (Eddig a levél.)

Ezt a levelet már csak november 4-e után kaptuk meg Bányán. Titokban mertem csak néhány rokonnak megmutatni. Azt mondanom sem kell, hogy csodálatos módon hiányoztak a borítékából az egyetem sokszorosított röpcédulái.

A rendszer nem szűnt meg, csak újracsomagolták.

„Az, mikor mind a kettőnek jó, az a legnagyobb boldogság a világon”

Balázs Lajos néprajzkutatóval Mirk Szidónia-Kata beszélget

– Ha az átmeneti rítusokról esik szó, sokunknak Arnold van Gennep vallásantropológus neve ötlük fel legelőször, akinek rítuselmélete 101 éve jelent meg. A több évtizedig visszhangtalan elmélet csak a múlt század második felében vált vallásantropológiai kulcsfogalommá, napjainkban már legtöbb társadalomtudományban ismert terminus technicus. Ha valaki néprajzsként vagy antropológusként az emberi élet fordulóit, átmeneti rítusait kívánja tanulmányozni, akkor elsőként van Gennep könyvét veszi kezébe. Ha valaki viszont a magyar nyelvterületen akar e témával foglalkozni, nem kerülheti meg az Ön műveit sem, hiszen a nagy előd modelljét alapul véve mutatja be a csíkszentdomokosi születéshez¹, házassághoz² és temetkezéshez³ kapcsolódó szokáselemeket, szokásfunkciókat. A három monográfiát követő szintetizáló kötet⁴ újszerű elméleti megközelítést is kölcsönöz a témának, hiszen míg van Gennep az emberi élet nagy fordulóit elsősorban biológiai és társadalmi elmozdulásként értelmezi, addig Ön úgy vélekedik, hogy az ember nemcsak biológiai és társadalmi lényként éli meg sorsának nagy változásait, hanem egész emberként, bonyolult lelki-világával, érzelmeivel, szorongásaival. Ez a lelki, spirituális együttes nem más Ön szerint, mint a kultúra, és azt vallja, hogy a szokáskutatás népünk műveltségének ezt a területét is fel kell tárja.

Az első három monográfia közel három évtizednyi munkát foglal magába. Nemrég jelent meg a negyedik monográfia, mely a csíkszentdomokosi társadalom nemi kultúrájáról, erkölcséről szól.⁵ Mikor született meg a könyv gondolata, mikor vált céltudattossá a gyűjtés?

– Nem föltétlen egy tudatos, inkább véletlen találkozás vetette fel, vagy hozta közelképbe számomra azt a felismerést, hogy a paraszti társadalom és paraszti közösség fennmaradásának rejtélyét megértendő, nem elég a három sorsforduló kutatása, ismerete, mert sokkal gazdagabb az a titokzatos belső energia, amit most a szív működéséhez hasonlítanék, hisz szüntelen lüktetésével eme közösség testét, életérzését, eszmeiségét, életviteli érdekeit folyton feszültségben, készenlétben tartja. Fel kellett tehát ismernem azt, hogy a születés-házasság-halál között létezik egy megkerülhetetlen lelki és spirituális anyag, amely össze is köti, irányt is szab és mozgásban is tartja a közösséget. A nemiség az az energia, amit

1 Szeretet fogott el a gyermek iránt. A születés szokásvilága Csíkszentdomokoson. Monográfia. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 1999.

2 Az én első tisztességes napom. Párvalasztás és lakodalom Csíkszentdomokoson. Kriterion, Bukarest, 1994.

3 Menj ki én lelkem a testből... Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson. Monográfia. Pallas-Akadémia, 1995.

4 A vágy rítusai – rítusstratégiák. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 2006.

5 Amikor az ember nincs es ezen a világon. (Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009)

nem lehet megkerülni, de főleg az az energia, ami által ellenőrzés alatt, egyensúlyban lehet tartani a három sorsfordulót, hogy ne billenjen el olyan irányba egyik se, ami előbb-utóbb anarchiába, a paraszti közösség bomlásához vezet.

Én azért csodálom a népi kultúra keretén belül a szokásrendszernek, a szokásvilágnak az értékét, mert iránt szab, törvényt szab (a szokások a mi törvényeink!), meghatározza az *igent*, s meghatározza a *nemet*, mikor mit szabad és meddig szabad elmenni benne, hol kell megállni. Felfedeztem, megértettem azt a zseniális paraszti ráérzést, hogy a nemiség közben tartása, ellenőrzése nem más, mint a család, az egyén és a közösség életerének az ellenőrzése, közben tartása. Megvédi az egyént és a közösséget a deviáns jelenségektől, a maga kontroll- és figyelmeztető eszközeivel határt szab minden olyan jelenségnek, ami a közösség erkölcsi és szervezési mechanizmusainak lazulásához vezetne.

Van 15 esztendeje tehát, hogy felbukkant a téma, s akkor már a mindig aktuális sorsfordulók szokásának kutatásával párhuzamosan egyre tudatosabban kezdtem rákérdezni a nemiség jelenségeire. Rájöttem arra is, hogy mennyire erőteljesen jelen van az emberi élet minden szegmenseiben, s arra is, hogy mennyire kedvelt beszédtema. Noha látszatra az intim szféra kultúrája és erkölce, de mivel mindenki mindent kibeszél valakivel, így az intim világ teljesen egyedinek tűnő jelenségei is közösségi kultúrává válnak, mert beforgatódnak, mint szántáskor a mag, a közösségi tudatba. Mindenki tudja mindenkinek mindenét. Akár példát is említhetnék: az egyik asszony panaszkodik a szomszédasszonyának, hogy valami baj van vele, az alsó felével, valami zavaros váladék jön ki belőle, s az mi lehet. Mire a szomszédasszony egyből azt kérdezi, hogy voltál-e az uraddal az este. Igen. Jólesett-e? Nem. Na, hát, akkor attól van: *zápul maradtál*. Akár egy orvosi vizsgálat sémájának is tekinthető, amikor egy egyszerű kikérdezés alapján azon nyomban meghatározza a diagnózist, s azt is, hogy miként kell kikezelni.

Egymásnak elmondják, megbeszéljük, kibeszéljük. Rendkívüli alkalom erre a vasárnap délutáni vagy ünnepnap délutáni kapu előtti padokon folytatott beszélgetés, melyeknek 70%-a erről szól. „Annyit nem imádkoztunk, s egyéb dolgainkról annyit nem beszélünk, mint erről” – mondja az egyik asszony. Domináns témája mindenfajta összejövételnek, legyen az közös munka, találkozás bárhol. Előbb vagy utóbb, de inkább előbb, előkerül. Így és ennek köszönhetően – annak ellenére, hogy az intim szféra tartományába tartozik – a közösségi kibeszélés révén minden normává válik, mindenre van példa. Akár úgy is felfoghatnám, hogy mindennek van egy mitikus előképe, valami valakivel mindig megtörtént. Mindig tudnak hivatkozni valamilyen példára, főleg ami a családon belüli beszélgetést illeti. Ha gyermekek vagy fiatalok vannak jelen, sose mondják, hogy te ne hogy ezt csináld, hanem ne hogy úgy járj, mint X.Y. Örökké a példákkal élnek, s azzal sugallják, hogy azt kerüld el.

– *Az előző három monográfia az emberi élet legritualizáltabb, leginkább látható részeit mutatják be. Ezzel szemben a nemiségről inkább mint biológiai, lelki folyamatról beszélünk. Értelmezhetjük-e a nemiséget átmeneti rítusként?*

– Az átmeneti rítusoknak – én inkább sorsfordító rítusoknak szoktam nevezni – azt az alapelvét vettem analogikusan alapul, hogy megváltoztatják az egyén sorsát: valamiből átviszik valamibe. Ezért sorsfordító. Aki a világra jött, elvágták a köldökzsinórját, soha nem éli a korábbi állapotot; a leány férjhez megy, nem lesz többé leány, ezt a házasságkötő rítust már nem élheti át még egyszer, akkor sem, ha elvált. Általában menyasszonynak nem lehet többé felöltözni, a legénynek mirtuszt a mellére nem lehet tűzni.

Úgy gondolom, s követve a felgyűjtött anyagot, úgy látom, hogy a nemiség, a nemiségre való hajlam és az erotika, előbb mint spirituális, majd mint lelki, biológiai jelenség mindig megváltoztatja az ember személyiségi jegyeit, kisgyermekkortól fogva folyton

mássá válik. Megismerkedni a nemiség jelenségével elsődlegesen lelki sávon történik. A gyermek, különösen a paraszti társadalomban, mikor három nemzedék is egy térben lakott, óhatatlanul tudomást, legalábbis felületes információt szerzett a nemiség bizonyos dolgairól: hallgatóság, fülelőzés, leskelődés révén, amiből aztán az lett, hogy az ő érzelmi világa egyféle tapasztalati tudással gyarapodott. A gyermekek, a serdülők, a fiatalok egymás közti beszélgetései, illetve az ott hallott impressziók által kialakul egy még gazdagabb kép a nemiségről, ami adott esetben annyira megváltoztatja a lelki világát, hogy már nem számítható annak, aki volt azelőtt. Egy másfajta spirituális világba vitte át. Végigköveti az embert egész élete folyamán, a nemiség mindenképp nagy szerepet játszik az átmenetekben. A serdülőből ifjú lesz, nála már megjelenik a vágy is, hogy ki is próbálja; a fiatalnak számító (18 évet betöltő) ember legény lesz, házasulandó leány, eljegyzik egymást. Ezeket mind-mind nemiség kíséri, és mind-mind a lelki élet területén hoznak olyan fordulatokat, amelyekre nem gondolt, amelyeket nem érzett, nem tapasztalt az előző időszakban. Tehát az ember láthatatlan arculata változik, törvénytörően meg-megtorpan, aztán megy át valamiből valamibe. A nemiség mint ilyen megkerülhetetlen, az ember felemelkedésében korban, fizikai növekedésében, a kedélyállapotában, a másikkhoz való viszonyulásában mind-mind megmutatkozik mint másság. Nem egyik napról a másikra, de rövid idő alatt lejátszódik. Példa: a *szégyenvirág* első jövetele, ami annyi feszültséggel és néha még traumával is jár, mert nagyon sok leányka ma sem tudja, hogy mit kell tenni, ezt mi váltja ki, hogyan kell kezelni ezt a jelenséget. Az első havi vérzés megjelenéséről van szó. Kitől tudja meg: anyjától, barátnőjétől, szomszédasszonytól, vagy a nagymamájától? Megtudja az anyja, megsiratja, nagyon érdekes ez a megsiratás, szintén jelez egyfajta átmenetet. Azért siratja meg, hogy ettől fogva másfajta gondoknak néz elébe, másképpen kell vigyáznia rá. Ma már nem engedik be a táncba a szülőket, haragszanak, korábban is haragudtak, de a szabály az szabály volt, és el kellett fogadni. Az anya szemmel tartotta a leányát, mert tudta, hogy ettől fogva szebezhetőbb, támadhatóbb, kikezdehetőbb, s ha a kikezdeségek eredménye van, akkor csakugyan megváltozik a sorsa, de a család gazdasági, társadalmi számításai is módosulnak. Ezek a változások ugyanúgy a jegyesség után is jelentkeznek. Aztán a házasságra való lépés: minden, ami addig tiltott volt, a társadalom által elvárttá válik. Tiltott volt, ugyebár, házasságon kívül nemi életet élni, az egész lakodalom pedig arról szól, s ebben radikálisan eltér a városi lakodalomtól, hogy tessék gyermeket csinálni: a pohárköszöntő, az erotikus étkek, az erotikus játékok, az ujjogtatások, mind-mind arról szólnak, hogy mostantól elvárt a gyermek születése. A társadalom fennmaradásához ez a garancia. Az is átmenetel, amikor megérik, főleg a férfiember, mint a gyümölcs, a lehullásra: torpanásai révén lassan-lassan felismeri a nemiségre való képtelenség külső és belső jegyeinek a jelentkezését, amikor tudomásul veszi, mert tudomására is hozza, leghamarabb a felesége, hogy lejárt az ideje. Az asszonyi társadalom élesen, gúnyosan reagálja le ezt a fordulatot.

Ennek az átmenetelnek gyönyörű, ám tragikomikus megfogalmazása a következő példa, mely mint beszédtema jelentkezik az asszonyoknál: „Hát, az enyémnek kezdett lejárni a betyársága!” Erre a másik azt mondja: „Az enyém is kezdett leszegényedni ezen a téren...”, s a harmadik: „Az enyém sem teszen nagy kárt már bennem.”

Másik példa: Vén korában is örökké ölte az embert a nyavalya, az asszony szidta, hogy: „nem szégyelled magad, alig tudsz menni! Külön ágyban aludtunk, de ő folyton kéredez-kedett. Tettettem, hogy alszom: aludjék, forduljon bé, vén számár, miben jár az esze. Mégis meggondoltam magam. Ha az Isten úgy adja, hogy ő hal meg előttem, engem bántani fog, hogy nem jártam a kedvében. Olyan örömmel csoztatott...”

Amikor az ember nemiségében változás következett be, az kihatott a társadalmi státusára is. A leány helyzete rendkívüli volt ebből a szempontból. A férfi helyzetét elég

felszínesen ítelték meg, a leány pedig – amennyiben a kereten kívül történt bármi is vele – beszédtemává vált, sokáig élt, és megmaradt a kollektív emlékezetben. Lehetne beszélni a szüzesség jelenségéről is, amire ma azt mondják felületesen, hogy arra már nem ad senki. Így van, s mégis így. Amikor a legényben a nemi kedv tombol, akkor persze, hogy nem számít, a lényeg, hogy elérje a célt, de ha a feleség az első éjszaka után nem tud elszámolni magával, akkor a sorsa meg van pecsételve. Minden egyes alkalomkor, főleg viták alkalmával, amíg élnek, az orrára veti. Még a szólásszabadságot is megvonták néhány esetben, anyós, após előtt sem szabadott bármilyen kívánságát elmondania, valamibe beleszólnia: „Fogd bé a szájad, mert olyan voltál!...” A fiatal házásban felébred az a tudat, hogy a feleségem nem volt szűz. Felvetődik, hogy az a valaki tudja, hogy én vettem el. Tehát egy olyat vettem el, aki korábban mással volt. Ennek a szégyene az, amelyik folyton felszínre hozza a korábbi félrelépését a leánynak, s erre mondják, hogy „a múlt nyári viháncolás ház mögötti sírdogálássá válik”.

Ezek a változások számtalan területen, vonatkozásban felbukkannak, tehát nem mondható el, hogy nem ad erre senki.

– A látható és láthatatlan szférának különbözősége mellett a nemiséghez kapcsolódó sorsfordító rítusok abban is különböznek a többi rítustól, hogy ebbe nem a családtagok, hanem mindig egy családon kívüli személy, barát, barátnő, koma avatja be. Milyen társadalmi kivetülései vannak ennek?

– Azt kimondhatom, hogy a parasztságnak nincs tételes didaktikája, és mégis van. Különös didaktika ez: az alkalmakat, a helyzeteket aknázza ki, használja fel az oktatásra.

Igazából az a sajátossága, hogy a szülő és a gyermek között ilyen természetű felvilágosító munka tételesen nem volt, vagy csak alig volt, és ma sincs. A szülő nem avatja be, mert szégyelli. Amit végigkövetek a könyvemben, a szégyen és a félelem érzésvilága komplexumának a megélése. Mind a kettő párhuzamosan halad a nemiség vonulásával. Bennünk volt az a buta félelem – mondja az egyik. A félelem és a szégyen, főleg a szégyen volt az egyik kemény nevelési eszköz. Említettem, hogy a szokások a mi törvényeink. Nem börtönnel, pénzzel büntetnek, hanem megszólással. A megszólás egyfajta stigma, pecsét, ami borzasztóan pírítja az embert. Ha többször megszégyenül a közösség előtt, kialakul benne az alacsonyrendűség komplexusa. S ez az a pszichés tényező, amivel büntetik a vétőt. Nincs maradása egyik közösségi formában sem. Nem tud már részt venni közösségi alkalmakkor az eseményekben, csak szűk rokonsági körben. Nem kergetik ki a közösségből, de morálisan sújtják. Ezt a fajta nevelési módszert alkalmazzák, amikor alkalmazzák a családon belül. Azon túl mélyen hallgatnak. Ez mintegy taszította, kilökte a gyermeket a saját családi szférájából egy másikba. Amúgy mindenki bárki gyermekének szolgált felvilágosító magyarázattal, ha hozzá fordultak, de saját gyermeke nem szólhatott, a gyermek a szülőtől nem kérdezhetett. Kétirányú volt, hiszen a gyermek félt kérdezni, a szülő szégyellte válaszolni. „Ha ilyet kérdezel, olyat kapsz, hogy a fogaidat lenyeled!”

Ez tartotta vissza és ez szabályozta ennek a dolognak a lényegét, magyarázatát.

S akkor felvetődik a kérdés, hogy a parasztyerek hogyan és milyen környezeti hatásokra ébred nemi tudatára, hogyan és kik által világosul fel és nevelődik a nemiség tekintetében?

Külön kitérek erre a kérdésre: Akkor ki végzi el a felvilágosítást? Az iskola? Kölcsönösen dobják a labdát egymásnak: szülő az iskolának, az iskola a szülőnek. Kiderült, hogy egyik sem végzi el, az iskolában sok esetben, mivel a biológiai könyvben az utolsó lecke, addig húzza a tananyagot a tanár, amíg ez lemarad.

Amint már említettem korábban, leskelődés, hallgatóság révén már van egyfajta felszínes tudása a gyermeknek a nemiségről. Később a hozzá hasonló korú, de lehetőleg egy kicsivel idősebb korúak társaságát kereste. A nagyobbak sem voltak (vegyük a gyermeket

és serdülő) sokkal felvilágosultabbak a nemi kérdés tekintetében, gyakran a gyermekeket mintegy kísérleti eszközként használták (nyári gyakorlat), vagyis kiprovokálták, rávették a kisebbeket, hogy mimeljenek egy nemi aktust. Otthon ők is hallgatóztak meg leskelődtek, de ezek mind sötétben zajlottak, éjszakai jelenségek voltak, itt viszont fényes nappal követhették végig. A másik nagyon jó alkalmat az állatok legeltetése jelentette. A faluközösségen kívüli térségben csak egymás között voltak, elindult a kísérlet, újra kipróbáltak helyzeteket, pozíciókat. Megfogták a leánykát, s megnézték, honnan nő ki a lába. A nemiség iránti érdeklődés megjelenésében az állatok párzása is nagy szerepet játszott; a közvetlen vizuális élmény sajátos módon alakította erotikus élménnyé a nemiségről alkotott halovány képet.

Míg a fiúk kíváncsisága a lányok nemi szerveinek meglesésére, arra, hogy „van-e ott szőr”, „kiszöktek-e a csicsei” irányul, addig a velük egykorú kislányok fantáziáját a szeret – nem szeret sorskérdés, illetve egy esetleges nemi aktus kérdése foglalkoztatta. A két alábbi erotikus gyermekjátékot (csak Csíkszentdomokoson találok meg velük) 10–14 éves lányok játszották társasjátékként. Az egyik az imolás játék, egyféle jósló, erotikus tartalmú, amikor gondolni kell egy adott fiúra, s a véletlenül alakult helyzetekből megtudni, hogy szeretet vagy nem szeret, vagy csak arra keltek neki... A másik a margarétás játék.

Külön kiemelnék egy harmadik, érdekes beavató játékot, a komaasszonyozást. Milyen remek iskolapéldája a beavatásnak, a valaminek a megtanulására! Aki ezt alkotta, mesterművet alkotott. Rendes házat rendeztek be nyáron általában az istállóban, s vasárnapként lakodalmast játszottak. Ki voltak osztva a szerepek: anya, lánya, fia, komája, szomszédja... Tudniuk kellett, s ha nem, egymástól megtanulták, hogy milyen ételeket kell vinni a „bubalatóba”. Milyen bölcs dolog volt! Mellékesen kitakarították az istállót, a fiúknak a katonaságról kellett beszélniük. Ilyenkor kiderült, ki figyelt jobban otthon, hogy miről is beszélnek a felnőttek.

Tehát elmondhatjuk, hogy az iskola részéről ma sincs elfogadható és egyértelmű beavató, felvilágosító munka, a család részéről sincs, elsősorban a hasonló korúaktól, azonos nemű felnőttektől kérhetek felvilágosítást.

– *A paraszti nemkultúra kutatása még mindig elhanyagolt része a néprajzkutatásnak. Ortutay már a 30-as években rávilágított e hiányosságra, Vajda Mária a 80-as években szintén „mérleget” készített. Az Ön munkája, mondhatjuk, előzmény nélküli, hiszen azóta sem született komplex monográfia e témában, a nemiség kérdése csak érintőlegesen jelentkezett a részkutatásokban. De nemcsak ezekben különbözik az előző kutatások jelentős részétől, hanem abban is, hogy a pozitivistá szemléletet és a leíró néprajzot a háta mögött hagyva, értelmező is.*

– Elsősorban abban különbözik az előző kutatásoktól, hogy az idealizált paraszti világ, az idealizált szerelem és nemi kapcsolatok helyett a megélt helyzetek, megtapasztalt helyzetek feltárására helyeztem a hangsúlyt. Ortutay valóban az 1930-as években közölte azt a tanulmányát⁶, és 50 esztendő telt el, míg a néprajzkutatás válaszolni próbált a kemény hangú bírálatra. Amúgy Ortutay is elsősorban a lakodalom és a párválasztás világában látta inkább megvalósulni a nemiség kérdésének kibontakozását. A 80-as években született meg az a kezdeményezés, hogy tudományos konferenciát szerveznek e téma köré, ennek kétkötetes termése jelent meg: *Erosz a folklórban (Erotikus jelképek a népművészetben)*; érdekes, hogy a belső borítón *Erotikus jelképek a néphagyományban* cím szerepel), *A szerelem kertjében (Erotikus jelképek a művészetben)*. Továbbá, ha csak rátekintünk a tartalomjegyzékre, akkor ilyen címetek olvashatunk, hogy *Szerelmi-erotikus szimbolika a népköltészetben*, *A szerelem képes nyelvéről*, *A szerelem témái a népmesékben*, *Erosz a jeles napi*

6 *A magyar parasztság szerelmi élete*. 1935.

szokásokban stb., ami azt jelzi, hogy a szerelem, az erotika, egyáltalán a nemiség, mindenhol a népi kultúrában, a folklórban másodlagos problémaként jelentkeznek.

Ennélfogva az Ortutay-féle felhívással szemben előlépés történt, de az Ortutay-vágy tulajdonképpen nem valósult meg. Sok mindent megtudott a néprajztudomány a nemiségről, népművészeti, folklorisztikai ábrázolásáról, de nem magáról a nemiségről. Így a nemiség egyfajta eszményített, idealizált jelenségként jelentkezik, és nem a maga tárgyi, szellemi, erkölcsi világában és megvalósulásában. Érdekes, hogy mennyire behatárolt volt a 80-as évek kutatása, hogy milyen keveset láttak meg a nemiségből mint kutatási téma, kutatási lehetőség. Szó sincs arról, hogy rávilágítottak volna arra, hogy például milyen óriási gazdasági-társadalmi szerepet játszott és játszik. Hogy nem lehet megkerülni, hogy gazdasági érdekek múlnak, semmisülnek meg vagy valósulnak meg a nemiség által. Ugye ismert, hogy a szülők tiltották akár a legényt, akár a leányt valakitől, mert nem hozzá(juk) való volt, vagy akartak valakit, aki ellenkezőleg, hozzájuk való. Hogy elérjék számításait, a nemiséget jelölték meg mint kivitelező eszközt és lehetőséget. („Azt csináld fel, mert közénk való.”) Tudták, hogy részükről nincs hajlandóság hozzámenni, „de ha felcsinálod, megszerzed, s vele együtt megszerzed a vagyonát is”. Korábban említettem, hogy az anya hogyan követte s vigyázta leányát. S mégis, adott esetben a gazdasági, társadalmi érdek úgy kívánta, hogy azt mondja: „ha kényszerget, hagyd meg neki”. Döbbenetes példák találkoztam még a temetkezés szokásvilágának vizsgálatakor is: meghal az anyós, a ravatal mellett, míg jönnek a gyászolók, a leány anyja már járhatja a szemét körbe, számba veszi, hogy mi is van, s azt súgja a leányának, hogy „aztán ha azt akarod, hogy te legyél a gazda itt, akkor va'egyszer meg kell hagyni az öregnek es”. Ha az idealizált, eszményített erkölcsiséget vesszük alapul, döbbenetes példa, hiszen az erkölcsi normának a feladásáról van szó. Az asszony később az öreghez is fordul: „magának ne legyen semmire sem gondja, a leányom mindent elintéz”. Az öreg nem ért a szóból: „Na jó, de hát, közbe nekem is kell fehérenp... Hát mondom, hogy a leányom mindent elintézi!”

Az idealizált világ helyett én a nemiség nyers és valós világába merültem bele. Azt, hogy én ezt el tudtam érni, abban valóban nagy segítségemre volt az előző három monográfia, melyek kutatása folytán megláttam és rájöttem sok mindenre, jegyzeteltem, s már készítettem a kérdéseimet. Túlléptem azon, ami eszményített, és beléptem a valós világba, a nemiség valós világába. Így született meg, lassan-lassan épült ki a könyv 23 fejezete, több mint 200 alfejezetre bontva.

Valószínű, hogy ha újravenném a kérdőívet, amit kidolgoztam, még volna kérdésem. Támadt is hiányérzetem, hogy még erre is, arra is ki kellett volna térnem.

Teljes komplexitásában közelítettem meg és nem szelektáltam, nem kerestem a valamit a valamiben, hanem a nemiséget a mindennapi létben vizsgáltam. Ebben más az én kutatási koncepcióm, s a megvalósítás is.

– A kutatási módszert, az oral historyt előző három monográfiájában is alkalmazta. Mégis mennyiben és miben különbözött ez a gyűjtés az előbbiektől? Nehezebb volt-e rávenni az adatközlőket arra, hogy életük intim szférájáról beszéljenek?

– Sokkal nehezebb volt, féltem – nem tagadom – én is a megszegyenüléstől.

Ebben az esetben még nagyobb hangsúlyt tulajdonítottam a mélyinterjúnak, még nagyobb teret adtam az adatközlők értelmezéseinek. Itt valahol Frazer intelmét követtem, tartottam fontosnak: a jelenségeket maga az adatközlő értelmezze, és azt tegyem ismertté, publikussá, nem azt, amit és ahogyan én látom. Én csak az értelmezés lehetőségét teremttem meg azáltal, hogy kérdeztem. Nagy munka volt a kérdések kidolgozása. Sokszor féltem a visszautasítástól, féltem attól is, hogy annak ellenére, hogy szelektáltam az adatközlőket, nem fognak tudni több kérdésre válaszolni. De szerencsére alig tudnék

példát felhozni arra, hogy ne tudtak volna. Ez egyféle válasz arra, hogy akkor buta-e a parasztember a nemiség kérdésében, ahogy sokan feltételezik, vagy éppenséggel kiművelt elme. Egy budapesti szexuálpszichológus írta, hogy „Jó lenne, ha az emberek mernének és tudnának a szexuális problémáikról beszélni”. Nos, az én embereim, úgy tűnik, eme állításnak tagadási. A könyvemben vannak olyan válaszok, amelyeket szívesen aláírnám magam is, mintha én írtam volna.

– *Közel negyven éve végez kutatásokat Csíkszentdomokoson. Aligha lehet olyan család a faluban, amelynek valamely tagját ne kérdezte volna meg. Pontosan hány embert vont be a kötetek készítésébe?*

– Az első, a párválasztásról, lakodalomról szóló könyvembe 300 személyt (180 nő, 120 férfi), a másodikba 39-et (30 nő, 9 férfi). Az utóbbiban 35 személyt szólaltatok meg, 40–80 év közötti embereket, ennek 65%-a nő. Valamennyi adatközlővel külön-külön 45–50 órányi beszélgetést folytattam, ami 1750 óra közvetlen emberi kapcsolatot, a megismerés és megértés páratlan élményét nyújtotta. Azért tudom ennyire pontosan, mert gyűjtési naplót vezetek.

– *Adatközlői előbbi köteteiben is megszólaltak?*

– Az interjúalanyok korábbi adatközlőim közül kerültek ki, azokból válogattam ki azt a 35-öt, akikenél úgy tapasztaltam a korábbi kutatások alapján, hogy intelligenciájuk magasabb, mint a többieké. Merthogy értelmezésre is vártam, számítottam tőlük.

– *Készített-e csoportos interjúkat, vagy csak az alany volt jelen?*

– Egy esetem volt a 35 közül. Rendszerint kipuhatóltam, hogy a személy mikor van magában. Egyszer nem jött be, s az a gyűjtés nem is sikerült: végig feszélyezett volt, noha az urát átküldte a másik szobába. Céduláimon megjegyeztem az alanyok interjú alatti lelkiállapotát is, azt, hogy mit mond jókedvéből, mi az, amit megkönnyez, megsírat, mikor ideges, mikor tört ki, hogy „mindent kérdezzem, csak ezt ne”. Az eset után megkeresett az asszony, mégiscsak kikíváncozott belőle, megegyeztünk, mikor menjek, amikor az ura nem lesz otthon.

Hiába, hogy egymás között elbeszélük, harmadik személy jelenlétében bezárkóznak.

– *Hogyan vezette fel a kérdéseket?*

– Ez kutatásaim külön titka, amit az évtizedek során kialakítottam magamban, magamnak. Mind a 35 alany ismert a korábbi évekből. A három könyv után bizonyos időre megszakadt a kijárásom, s mindenkihez mint régi ismerős tértem vissza. A sorsában bekövetkezett tudott vagy vélt fordulatokat előhoztam, érdeklődtem. Így közeledtem lassan-lassan mindenikhez. Fontos dolog volt az is, hogy tudnak-e korábbi könyveimről. Meglepődtem, mert még kritikus megjegyzést is kaptam, hogy az nem éppen úgy volt.

5-6-7 órát voltam egy-egynél, és rövid megszakításokkal végig beszéltek nekem. Nézésemmel s kérdéseimmel, visszaemlékezéseimmel megéreztettem azt, hogy érzelmi-leg és emberileg az ő sorsa engem érdekel, s az is, hogy amit én kérdezek, az számomra és a tudomány számára fontos. Lassan rátértem, hogy úgy döntöttem, szeretném folytatni a kutatást, és hézagossnak találom, hogy a szerelemről nem beszélünk, s arról sem, hogy hogy születtek a gyermekek. Ő, azt mondja, olyan rég volt! De elkezdtem kérdezni, ő, kérdezzem valami egyebet, azt maga jobban tudja. Én arra vagyok kíváncsi, amit maga tud. Közben kacagtunk is, vagy ezen-azon elbáncódtunk. Így lassan, lopakodó kérdésekkel nyertem meg mindeniket, s indult el a beszélgetés. Átlagban mindenkinél egy hetet töltöttem, s a második alkalomkor már természetesnek vette, hogy ott folytatjuk, ahol

abbahagytuk. Jót lendített a beszélgetésen egy-egy csésze kávé, amihez magam is hozzájárultam. Az első találkozás volt a nehezebb, míg behoztam a témát.

– *Voltak-e családtagok az adatközlők között?*

– Igen, volt példa arra, hogy két nemzedéket beszéltettem ugyanarról, de külön-külön. Ellenőriztem is ezáltal az adatokat. Vagy újránősülés kapcsán mindkét felet megkérdeztem. Ma is elkacagom magam, ha az egyik özvegyasszony válasza jut eszembe, ahogyan kiadta az útját az udvarlónak, közmondássá is vált azóta a faluban: „A pinámnak dolgot s a fejemnek gondot többet nem szerzek.”

A hűtlenség gyanúja merült fel egy másik esetben: kikérdeztem innen is, onnan is, de ellentétes nyilatkozatok születtek.

– *Mennyi ideig csiszolódott a kérdőív?*

– Külön egy esztendő felvett, amíg a 2120 kérdés összeállt. Elsőként azok a kérdések kerültek bele, amelyekre magamtól jöttem rá, amikor az előző témákat kutattam. A következő olvasmányaim alapján fogalmazódtak meg; itt kiemelném Ujváry professzornak a műveit, az erotika történetéhez kapcsolódó munkákat, Foucault könyveit, Vajda Mária tanulmányait, egyébként őt tartom a legelmélyültebbnek ebben a kérdéskörben, továbbá Nagy Olga írásait. A tárgykörhöz tartozó irodalmat olvasván folyton megfogalmaztam egy-egy potenciális kérdést. Azt, hogy hogyan rendezem el, akkor még nem tudtam. Eleinte ködösen alakultak ki a fejezetek, aztán letisztultak mind jobban és jobban, s a fejezetekkel együtt az alfejezetek is. A beszélgetések során folyton nőtt és szaporodott a tudásom. A fejezetek témái, példái irányítottak engem az alfejezetek kérdéseinek megfogalmazására. Sok időt vett fel, arról nem beszélve, hogy minden egyes kiszállásom után gazdagodott a kérdőív. Olyan jelenségek, kérdések merültek fel, amelyekre nem reflektáltam, nem is gondoltam korábban. Jól csináltam, hogy a gyűjtési nap után le is írtam a gyűjtött anyagot. Frissiben. Ha halogatom, az új kérdések jelentős részét elhullattam volna.

– *Milyen szerkesztési elveket követett? A monográfia első részében az emberi élet linearitását követve mutatja be a nemi élet tagoltságát.*

– Igen. Az elején úgy láttam a nemiség életbe való ágyazódását, mint a nagy folyót, amit a meder partjai maguk közt tartanak, irányítanak, követik. Ez a nemzedékek nemiség körüli békés vagy nyugtalan együttélésének időszaka is. Aztán a házasság idején mintha egyféle deltába jutna: szétterül, ágakra szakad. Az egy földél alá kerülés, az élettér változása, megosztása, az összeszokás, vagy annak ellenkezője, a munkák új elosztása, a menyecske teherbe esése stb. a nemiség számtalan problémáját generálja: a meztelenség szégyenétől, a hallgatóság, leskelődés félelmétől, a nemi önzésen, a meguntatkozás első jelein át a valami nincs rendben állapot megsejtéséig. Aztán a nemiség gyakorisága, a nemiség és munka összefüggései, a telhetetlenek, a kedvetlenek, a féltékenyek, a félrelépők, a nyomozási taktikák ravaszságai... A hajba kapó asszonyok, a falusi prostitúció, a névtelen levelek és pletykaságok, a társadalmi-gazdasági fordulatok és nemiség összefüggései, a nemiség forradalma, aztán alkonya... A szerelem lobogása, múlása, az özvegyek szerelme... A házi abortív praktikák és küzdelem a gyermekért, a nemi testről alkotott vélemények, ítéletek, a nemi élet titkai, hiedelmei, nemiségre serkentő anyagok... A deviancia változatai..., hogy csak tőszavakkal, és így is hiányosan érzékeltsem ezt a szerteágazást, melyen belül újabb elágazások jönnek létre. És én kötelességemnek tartottam, de szenvedélyemé is lett a minél többet meglátni, összefüggésbe hozni, körülbelül ugyanúgy ágaztatni könyvem szerkezetét, tagoltságát, mint amilyenek láttam magát az életet. Ugyan vannak kivételek, „a rendestől eltérő jelenségek”, de a nemiség mindenhol felbukkanó megnyilatkozásai, a már említett sajátos paraszti oktatási rendszernek köszönhetően, kulturálisan

tanultak, és együttesen alkotják a nemiség kultur- és erkölcsi arculatát. Ezt tekintem az olyan emberi közösség, mint a parasztság – akit mindig magára hagytak – nagy-nagy szellemi teljesítményének. Hogy még teljesebben válaszoljak kérdésére, elmondom, hogy a néprajztudomány még nem tudott érdemleges autonóm helyet biztosítani ennek a kultúrának, a kutatást még nem érlelte erre a szintre. Ezért, ne tűnjön túlzásnak, egyféle szakmai felelősséget éreztem nemcsak azért, amit közlök, hanem a közlés minőségéért, szerkezeti mintájáért is. Ezt erdélyi kutatóként többszörösen tudományetikai kérdésnek és feladatnak tekintettem, mivel egyelőre alig beszélhetünk kultúránkkal autonóm módon foglalkozó szakintézményről.

– *Külön fejezetet szentel egy erotikus játéknak, szokásnak, a hengergőzésnek. Mi a játék lényege?*

– A hengergőzés kérdése nem volt a fejemben akkor, amikor nekikezdtem a munkának, a kérdőív összeállításának. Jó példája annak, hogy az adatközlők is tudtak ihletni a kérdések kapcsán, hiszen ezek után kezdtem kutakodni, utána olvasni e témában. Olvasmányaimban, a titkot megfejtendő szándékkal, eljutottam ókori, keleti állattartó népek hasonló szokásaihoz. Boldog vagyok, hogy ez alkalommal is, akárcsak előző könyveim szokásvilágának kutatása során, felfedeztem valami különösét, csaknem egyedül kultúránk számára. Legalábbis ami rituális teljességét, spirituális gazdagságát illeti.

A tavaszi – április végén, május elején sorra kerülő – juhnyírás időpontjához kapcsolódó közösségi erotikus játékról, szokásról van szó, amit „szexorgia”-nak is nevezhetek. A nyírás harmadik napjára felérkeztek az erdőbe (legalóre) az asszonyok is étkekkel, italokkal megrakott kosarakkal. Evéshez, italozáshoz, mulatozáshoz fogtak. Egy adott hangulati fokon elkezdtek hengergőzni. „Mindenki más feleségivel, s ott essze-vissza.” „Elhögörültek bé az oldalon, ugye ott rikojtoztak, vinnyogtak, markolászták a menyecskét...” „Nem a saját feleségivel hengerészett egyik sem. Ki melyiket elkapta, de a másét. Volt, aki húzódozott, de annál inkább reagáltak az ilyenre.”

– *A közösségi ünnepi szokások jelentős része a termékenység előmozdítását és a gazdasági termékek mágikus védelmét hordozza magában. A földön való meghengergőzésnek mágikus jelentései is lehetnek?*

– Ebben a játékban én egy archetipális összefonódás maradványát, a nő és a föld évente ismétlődő fúzióját látom, ami nem akármikor, hanem a vegetáció, a gyeperkenésének idején történik, vagy a nyári napforduló hetén, amikor a fű növekedését mágikusan próbálják serkenteni.

Én a paraszti társadalmat a legpragmatikusabb közösségnek tartom. Mindenben felfedezi a pragmatikusságot, ebben a játékban is, hiszen abban volt érdekelt, hogy jó termés legyen, mert attól függött a minőségi állattartás. A természetnek ezt a fajta adományát mágikusan kell elindítani, kiváltani: megforgatni az asszonyi testet az éppen serkenő gyeperkenés, az emberi termékenység erejét, kisugárzó örömét átvinni az érintőleges mágian keresztül a földre. Nem véletlen, hogy Szentdomokoson nyáron is csinálták ezt, mert nyáron, Szent Jánoskor lelassul a természet ritmusa, tehát szükség van a természet egyfajta serkentésére.

– *A vallomásokban többször is elhangzik, hogy mindenki más feleségével hengergőzött. Tulajdoníthatunk-e egyfajta szelepfunkciót a szokásnak, a farsang végi karneváli jelenségekhez hasonlítva?*

– A hengergőzés a bujaságnak egyfelől nyilvános s mégis egy sajátos formája, eszköze. Ki van találva, hogy senki sem a saját feleségével hengergőzik. Ha analogikusan vesszük az esztendő évfordulóit, nagy időt behatároló időszakait, akkor egyértelműen

fellelhető benne a farsang végi felszabadult multságok, mulatozások, a mindent szabad lehetőségei. A közösség olyan – szintén – időzáró alkalmakat talált, amikor fel lehetett szabadítani az erőket. Ennek a zsilipjei, ahogy maga fogalmaz, szelepjei, én azt mondom, a biztonsági szelepjei, nem a saját feleségnél vannak, hanem annál a másik asszonynál, akire vágyott a férfi, s az asszony is viszonzotta, de „sohasem kerülhettek egy helyre”. A játék szabadsága folytán az emberek megszeghették büntetlenül a tilalmakat. Itt nem nemi beavatásról van szó, hiszen a játék szereplői egytől egyig házasemberek, hanem, amint már említettem, a termékenység elindulásának serkentéséről, s egy sóvárgott nemi vágy beteljesüléséről.

– *Élő népszokásról beszélhetünk, vagy már csak az emlékezetben él?*

– A juhnyírás keretintézménye volt ennek a játéknak, ami megszűnt a kollektivizálás-kor. De később a pityókaszedés befejezésére időzítették. Tehát megszűnt az egyik kerete, találtak egy másikat, s amikor a kollektív pityókaszedés is megszűnt, akkor maguk szerveztek közös szórakozási, kikapcsolódási, kulturális helyzetet, s azt gazdagítják ezzel a játékkal. Nem feltétlen csak a tavaszra, hanem nyár közepére (Szent János), őszre, más munkavégzésre is időzítettek hengerzőzést. Az új helyzetben a vasárnapi kirándulások képezik a keretet, amikor baráti körök, csoportok elmennek ki az erdőre, vagy egy faluval lennebb. Evés-ivás után valaki elkialtja magát, hogy az idén még nem hengergőztünk. Azt is mondhatnám, hogy a székely önszerveződés szabadidőre is kiterjedő gyönyörű példája a hengergőzés. Talán ezért élő népszokás.

– *A csíkszéki falvakban sokfelé élt a juhnyíró kaláka, s az azt követő ünnepség szokása, amikor az asszonyok a férfiakkal rituális játékot űztek (gondolok itt például a csíkmenasági kormozásra), de más vidékeken is felbukkan (Magyarlóna). Felvetődött-e Önben a hengergőzés további kutatása, párhuzamainak feltárása?*

– Kutatási attitűdömet leginkább a gereblye-ásó metaforával jellemezném. Gereblyével gyorsan, nagy területeket lehet megmozgatni, a felszínről könnyen össze lehet gyűjteni a könnyű dolgokat. Én a gereblye helyett inkább az ásót választottam, amivel nem lehet akkora területet átfogni, csak kisebbet, de azt mélyebben.

Szóval a könyvemben érintett témák közül szívesen visszatérnék éppen a hengergőzés kérdésére is. Az egész Kárpát-medencére kiterjesztett kutatási téma lehetne, fel kéne gyűjteni a variánsokat, mert meg vagyok győződve, hogy egy gyönyörű mítosz kerekedne belőle, ha legalábbis ezzel a mélységgel közelítenék meg. F fiatal kutatóknak is tudnám ajánlani a témát, hiszen erről szívesebben beszélnek az emberek, mert nem feltétlenül érint személyesen valakit. A téma ilyen irányú továbbgondolása óriási munkát, rengeteg időt igényel. De magyar népünk ősi kultúráját, természet- és világszemléletünk mitikus eredetét hozná felszínre, szóval valami olyasmit, amire a nagy kultúrák (indiai, egyiptomi), nagy népek a XXI. században is büszkék. Az nem véletlen, hogy a sportvilágversenyek, olimpiák nyitó és zárórendezvényeit, műsorait ezekre építik.

– *A nemiség ellenőrzése, a szabályok kialakítása, a rend megteremtése a közösség identitásának része. Milyen funkciója van ennek a normarendszernek ma a faluban? A megváltozott körülmények mennyire befolyásolták a nemiség kultúráját, erkölcsi rendszerét?*

– Sok mindenben megváltozott. A társadalmi, gazdasági, politikai élet fordulatai nagyon befolyásolták és meghatározták a baráti, erkölcsi normákat; megváltoztattak, felszabadítottak tilalmakat, amelyekről hallani sem akartak korábban. Most meg tehetetlenül nézik, szemlélik, elbeszélik, nyugtazzák, nem tudnak változtatni rajta.

A kollektivizálás a mezei munka, a földművelés hagyományos rendszerét megváltoztatta, ami a nemiség területére is kihatott. A városra való ingázás, a nők munkába állása megszorította a családi konfliktusok, a válások számát.

1990 után a leglényegesebb társadalmi változás a külföldi (főleg magyarországi) munkavállalás. Akár tragikusnak is felfogható a helyzet.

A férfi-nő viszonyában szintén egy lényeges fordulat következett be. A férfiak jelentős része Balánbányán dolgozott, hamarabb elhaláloztak, s kialakult egy nagyszámú özvegy-asszonyréteg. Ezek önállósultak, s ennek következtében kialakult az egyedülálló férfiak csoportja is. Ezek az asszonyok élnek egyfajta társasági életet, a férfiak csalódottan nyugtázzák ezt a helyzetet. Az italozás az az erkölcsi és fizikai erodáló tényező, ami a rosszhoz, a devalválódáshoz vezet. Az asszonyok közül többen mennek most ki, mint a férfiak közül, főleg idősek gondozására vagy bébiszitternek. Meglepően sokan vannak, annyian, hogy váltják egymást: 3 hónapra megy az egyik, utána váltja a szomszédasszony vagy komaasszony. Most már ők hozzák a pénzt a házhoz. A férfiak jelentős része valahol a perifériára szorult, ők, akik egykor családfők, a falu vezetésében részt vevő emberek voltak, enyhén elsúlytalanodnak. Tovább tart az erózió, ha egyedül maradnak a háztartásban, ha nincsenek gyermekeik, nincs, aki törődjön velük. Az asszonyok feltalálják magukat nyelvismeret nélkül is különböző idegen országokban (Izrael, arab országok). Gondolt volna valaki erre? Az asszonyok ma már nem leányként – mint régebb a XX. század elején –, hanem meglett asszonyként mennek cselédnek.

A társasági élet új jelenségeként jegyeztem fel a 80-as években, hogy szűkebb társaságoknak zártkörű filmvetítéseket tartottak, marosvásárhelyi vagy székelyudvarhelyi videósok szex-, illetve pornókazettákat vetítettek. Ez kihatott egyaránt a gyermekkori szexuális érdeklődés alakulására, a házasság előtti nemi életre és a felnőttek társadalmára is. A gyermekek, főleg a serdülők, a látott dolgokat ki is akarták próbálni. A felnőttek szexuális szokásai is megváltoznak, a hagyományosnak számító pozíciók mellett újakat is kipróbálnak (néha erőszakkal is ráveszik az asszonyt).

1990 után robbanásszerűen elszaporodtak a szexlapok, nem beszélve a tévéműsorokról, videofilmekről, melyek meglékeltek a korábbi erkölcsöket. Érdekes jelenség az is, hogy a Magyarországon munkát vállalók komájuknak, szomszédjuknak ezeket hozták ajándékba. Összeültek, elkacarástak fölöttük (naptár, gyufásdoboz).

Vallás és nemiség viszonyában is változott a helyzet. Az egyház egész sor kompromisszumra kényszerül. Sok erkölcsi normát feladnak, mert ha nem, hátat fordítanak, elmennek máshova. Ismeretes, hogy állapotos menyasszony nem állhatott az oltárhoz, ma kénytelenek összeadni őket. Válságos a helyzet, hiszen nem egységesek a normák, a szabályok: amit tilt az egyik pap, azt a másik megengedi.

Az itt felsoroltak mind-mind közösségi beszédtemák, a legtöbbel szemben tehetetlenek, nem tudják már kontrollálni a fiatalok viselkedését. Vádolják az iskolát, vádolják az egész rendszert. Kétségbe vannak esve, hogy mi lesz a vége ennek, s főleg azért, hogy mi lesz a családdal egyáltalán.

– *Egyetemesség és sajátosság. A nemiség kutatása során felmerül mindkét fogalom.*

– Egyetemes kérdéskört feszegetek, mert alapvető emberi reflexek, emberi szenvedélyek kutatásáról van szó. Kevésbé általánosítható a formai kivitelezés, az, hogy mindezeket az alapvető emberi vonásokat mindenhol megélik, csak másképpen, más-más kulturális szinten és környezetben.

A tudományos kutatásnak témájában, céljaiban, törekvéseiben éppen úgy kell tipizálnia, mint a szépirodalomnak. Szintén van konkrét helye és ideje. Egy vagy több, de nem nagyon sok.

Csíkszentdomokost én egy karakteres községnek tartom, tekintem, mert valami különleges közösségi memóriával rendelkezik. Több mindent rögzített az emlékezetében az egész magyarság ősi műveltségéből, mint más közösségek.

Minden egyes könyvemben találtam valami különlegeset. A születés szokáseselei között a gyermek beavatását a keresztfánál. Hiszem, hogy ez a rítus Szent István kora előtti időkből való, olyasvalami, ami egyfajta mítoszra vezethető vissza, és ami a keresztény kor előtti idők beavatási rítusait élte. Persze a békéért, az egyház iránti tiszteletből elviszik a gyermeket a templomba is, de a keresztfánál való megkerülés elsődleges. A papok haragszanak, de a következő példa is azt bizonyítja, hogy mennyire erősen ragaszkodnak ehhez a rítushoz még ma is: amikor a gyermeket viszik a templomba keresztelni, megállnak annál a keresztfánál is, ahol már beavatták. Az anya kilép a sorból, s újra megkerüli a keresztfát. Ez az érvényes. Beavatódik a gyermek abba a szűkebb körbe, kis közösségbe. Ez bizonyíthatja azt is, hogy Szentdomokos nem állt össze (de más magyar település sem) egyből kompakt településsé, hanem eleinte kisebb közösségek, rokonsági csoportok telepedtek le, melyek aztán összeolvadtak.

A honfoglalás előtti közösségi kultúránk nagyszerűségét abban látom, hogy fontosnak tartotta a beavatást a legközelebbi közösségbe. A fennmaradás elveit csak így tudták biztosítani.

A házassági szokásoknál a bekontyolás is egy mítosz. Ha egyszer az ellopott leányt bekontyolták, hiába esküdött meg mással aznap, ha éjfél előtt egy órával bekontyolták, a másik érvényét veszítette morálisan. Az egyház nem választja el, az állam igen.

A halott megkerítése: külön kell temetni a lelket és külön a tetet. Mindhárom példa a társadalmi kultúra nagyszerűségét illusztrálja. Hasonló példákat, rítusokat kellene megkeresni a Kárpát-medencei magyarság körében.

Van egy egész sor olyan tipikus rítus, ami a sorsfordulókhoz kötődik, ami nincs máshol.

Kötetemben sokkal nagyobb teret adtam az adatközlőknek, és érdekfeszítő értelmezések születtek. Én magam megvonom a saját következtetéseimet, de nem sajátítom ki az adatközlőket. Kiigazítom, hasonlítom, de az alapértelmezést azt mindig a szokást megélő, a szokást tartó adatközlőre bízom. Sokan nem vállalnak fel ilyen nagy munkákat. Sajnos meghonosodott az a gyakorlat, hogy kiszaladunk néhányszor, megírjuk, publikáljuk a találatokat és kész. Nincs a munkának folytatása. Van egy olyan érzésem is, hogy a néprajztudománynak, folklorisztikának nincs kellő társadalmi tekintélye, súlya. Kuriózumként nyer némi publicitást.

– *Hogyan látja, fel kell nőjön valaki ehhez a témához?*

– Mint elv minden kutatási témához fel kell nőni. A fiatal kutatóknak csak azt tudom ajánlani, hogy szelektáljanak a kutatási témák közül, és ne kezdjék a sűrűjével, hanem közelítsék meg, próbálják ki magukat a szokáskutatás módszertanában, megközelítésében, és azután térjenek rá az intim szféra feltárására, mert ha nem, egyértelműen visszatartják. Azt mondják, hogy „ilyen tejjeszájúnak nem tárom ki magamot”.

Fel kell nőni tehát, s meg is kell öregedni hozzá!

Ménesi Gábor

„Mindig ott lakom, ahol egyre apróbban megtörtének”

Géczi János: Tiltott Ábrázolások Könyve

„A magyar kritika (...) bámulatos következetességgel nem foglalkozik Géczi munkásságával” – hívta fel a figyelmet Zalán Tibor 1989-ben.¹ Ha végigtekintünk a Géczi-olvasás eddigi történetén – különösen annak első egy-két évtizedén –, kétségkívül a kritikusok zavarával, tanácstalanságával szembesülhetünk. A kezdeti értetlenséghez erőteljes elutasítás is kapcsolódott², majd Géczi műveinek megjelenését hosszú időn keresztül visszhangtalanság kísérte. Az értő kritikák eleinte elsősorban a pályatársak, Tandori Dezső, Vasadi Péter és Zalán Tibor tollából születtek, s a komolyabb elemzésekre, értelmező igényű tanulmányokra a kilencvenes évek második feléig várni kellett. A kritikai diskurzus megélenkülését tükrözi a recepció történetének fontos állomásaként megjelenő tanulmánykötet.³ Nyilvánvalóan a kritikusok hallgatásának számos oka lehet, ezek egyike Géczi besorolhatatlansága, külön úton haladása, s a befogadás természete nem függetleníthető az író hagyományválasztásától, így a szövegek neoavantgárd szituáltságától, amellyel kapcsolatban megállapítható, hogy a különböző vizuális effektusok, képversek, kollázsok stb. „visszavonakoztathatók (és vissza is vonatkoznak) a nem képi jellegű alkotásokra. Egyes prózai írások, versek a neoavantgarde »megszokott« környezetéből kiemelve, a performance-jellegű helyzettől elvonakoztatva – habár határozotlan másképp szólnak meg – nem olvashatók az említett irányzat jelölője hatókörének figyelembevétel nélkül”. Ily módon „Géczi neoavantgarde tevékenysége (...) mindenkor ott kísért az ilyen jellemzőkkel nem rendelkező művei esetében is, akár a kollázstechnika alapjául szolgáló esetlegesség elvi működését, akár a kísérletezés tudatos, reflektált módját vonjuk be az értelmezés folyamatába.”⁴ Nyugodtan kijelenthetjük azonban, hogy az említett törekvés Géczi pályakezdését követően, vagyis a nyolcvanas években előtérbe kerülő prózafordulat eredményeit figyelemmel kísérő diskurzus értelmezői horizontjában marginális pozícióba került. Mindeközben az sem gyorsította meg a kanonizáció folyamatát, hogy a szerző gyakran olyan alkotók megidézésére vállalkozik, akik kevésbé részei az irodalmi köztudatnak, vagy pedig nem a szépirodalmat művelik, gondoljunk csak a Cholnoky testvérek műveire, vagy Cs. Szabó László és Lénárd Sándor esszéisztikájára. Nem hagyható ugyanakkor figyelmen kívül az a tény sem, hogy az időközben meglehetősen terjedelmessé és sokirányúvá duzzadó életmű alakulásában – habár hosszú ideig, s bizonyos tekintetben még ma is, a költői szemlélet az elsődleges szövegszervező erő – a versek mellett a próza és az esszé (korábban pedig a dráma) is hangsúlyosan részt vesz, vagyis a különböző műfajok által kínált lehetőségeket magába építő, még inkább a műfajok, sőt a műnemek határait feloldó stratégia vált meghatározóvá, és a szövegek teljes mértékben ellenállnak bármifajta műfajok-műnemek szerinti tipologizálásnak. Már az első verseskötet, a *Léghajó és nehezeke* olvasásakor érzékelhető, hogy az opus „több felől érkező világtérképezések dokumentumaként kívánt jelen lenni: a szótárcikk értelmező formalitásától (léghajó, nehezek) a pontos valóságleírások és fikciók keverékén át (Leírás az önképzőkorról, meg-

1 Zalán Tibor: *Egy költő magánútjai*. Kortárs. 1989. 12. 140.

2 Lásd: Bella István: *Röpüljünk egyhelyben!* Élet és Irodalom. 1983. 40. 11.

3 *Szöveg-tér-kép. Írások Géczi János műveiről*. Szerk. H. Nagy Péter. Orpheusz Kiadó, Budapest, 2001

4 Bednancs Gábor: *A neoavantgarde történet és a reflexív elbeszélés*. In: *Szöveg-tér-kép*. 129–130.

jegyzésekkel) a sajátos logomandalái, konkrét képversig ívelnek a műfaji határok.⁷⁵ Géczi pályáján ezzel együtt nemcsak a sokműfajúságra helyeződik a hangsúly, hanem a különböző regiszterek keveredésére is, szövegeiben ugyanis a szépirodalmi diskurzusformák mellett a szakirodalmi, ismeretterjesztő beszédmód is érvényre jut, mindenekelőtt a természettudományos, hiszen nem feledhetjük, hogy Géczi eredetileg a szegedi egyetem biológia szakán végzett. Kétségtelen tehát, hogy az oeuvre sokrétűsége, eklektikussága, amelynek nem csupán a szövegek műfajközi konstruálása, hanem interdiszciplináris érintettsége is szerves részévé válik, döntő módon befolyásolja a befogadás mechanizmusát.

A kilencvenes évek óta folyamatosan formálódó prózai szövegtörzset reprezentatív darabjaiból nyújt terjedelmes válogatást a *Tiltott Ábrázolások Könyve* vasokos kötete⁶, amelyben – némi korrekcióval, átrendezéssel – azok a szövegek sorakoznak fel, amelyek korábban, azonos cím alatt már napvilágot láttak. Az akkori borítók mindegyikéről két szem tekintett vissza ránk, ezáltal is hangsúlyossá téve a szemlélődés, a megfigyelés gesztusát, összefüggésben a vizuális látásmóddal, amely Géczi műveiben fontos szövegszervező funkciót tölt be. Sz. Molnár Szilvia mutat rá a szerző versszövegei kapcsán arra, hogy a képesség mint a látvány exponálása a fényképezés eljárásához hasonlóan határozza meg az alkotói szemléletet.⁷ Ezzel együtt a szövegek által konstruált vizualitás kollázsként való értelmezhetősége, amelyre a későbbiekben még visszatérünk, nemcsak a versek, hanem az esszék és a TÁK szövegterében is érvényesnek mutatkozik, különös tekintettel annak első két ciklusára. Kép és szöveg ko incidenciája, a megragadott élmények, benyomások felvillantása, fényképszerű rögzítése a *Terepnyakorlatok* és a *Fegyverengedély* lapjain erőteljesen érzékelhető, de a harmadik és negyedik könyv egymásra rétegződő történetkezdeményei ugyancsak erős képszerűséggel jelennek meg. Az említett látásmódot demonstrálja a következő idézet: „A szemem – avagy bármely emlős- vagy gerinces állat szeme – s bármely lábasfejű szeme hasonlít egymásra, és hasonlít a fényképezőgéphez is. Ennek az oka, hogy a beeső fényből csak viszonylag kevés módon hozható létre kép, de azért nem csak egyetlen módon, ahogy azt az izeltlábúak összetett szeme bizonyítja. Amellett a szerves úton létrejött szemekre nem ugyanazon szerkesztéskorlátok érvényesek, mint a fényképezőgépre.” (Nemegyszer, 63.) A vizuális költészet iránti érdeklődés, a műalkotás textuális és vizuális dimenziói közötti határ átlépése kezdettől fogva foglalkoztatja Géczit. Arra, hogy a prózai szövegekben is markánsan megmutatkozik ez az érdeklődés, rámutat többek között a *Képversek* kötet megkomponálásának módja, ugyanis a Róma-ciklus és a naplóregény egymás mellé helyezése az alkotó „poétikájának mindig más alakban visszatérő jelképzési »modelljét« idézi (...), mely a különbözni látszó perceptív területek határainak konfrontációját rajzolja és írja át, miközben arra készíti a befogadót, hogy olvasási kultúráját heterogenizálja.”⁸

Az én artikulációja, a szubjektum szituáltsága megkerülhetetlen problémaként tételeződik a TÁK szövegeiben, miként korábban Géczi költészetében, ahol „nem annyira a poétikai – textuális megalkothatóság értelmében, mint inkább az én-nek a szöveghez, a »vers«-hez –, annak komponenseihez való viszonyában” vált fontossá.⁹ Ezt tematizálja az alakváltozás mozzanata, az antropomorfizált állatfigura – leggyakrabban a macska – színre vitele, amely a valós én és a szövegben megalkotott szubjektum viszonyára, az önmeghatározás lehetőségeire mutat rá: „Háromszor dobbantok (a háromszorozás, az indultatos mozdulat s maga a dolog neve számít-e, azt nem tudom), beleállok a játéktérbe. Macska vagyok, kóbor, fiatal, szőröm hasonlatokban létezik, és minden vágyam, hogy odasomfordáljak a Colosseumnál játszó helyi macskához. (...) A macskaság önmeghatározó, mint a jó izmú mozdulatsor. Kicszerelődnék a viszonyítási pontok, az elmélkedés lecsúszik, és megomlik a kőfal tövében.” (Változatok édeségre, 34.) Nem véletlenül artikulálódik más szöveghelyeken is az átváltozás mozzanata, amely hasonló funkciót tölt be. Így például az Asszony mellű sólyom(ok) című fragmentumban: „Az asszony mellű sólyom több példányban létezik, vannak így néhányan mások is. (...) Néha normális madárnak találhatik, kifejelett tollazattal, kontúros mintázattal, hosszú csüdös, ragadozó karmokkal, máskor meg

5 Bohár András: „a maszk mögött az újabb”. In: *Szöveg-tér-kép*. 79.

6 Géczi János: *Tiltott Ábrázolások Könyve*. Gondolat, Budapest, 2008. A könyvből vett idézetek lelőhelyét a továbbiakban a főszövegben adom meg.

7 Sz. Molnár Szilvia: „a versem csupán ráadás”. In: *Szöveg-tér-kép*. 100.

8 H. Nagy Péter: *Szövegmindenség*. In: *Szöveg-tér-kép*. 65.

9 Lőrincz Csongor: *Kánon és az „én” alakzatai*. In: *Szöveg-tér-kép*. 105.

begyes asszony, akkora dudákkal, amekkora a költőnek sosem lehet.” (33.) Ugyancsak jól mutatja az én reprezentációjának, tükröződésének lehetőségeit a *Daimon* című szöveg, amelynek helyszíne egy galéria, ahol a megvilágítás és a kiállított tárgyakat védő üvegfelület megnehezíti a fényképezést: „A galéria kincse üveggöccsokkal borítva uralja az apró, félhomályos termet. Jó helyeken szokás, hogy fekete vászonnal vonják be a falakat, hát így van itt, s a padló süppedős, komor szőnyeggel futtatott, a kiállított tárgyat oly rafináltan világítják meg, hogy semmi alkalom ne legyen azt lefényképezni. (Mégis megpróbáltam: más sem látható a felvételken, mint az üveglapokon visszaverődő vakufény, s mögötte egy zilált hajú, izzadságruhában előregörbülő, homályos alak. Én)” (38.) Az önmeghatározás problematikusságával összefüggésben értelmezhető a szerzői név játékba hozása, szövegbe rejtése, illetve a szerző-főhős viszonyának elbizonytalanítása. „Én szeretek elbukó és feltámadó főhős lenni; a tömeg, aki ezt a balfácánt körbenézi; a történetíró – és persze géczijános, aki mindezt egyszer mégiscsak leírja.” (megmondtam, 131.) „Végül pedig találkozás egy kötettel, amely azt a kéziratomat tartalmazza, amelyet e mostani nyár végétől akartam elkezdni és megírni. A kötet szerzője ismeretlen: géczy jános.” (Mindesz, 75.) Vári György mutat rá kiváló elemzésében, hogy a szövegbeli bújócska, a szerző (mint Teremtő) elrejtőzése a kabbalista misztika hagyományát idézi fel, mely szerint „Isten magában az Írásban, a Tóra betűi között bújik meg, azonos valamiképp a szöveggel, csak jól kell elolvasni a szöveget ahhoz, hogy megfejtjük a Névtitkát”. Ez a megközelítés pedig elvezet a kötet címének értelmezéséhez is, ugyanis a zsidó hagyomány szerint nem ismerhetjük Isten valódi nevét, és képi ábrázolása is tiltott, ezért a szerző – dialógust folytatva a kabbalista hermeneutikával – „a szövegen keresztül jut el a képig, és a szövegben bújtatja el a Nevet”¹⁰, megteremtve folyamatos, végtelen jelenlétét, különböző korokban és szövegekben felbukkanó alakváltozatát.

A *Terepgyakorlatok* ciklus színterein (Firenzében, Rómában, Rovinjban, Pompejiben és Veszprémben) a rálátás és szemlélődés aktusával, ezzel együtt a megismerés és megértés (sőt, a rögzítés, a befogadó oldaláról pedig az olvasás) mechanizmusával kapcsolódik össze a séta és az utazás toposza, túl azon, hogy természetesen az életutat is szimbolizálja. „Úgy képzelem el az utazást, hogy a történet helyére a csupasz esemény áll, mint a verőfényben egy magányos fa” – rögzíti a narrátor. (*Verőfény*, 57.) A szemlélődő egyén pozíciója több esetben válik hangsúlyossá, általában valamilyen kilátóponton jelenik meg: „Az eperfa lombja mélyébe eszkábáltam a kilátót. Korlátot készítettem, s kötélhágcsót. Ha felmásztam, mindenki utcán közlekedőt, házunkba betérőt láttam, köszöntem nekik, ők pedig kapkodták a fejüket, nem értették, honnan csap le rájuk a pimasz kölyökkhang. / Két marokkal szedtem a fekete gyümölcsöt, s tömtem a számba. Ízes lével telt meg a szám, s darazsak bámultak gonosz, összetett szemecskéikkel mereven.” (*Kilátó*, 236.) Gyakran pedig a terasz jelenti a szemlélődés színterét, ahonnan „látom, az írisz nyitja szét harmadrészt hajtott tejkék szirmait, amelyek árnyékába valaha beelöngött egy ember vagy az, akinek az embert hittem. Tapasztalatom, kezembem könyvvel, az a harsan zöld, sok törű növény is több tudással formázta ki magát mindentől különbözővé, mint mindaz, ami az életem, vagy legalábbis ami az életemben emberi.” (*Atlátszunk*, 184.) Az *Akár a regénytémák* című fragmentum természet és szövegalkotás, illetve -olvasás párhuzamosságára mutat rá, azt sugallva, hogy a természet létezőit ugyancsak a különböző rétegek egymásra épülése jellemzi, a természet is olvasható jelekből áll, miként az írott szöveg. „Miért festik be a sziklákat? Hatalmas betűket meszelnek rájuk egyre-másra, különböző színekkel, s ahogy telik az idő, betűre betű kerül. Így minden olvashatatlanná vált. Nem kétséges, nem erre szánták a szöveget, és nem hiányolják a megértést sem. A hegy türelmes. Elvesztette a fűt, bokrait, az erőző lemosta a talajt, ezért nincs rajta fű, virág, rovar, kecske. Majd lekopnak róla az értelmezhetetlen mondatok; egyébként is, azok olyan emberhez kötődők, akár a regénytémák.” (236.) A fentiekből is látható, hogy a benne vizsgálódó, tapasztalatait rögzítő, azokat szöveggé formáló ember a táj szerves részeként tűnik fel, miként Géczy egyik esszéjében olvashatjuk: „Magam is az élő-élettelen környezetemet folytatom, a környezet pedig az énem folytatása. Nem arról van szó, hogy kiegészítjük egymást, hanem arról, hogy ugyanazokból vagyunk.”¹¹

A Géczy-esszék narrátora elhatárolja egymástól a kert, a táj és a vidék (természet) fogalmát. „A kert, beláthatóan az ember(i)hez, a vidék pedig a természet(i)hez tartozik, s míg az előzőről, ha mindig mást-mást is mondva, de Szókratész, Avilai Teréz, Dante, de Sade márk, Baudelaire, Nietzsche, Umberto Eco és mondjuk Michael Foucault (másokkal egyetemben) művészként, vagy legalábbis művészies elképzelésekre valló gesztusokkal beszél, addig a vidék a nagy geográfusok, felfedezők és

10 Vári György: *Színek és évek*. Új Forrás. 2003. 3. 77.

11 Géczy János: *A paloznaki kert*. In: uő: *Esszék*. Orpheusz Kiadó, Budapest, 1995. 32.

útleírók tudományos, bár tapasztalhatóan egyáltalán nem objektív hangján – legyen az Marco Polóé vagy Cholnoky Jenőé, Humboldté vagy Amundsené – szólal meg.¹² A kertben az ember kéz- és lábnyoma fedezhető fel, aki „a jelenetbe (...), mint afféle színpadi térbe, még bele is rendez, kiemel belőle és semmissé tesz, értelmez és rejt, s a tájba helyezett saját rendjét-rendszerét igyekszik valamilyen kompozíció által felerősíteni, s ezzel kötelezőbb jelentésűvé szervezni.”¹³ Fontos ugyanakkor az is, hogy különbséget tegyünk szépségkert, boldogságkert és haszonkert között. A szépségkertben a szemlélődő a megbomlott harmóniát fedezheti fel, ugyanis a „növény és növény, a növény és állat, az állat és állat, s az élőlénytársak és az ember között fölszaggatta az összefüggéseket az ember. (...) A szépségkertben minden a ház és kapkodó lakójának tartozéka: steril, legyen bár övig nőtt gazban az élet. A szépségkert humanizáltsága miatt halott és magános. Állandóan halni kész. Önmagát hazudja, azt, ami nincs. Rá kell döbenni, hogy összefüggés van a dísztő funkcióvá silányított kert és az önmaga helyzetét, szerepét nem tudó ember között: viszontlátni kinn, ami nincs meg benn, nevelésesebb, mint az, hogy nem látni kinn és benn semmit.”¹⁴ Épp ezért érdemes a boldogságkert felé fordítani a tekintetünket, ahol „a természet általunk meghatározott egy darabjából emberileg is értelmezhető, érthető és értékelhető, szépségen túli jelentésű életközösség alakul ki, amelynek elválaszthatatlan része – legalább a kert kezdeti kialakításakor – az ember. Az, aki egy ilyen természetdarabban képes feloldódni, hagyja magát átsajátítani, az minden humán értéktől és tudástól különböző tapasztalatra tesz szert, s felfedezheti biológiai és társadalmi létezésén túl az élet csak önmagával mérhető értékét.”¹⁵ Az említett, természet és ember között kialakuló mágikus viszony érhető tetten a bishnoik közösségében, akiknek vallása „az ökológia rendkívüli megsejtésén alapul”¹⁶. Életüket „tudatos környezetvédelmi felelősségérzetük szabja meg. Konzervatívizmuk a természettől származik, a hajdani katasztrófa megtanította valamennyiüket, hogy minden élőlénynek a kedvében kell járni – ha egyáltalán fennmarad az emberi faj, akkor csak környezetével, környezetének ezeregy élőlényével békés összhangban tud túlélő maradni.”¹⁷ A természet változatossága, jelenségei egymásra rétegződnek térben és időben, ám sokféleségét csak az arra fogékony szemlélő előtt tárja fel, aki megtalálhatja a tájban a „szellemileg is létezhető egységet”¹⁸.

A biológus Géczi tudományos tapasztalatait nemcsak értekezéseiben, tudományos munkáiban, hanem szépirodalmi szövegeiben is termékenyen felhasználja, s ily módon a természetudósi tekintet, az ökológiai szemlélet manifestálódása a szövegek egyik attribútumává válik. Ebben a tekintetben különösen fontos hivatkozási pont számára Cholnoky Jenő, aki írásaiban „szüntelen kérdez és kérdezett. És én szeretem ezeket a kérdéseket. Olyan kérdések ezek, amelyeket egy természettudományi alapozottságú esszé még feltehet, bár amelyeket mind a természettudomány, mind az esszé a legszívesebben megtagad.”¹⁹ Nem véletlen, hogy maga is éppen az esszé nehezen körülírható beszédmódjában találja meg a megfelelő kifejezési formát. A műfaj klasszikus hagyományai mellett sok szállal kapcsolódik pályatársa, Tolnai Ottó esszéprózájához, amelyről egyik esszéjében így töpreng: „az esszépróza formailag olyan szintű eredményeket hozhat felszínre, amelyek megragadására korábban csak a tudomány volt alkalmas”. Majd hozzáteszi: „Mert művészetről van szó: az esszépróza szereti megformáltatni magát. Így – szenvedő szerkezetben! Hogy viselhesse azt az eklektikát, azt a tökéletesnek már nem hitt organikus létezését, amelyet megéliünk, vagy arra sem vagyunk képesek, hogy megélhessük. Leginkább – hogy az írásművészetnél maradjunk – a huszadik század egyetlen önálló versformájához hasonlítható, a hosszúvershez. Ez is, az is közelítő forma, kevert eljárásokkal, a szubjektumban összelebegedett eszmékkel és vágyakkal, a tényleges, kézzelfogható helyzetek leírásával, az egész irányába indázó vágyakkal, s a komolyan vett és használható esztétikai ismérvekkel. Nem másra vágyunk, mint a szintézisre. A szintézis megteremtésére, amely a valóság mostanijában benne van, csak éppen nem

12 Géczi János: *A táj*. In: uő: *Esszék*. 10.

13 Géczi János i. m. 14.

14 Géczi János: *A kert*. In: uő: *Esszék*. 20–21.

15 Géczi János i. m. 23.

16 Géczi János i. m. 27.

17 Géczi János i. m. 28.

18 Géczi János: *A táj*. In: uő: *Esszék*. 17.

19 Géczi János: *A füge*. In: uő: *Esszék*. 56.

tapasztható, mert kinyilatkoztatóként nem jelent meg. Hiszen nem tulajdonsága a megnyilatkozás.²⁰ Azért idéztünk hosszabban ebből a szövegből, mert abban Géczy egyúttal saját módszeréről is gondolkodik. A mediterráneum élményeit, az utazások tapasztalatait, a város geográfiai, művelődéstörténeti adalékait, a művészeti értekezéseket, szobor- és képleírásokat, az említett ökológiai szemléletet, zoológiai és botanikai szövegrészeket egyaránt magába integráló esszé-próza segítségével képes a számára alapvető kérdéseket exponálni.

A TAK alcíme (egy regény töredékei) hangsúlyozza, hogy egy formálódó regény előmunkáiként, illetőleg fragmentumaiként is értelmezhető a kötet, egy olyan tervezett, nagyobb terjedelmű szövegkorpuszénak, amely a Cholnoky testvérek alakja, élettörténete, legendája köré szerveződik. Ám az elbeszélőnek és a befogadónak egyaránt szembesülnie kell a nagy elbeszélés létrehozásának problematikusságával, sőt lehetetlenségével. Éppen ezért a TAK elbeszélője folyamatosan reflektál a szövegalkotás módjára, s a megnyilatkozásaiból a kisforma, a töredékes szövegformálás preferenciája olvasható ki. „A szerkezet felrajzolható: magától – mint a jó fajta helyi isten – teremti a kisformát.” (Kisforma, 56.) „Mindig ott lakom, ahol egyre apróbban megtörtének.” (Tömondát, 53.) Géczy mozaikos szövegalkotása a kollázs technikával állítható párhuzamba, melyet az intarziakészítő tevékenységével demonstrál, aki apró márványkockákból rakja ki a mintát. „Intarziát készít, finom márványkockákat tuszkol csipesszel az asztallap sekély teknőjébe, kitölti fehér cementtel a kövek közti réseket, húsen suhogó akantuszleveleket, fűrgé olajágakat, nagy begyű galambokat mintáz, árnyalja a portrék szeme alját, és széles, homályos sávokat is készít, hogy legyen hol hűsölni, legyen min keresztül elmenekülni.” (Legyen, 93.) A kötet kulcsnovellája, a Romanosz ugyancsak ezt a fajta alkotásmódot reprezentálja, miközben a művész-lét értelmével, a műalkotás mibenlétével kapcsolatban vet fel megkerülhetetlen kérdéseket. A magát szövegkutatóként meghatározó beszélő – a bizánci himnuszköltő, Romanosz nyomában lépkedve – Ravennában a mozaikok titkát kutatja. Romanosz azért fohászokodott Istenéhez, hogy küldje el hozzá a konstantinápolyi birodalom leghíresebb mozaikkészítőit, hogy megismerhesse e csodálatos művészet titkát. Megtudjuk, hogy a két mester az egymás iránti ellenszenv miatt sosem találkoztak, s egymás munkáit sem látták. Egyikük egy szír asszony, a világ egyetlen női mozaikkészítője, akit csak a császár látott el megrendelésekkel, másikuk pedig egy eunuch, aki kizárólag a császárnénak dolgozott. Mivel mindketten rabszolgák voltak, sosem kerülhettek az uralkodópár közelébe, ezért a „császár és a császárné fizikai valóságáról homályos képzeteik lehettek, leginkább a vert pénzérmék domborítása alapján. Munkájukon senki sem kérte számon, ami élethűségnek nevezhető.” (241.) A katedrális felszentelésére mindkét mozaikkészítő műhely küldött ajándékot. Az egyik alkotás Jusztiniánusz császárt ábrázolta, a másik pedig Theodóra császárnét, ám Romanosz egyiküket sem ismerte fel, képmásuk ugyanis nem hasonlított a valódira. A császárt megörökítő mozaik Theodóra eunuchja, a császárné portréját pedig Jusztiniánusz szír mester-nője alkotta meg. Romanosz, miután az Úr teljesítette kívánságát, és személyesen is találkozhatott a két mozaikkészítővel, szembesült azzal, hogy a központi alakok voltaképpen hiányoztak a mozaikokról, „a két mester, aki sosem pillanthatott egymásra, a ravennai mozaikra ellenfelének pontos arcképet rakta össze a kövekből.” (244.)

Már a kilencvenes évektől felfigyelhettünk a Géczy-szövegek fragmentarizáltságának mintázataira. Ez a formai módosulás, redukció nyilvánvalóan nem választható külön attól a poétikától, szemléletmódtól, amely ekkoriban egyre markánsabbá vált az alkotó pályáján. Kisformákból, fragmentumokból konstruálódik már többek között a *Napló a 21 rovinjhoz*, amelyben a „szövegek formailag egészen redukáltak, tartalmilag a pillanatnyi benyomások, gondolatok rögzítésének, leírásainak tűnnek. Töredékszerűek, régebbi tematikák vázai, »fosszilis« kövületdarabkái prózai kisformában.”²¹ A töredékes formák sorozatában, az egész-rész viszony tematizálásában valamiképpen a teljesség felmutatásának igénye, az egészelvűség szándéka nyilvánul meg. A „mediterránmániás” író magánmitológijának elemei, vagyis egy fűszál, egy fügefá, egy citromfa vagy rózsá mind-mind a világmítoszalkotás, az életmodell megalkotásának eszközeiként vonulnak fel a kötet lapjaIn: Géczynél hasonló törekvés érhető tetten, mint Tolnai Ottó művészetében, vagyis annak igénye, hogy a jelentéktelennek tűnő részletekben felmutassa (legalábbis megkísérelje) az egészet.²² Ezt

20 Géczy János: *T. O. két szobra*. In: uő: *Esszék*. 181–182.

21 Felkai Piroska: *Táj/kép/írás*. In: *Szöveg-tér-kép*. 33.

22 A két alkotó szemléletének rokon vonásaira többen felhívták a figyelmet, köztük Marton Sándor is. Lásd: Marton Sándor: *Élőhely – élő irodalom*. In: *Szöveg-tér-kép*. 22.

a funkciót kapja a narrátor kitüntetett locusa, Veszprém, amelynek helytörténeti, geográfiai, természetrajzi adalékokkal elbeszélte világa univerzumszerűvé tágul. „Igen, Veszprém sem lett több számomra – kevesebb sem –, mint egy hasonlat. Ahol – egyelőre – a legközelebb férközhet egymáshoz hasonlító és hasonlított. Ahol megtalálható mindaz, akár egy modellben, ami a világra jellemző, de mégsem a világ, mert ahhoz nincs elég levegőm, nincsenek délszaki növények, tenger, szieszta, s nincsenek agyonvert és a méltóságuk tudatában élő polgárok” – olvashatjuk egy korábbi Géczy-esszéjében.²³ A város – miként a kert is – a szöveggé tétel, vagyis a megírás mozzanata által válik beláthatóvá, igazán megélhetővé, ugyanis Géczy művészetében „a helyet tematizáló alkotómunka és az otthon fölfedezése (...) elválaszthatatlanul összetartozik. Számára a lakóhely akkor válik minden értelemben létezővé, ha sikerül azt írónként is feldolgoznia. Életszerűen azonban csak a már felfedezett és átszűrött hely írható meg: az otthonra találás egyszerre feltétele és eredménye a művészi munkának.”²⁴

A TÁK szövegeinek narrátora – miközben az írás folyamatához, a szöveg létrejöttéhez reflexív módon viszonyul – gyakorta ad hangot a történetmondással kapcsolatos kételyeinek: „Történeteim általában nincsenek, azért, mert nem szeretem a történetekben élni.” (Harmadnap, 96.) Géczy három szövegét – a *Fegyverengedélyt*, a *Tiltott Ábrázolások Könyve* második részét, valamint a *21 rovinj naplőbetétét* – vizsgálva H. Nagy Péter közös vonásként említi azt a reflexív narrativitást, amely „lehetetlenné teszi egyrészt a darabok esetleges összeillesztéséből adódó konstrukció történetként való olvasását”.²⁵ Összefüggő történet elbeszélése helyett – mint már láthattuk, s a TÁK olvasása közben is tapasztaljuk – apró prózai villanások rögzíthetők, s a mozaikkészítés mellett a fényképezés folyamata is párhuzamba állítható a szövegalkotás mozzanataival. „Korábban mást se tettem, minthogy egy pontba lecövekelte fényképezőgéppel követve a napot, minden teljes órában dokumentáltam a fényt. A fényt, amelyet a kereső magába fogott. Ahogy egymás mellé kerültek a képek, kicsit átfedőleg, kicsit hebehurgyán, rá kellett jönnöm, igen, ez is az álomban történt, sikerült megfogni a teljes napot, s azt a pillanatot, amikor a tó fölötti késő délután kivörösödik és szét puffad, majd meg, mint perselybe, belesusszan a vaksötétbe.” (vassírás, 202.)

A harmadik kötetegység szövegei egy lehetséges Cholnoky-regény fejezeteinek variációiként is értelmezhetők. A ciklusban a Cholnokyak legendáriumának, élettörténetének darabkái mesei narratívába ágyazva rekonstruálódnak, miközben a TÁK egészében központi színtérként funkcionáló város, Veszprém – elsősorban a földrajztudós Cholnoky Jenő nyomán – geográfijáról olvashatunk értekezéseket, legyen szó a kőzetek kialakulásáról, vagy épp a bakonyi szelek természetéről. A metamorfózis, illetőleg az elrejtőzés gesztusa az említett kötetegységben is fontossá válik, miként a következő passzus is tanúsítja: „Egyébként sem tudható, hogy hős-e, amint annyi más minden sem sejtethető róla, nem mintha nem lennének tulajdonságai, vagy netán ne volna valamiféle megragadható személyisége: csak éppen szüntelen elrejtőzik – és nem csupán előlünk, de maga előtt is, sosem néz bele a tükrébe, nehogy kénytelen legyen maga helyett azt látni, ahogyan őt nevezik meg a vakító mediterrán napsütésben a haloványabb színek, azok a pasztellesek, amelyek félhomályban oly szívesen üldögélnek a kekes árnyékeremek közelében vagy a tintakék vízben úszkáló halak pikkelyes hasán.” (331.)

A *Dél* című negyedik ciklus fragmentumai az elveszett, majd töredékes formában előkerülő kézirat toposza köré szerveződnek, melynek „lapjait számos egyéb papírköteggel, kartonnal, dossziéval együtt a levéltár udvarán szedték össze: ennyi maradt a történelem legnagyobb tüze után a városi intézet állományából. Ami irat a hajdani várban álló barokk épületben maradt, az teljesen megsemmisült. Azok a papírok, amelyeket a raktárhelyiségekből a négyeszetes kolostorudvarra kiszippantott a tetőn futkározó, melegörvényeket keltő láng, megpörkölődtek, töredeztek ugyan, de mert gyorsan egymásra hulltak és összetapadtak, majd meg cserépdarabok estek rájuk, kő és korom fedte be őket, így tehát megmaradtak. (...) Mindenesetre a füstszagú, kormos köteg első és utolsó lapjait a világosan kivehető oldalszámozás meghatározza, de azt kevésbé, hogy a szövegtestben hogyan is követhetik egymást a fragmentumok, s valójában hol helyezkednek el a hiányok. 45 oldalnyi szöveg maradt, és 54 oldalnyi véglegesen elpusztult.” (435.) A *Tiltott Ábrázolások Könyve* appendixének tekinthető, külön kötetben megjelenő

23 Géczy János: *A paloznaki kert*. In: uő: *Esszék*. 31.

24 Marton Sándor i. m. 13. Vö. a következővel: „a városból csakúgy, mint az Istenből, az elmúló férfibarátságból, az asszonyból vagy az érgöröcsből csak annyi látható, amennyit abból sikerül a papíron felépíteni”. Géczy János: *Az*. In: *Tiltott Ábrázolások Könyve*. 142.

25 H. Nagy Péter: *Mindenségyszöveg*. In: *Szöveg-tér-kép*. 146.

*Anekdota*²⁶ a gyűjteménykönyvtárban lakó és ott éjszakánként trappoló, egy tekercs után kutató démon képével indul. A könyvtár démona ugyan eltüntette a könyvet, de az egyes szám első személyben megszólaló elbeszélő másolatában mégis fennmaradt. Ő az, aki közreadja a kéziratot, a bevezetőben kommentálja, a keletkezés körülményeiről beszél. Nem rendelkezik azonban biztos tudással, így az olvasó sem lehet bizonyos semmiben, csupán bízhat abban, hogy „*a más által lapokra vetett, s egy másik ember keze nyomát viselő textus ugyanazt a históriát beszéli el*”. (6.) A kéziratról annyit tudunk meg, hogy vélhetően Szent Romanosznak, „*az alakoskodás mestérének*” egyetlen példányban fennmaradt munkája. „*Tulajdonképpen legenda, amely mindaddig egyetlen szakavatott számára sem bizonyult fontosnak, senki nem forgatta, senki nem akarta megismerni, akárcsak az apró lovaikon vágató, harcias nomádok a hajnali sztyeppék fűvén a harmatot.*” (5.)

Romanoszban az igazság megalkotásának vágya munkál, amikor történeteit rögzíti. Szóban forgó művében előadja azokat a történeteket, amelyekről korábban nem szólt, illetve a korábban már elbeszélte események okairól is számot ad. Elbeszéli Belisarios alávaló tetteit, majd Jusztiniánusz és Theodóra valamennyi bűnét, beszámol a császár kegyetlenkedéseiről. Jusztiniánusz nem kímélt senkit, még a szegényeket, a kéregetőket és a testi fogyatékosokat sem, nem érdekelte más, csak a pénzszerzés. Látható tehát, hogy az ókori történeti munkák regiszterén megszólaló *Anekdota* térdeje a TÁK korábbi szövegeivel ellentétben pontosan meghatározható, vagyis Jusztiniánusz uralkodásának idején, a VI. században játszódik, nem meglepő ugyanakkor, hogy a kézirat számai a mai Veszprémben vezetnek. S ily módon felmerül a kérdés, ki a szöveg másolója, közreadója? Talán valamelyik Cholnoky? Vagy maga Géczy? Esetleg mindannyian hozzáállták a maguk tudását? Ezt erősíti, hogy a szövegbe rejtve valamennyi név felbukkan. Colnokiossal például Justinianus egyik írnokaként találkozhatunk. Theodóra egyik szolgáját pedig Gécnek hívták, aki egy „*barbár származású, de jóképű fiatal legény*” volt, s a császárné emésztő vágyát érzett íranta. Hogy a gyanút eloszlassa, kegyetlenül megkínóztatta szolgáját. „*Hogy azután mi lett Géc sorsa, arról semmit sem tudunk, nem látta őt senki mind a mai napig, s hogy maradt-e belőle egy betűnyi is, az kétséges, mint holmi vezetéknevő névén a c, vagy a z, vagy az i.*” (76–77.) Felbukkan még Ja-no, a „*sárga bőrű, egészen keskeny szemrésű ifjú*” is, aki azt állította magáról, hogy saját haja puhább és finomabb a császárnénál. (77.) A szöveg azonban nem ad egyértelmű választ, az olvasó bizonytalanságban marad, mint ahogy az eredeti változat szerzőségét illetően is, hiszen Romanoszon kívül a császár „*kegyence, majd elvesztett historiográfusa, a megmérgezett, s munkáival együtt dicstelenül szétporladt Prokopios*” is írhatta a szöveget. (112.) Az identifikáció problémájának tematizálása nemcsak a szerző-elbeszélő azonosíthatósága kapcsán válik fontossá, hanem a főhős alakváltozásaiban is. Jusztiniánusz a birodalomban sehol sem járt, mégis mindenütt jelen volt. „*Jellemzéséhez, amely alakoalkalmazó képességét mutatja be, a démoni alakok hozzátartoznak. Démonformát vett fel némelykor, s így térítette el mások életének irányát.*” (102.) A császár időnként női alakot is magára öltött, „*némelyek azt a feltételezést is megengedték maguknak, hogy Theodóra sem más, mint Justinianus kiáramlásának egyik formája.*” (uo.)

Az elveszett kézirat toposza tehát az *Anekdota* lapjain is fontos funkcióval bír, de nemcsak ez kapcsolja a TÁK korábbi szövegeihez. A történetíró munkáját az elbeszélésre folyamatosan reflektáló hangvétel jellemzi, többször visszautal saját korábbi szövegeire, más helyen már elbeszélte mozzanatokra. A mozaikkészítés technikája mint szövegformáló erő az új kötetben is fontos szerepet kap: „*a mozaikkészítő megérkezett kövekből álló szótárhoz, a levélíróhoz, és diktálás után összerakta a mondatokat. Legvégül összeragasztotta: az ékesszólás mestereinek kimondott mondatai alapján rendszerint pompás tájak, szép tartású ember- és állatalakok, gyümölcsökből, zöléségtermésekből és virágokból bonyolult módon egybefont füzérek alakultak ki.*” (36.) Az utolsó fejezetből kiderül, hogy Jusztiniánusz a mozaikok létrehozására nem sajnálta a pénzt. „*Aki az örökkévalóságot vágyja, mozaikot készít*” – hirdette. Ugyanazt a mozaikegyüttest azonban másként értelmezte a császár és hitvese. „*Theodóra elképzelése az, hogy a mozaikkövek megfelelhetők a mássalhangzóknak, amelyek közé a képnéző feladata elhelyezni a magánhangzókat. Csupán e szemléldést követő elmélyedt figyelem nyomán silabilizálható ki az a szöveg, amelyet a kép kínál. Theodóra a buzgón tevékenykedő olvasót a kép egyik alkotójává emeli, s mert ez a kép a császárné méltóságát hangsúlyozza, mintegy e méltóság darabjai közé illeszti a szemléldőt. Theodóra elbújik a részletek között, s az egészről nincs mondandója.*” (111–112.) A császár hatalma minden eszközével arra törekedett, hogy csupán egyetlen történet maradjon

26 Géczy János: *Anekdota*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2009. A könyvből vett idézetek lelőhelyét a továbbiakban a főszövegben adom meg.

fenn, az is kizárólag latinul. Éppen ezért „sosem feledkezett meg a kettős értelmű kijelentésekről, hogy alkalomadtán ezt, máskor pedig azt tulajdonítson neki, ennek megfelelően más-más sorsa legyen a kijelentőnek. Ezért gyűlölte az anekdotát is, olyannyira, hogy művelését megtiltotta, mindazokat, akik valaha is művelték, de még életben maradtak, könyvtár és scriborium nélküli, távoli kolostorba száműzte, amely Monte Cassino hegyének csúcsán állt.” (67.) Így lesz a kötet kulcskérdése, hogy: „Elbeszélhető-e az, amiről beszélni tilos?” (112.)

Az Anekdota tehát az egységes olvasás létjogosultságát kérdőjelezi meg. Miként egy helyen olvashatjuk, „mind Chosroés, mind pedig Belisarios, természetesen mindegyikük a maga idején, amikor belenézett a petrai nabateus szövegekbe, hogy áttekintsék a város kincseinek leltárát, észre kellett veygék, hogy a mondatokból – legyenek azok hosszúak vagy rövidek – hiányoznak a magánhangzók. Csupa mássalhangzóból állt a leltár szövege, s ugyanaz a betűcsoport számukra, a kellően be nem avatottaknak, egyszerre több olvasatot ígért.” (19.) Az olvasó konzekvenciája ennek nyomán az lesz, hogy nem létezik egyetlen hiteles történet, csupán történetvariációk, másolatok, különböző interpretációk léteznek. Saját olvasatunkhoz pedig hozzákapsoljuk a korábban megismert könyvek tapasztalatát és valamennyi mondatát. Így az Anekdota – miként a Tiltott Ábrázolások Könyve – sem fejeződik be az utolsó mondatnál, még évezredekben át folytatódik.

(Gondolat Kiadó, Budapest)

E számunkat nyomta és kötötte az AS-Nyomda Kft. Szilády Üzem

axel springer

SZILÁDY

6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.

Tel.: +36 76 481 401; Fax: +36 76 481 204

E-mail: szilady@axelspringer.hu

www.as-nyomda.hu; www.szilady.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.